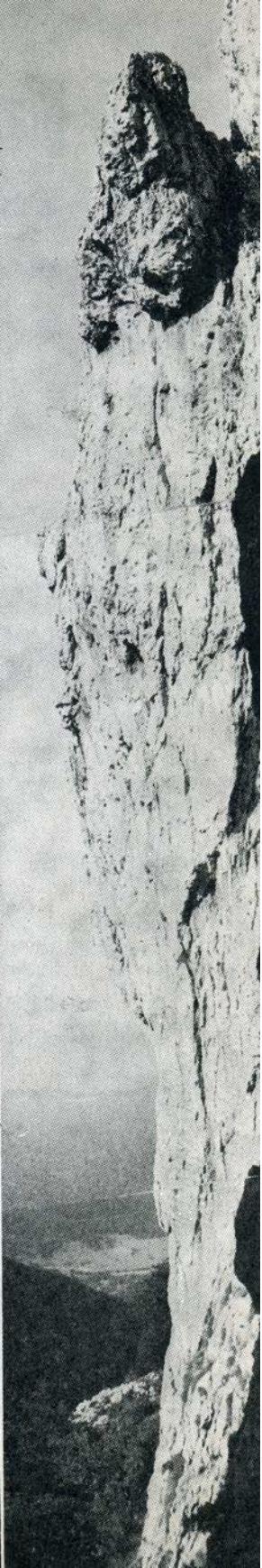

naše planine

3-4

1971

naše planine

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE
I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

le nostre montagne

Redakcijski savjet Planinarskog saveza Hrvatske
Vladimir Blašković, Srećko Božičević, Petar Lučić-Roki,
Mihajlo Pražić i Ljerka Verić

nos montagnes

Glavni i odgovorni urednik revije: Dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

the mountains

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 20 dinara
(za inozemstvo 4 USA dolara). Cijena pojedinog broja 5 dinara
(za inozemstvo 1 USA dolar). Uplate se šalju čekom
na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 301-8-2231).
Na poleđini čeka treba naznačiti: »Za naše planine« i ispisati
čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se
na tekući račun Planinarskog saveza BiH (broj 101-8-106).
Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb,
Gajeva 2a i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine,
71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač Planinarski
savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Gajeva 2a, tel.
37-316, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb.

unsere berge

GODIŠTE XXIII

MART—APRIL 1971

BROJ 3—4

SADRŽAJ

Ante Rukavina: Preko najviših vrhova Velebita	33
Sonja Šiljak: Želja stara dvadeset godina	36
Uzeir Beširović: Na vrhu Klekovače	38
Valent Hofer: »Motorizacija i planinarstvo«	40
Borislav Aleraj: Kako smo pekli kukuruz i što se poslijе dogodilo	41
Marijan Čepelak: Prometejska noć	43
Vlado Oštarić: Prilozi za biografiju Marijana Dragmana	45
Stipe Božić: Matterhorn	50
Mirko Ceglec: S mora, hop, u brda!	52
Ivo Ott: Planinarske šetnje Schober-grupom	55
Dunja Horvatin: Zimski vikend na Strahinjščici	58
Miruljub Arandelović: To je Perister	59
Ježev osvrt o našima na Araratu	61
Ešref Korjenić: Sarajevsko TD »Prijatelj prirode«	63
Ante Grimani: Spilja Vranjača	65
Ing. Srećko Božičević: »V jugoslavenski speleološki kongres«	66
Ante Grimani: »Fenomeni krša«	67
Ing. Vladimir Božić: 20 godina planinarske speleologije	68
Franci Savenc: Opis i registracija prvenstvenih uspona	71
Prvenstveni usponi	75
Iz literature	76
Orijentacijski sport	78
Planinarski savez BiH na djelu	79
Vijesti	80

SLIKE NA NASLOVNOJ STRANICI

Lijevo gore Marijan Dragman (1910—1945). Uz članak na str. 45.

Lijevo dolje Polica u Kleku s koje se odvaja varijanta Brezovečki-Dragman (Foto: M. Dragman 6. IX 1935). AS su inicijali Alpinističke sekcije HPD-a.

Desno Zapadna stijena Male Klečice (Foto: B. Aleraj) Uz članak na str. 41.

Rose planine

GODINA XXIII MART - APRIL 1971 BROJ 3-4

Preko najviših vrhova Velebita

ANTE RUKAVINA

GOSPIĆ, PD »Visočica«

Magla nas je ispratila tog prohladnog kolvoskog jutra na gospičkoj željezničkoj stanicici. Nas četvorica sjedimo promatrajući okoliš dok nas vlak nosi prema Metku. Svi smo zamišljeni, siguran sam, o našem putu preko najviših velebitskih vrhova. Promatrano buduć i vrištinu koja dopire skoro do samih tračnica. U ovom tako tipično stočarskom kraju rijetko se mogla vidjeti stoka na paši. Tu su se struje modernih stremljenja očitovali samo u svakidašnjem brujanju kamiona koji prevoze drvo iz šuma južnog Velebita i u buci strojeva koji ove godine (1969) počeše praviti temelje asfaltne ceste Gospić-Gračac.

Uskoro se iskrcavamo u Metku. Bivši Općinski centar spao je danas na jednog visokoobrazovnog stručnjaka koji radi u Veterinarskoj ambulanti, a od koje i mi danas očekujemo da nas svojim automobilom prebací na Stajine. U sredini sela ističe se dvokatna škola, koja na žalost već dugo prokišnjava, a zdravstvena ambulanta dogotovljena prije godinu dana još uvijek je prazna. Glavni prihod stanovništva ovoga kraja su mirovine, zasluzene većinom u ratu, i tržni viškovi stoke koji se otkupljuju na lokalnom sajmištu svake srijede. Još uvijek je magla, iako je već 8 sati. Tek negdje tamо nad Resnikom nazire se sunčani kolut. Ali sada smo već u starom vjernom Landroveru koji dobro pozna sve puteve i sve zavoje ovoga terena. Pomalo se uspinjemo. Već osjećamo planinski zrak pa postajemo vedriji. Na visini od 800 metara spominjemo se kako se sada desno od nas nalaze ostaci crkvice Svetog Ivana u gori, baš tamo odakle se pojavljuju trakovi plavog neba. Stijene i šuma zajedno sa oblacima i sunčevim zrakama svaki čas kao da prave različite čarolije na raspuknutim otvorima magle, a nama se čini kao da se i danas vijore ostaci zavjetnih marama izloženih 24. lipnja svake godine na granama oko izvora blizu crkvice, kao da trepere crvene i plave, šarene i isprane vjetrom i snijegom i šapču o starim hrvatskim Vlasima, o njihovom zavjetovanju crkvici i o nama koji je nismo mogli održati na životu,

o nama koji taj povijesni spomenik ne možemo obnoviti. Tko bi danas riješio zagonetku zašto je baš ta crkvica morala biti zapaljena u toku drugog svjetskog rata. Stejanje našeg vozila stapa se sa krikovima ptica i sve skupa djeluje kao jecaje iznevjerrenih nadanja i vapaja za zdravljem i srećom na izvoru iza crkvice. Odavle se stoljećima nosila voda, za koju rekoše da je ljekovita, i čuvala se u kućama sve do slijedećeg proštenja.

Konačno Stajine! Napuštene kolibe i nekoliko Mečana koji spremaju drva za zimu. Oprashtamo se s našim prijateljem vozačem, koji sumnjičavo maše glavom kad mu rekemo kuda sve namjeravamo. A kako i ne bi, ta gdje je Vagan, pa Štirovac, Badanj, Marasovac, Vaganski vrh, Sv. brdo i Paklenica. Sve on to pozna, jer je odavde rodom i zato nas pita nećemo li možda negdje na polovici puta odustati. Iako bi moglo biti svašta mi ne odustajemo. Polako se penjemo. Uz samu stazu privlače nas grmovi malina, a oko njih jagode, tek sada dozrele. Sladimo se do mile volje jer ih možemo šakom kupiti. Za nekih tridesetak minuta stižemo u dolinu Vagan gdje uz izvor nailazimo na markaciju. Po dolini pasu bosanski konji, a njihovi čuvari se danas odmaraju, jer ih sutra opet čeka izvlačenje trupaca prema Stajinama. Pa i njima je danas nedjelja.

Slijedeći markaciju krećemo prema domu pod Štirovcem, po starom Senjskom putu kako ga zove prof. Arpad Degen u svojoj Flori velebitici. Najednom iz magle izranja pred nas neobično bjelilo, snijeg. Dolinica od nekih dvadesetak metara promjera ispunjena je zaledenim snijegom kojemu je samo tanki gornji sloj mekan. Oko snijega visoka bukova stara šuma vječnim hladom onemogućava otapanje, a pomažu joj Vaganski i Babin vrh koji sa južne strane razbijaju tople mediterranske vjetrove i zaklanjaju sunce. U ovoj vječnoj zavjetnici snijeg nikada ne nestaje jer uskoro će ga pokriti novi. Prekrit će i suho lišće, kao što ga prekriva već godinama, a također i naše stope, kao što je prekrivao

stope Ilira, Rimljana i starih Hrvata koji su nekoć ovuda prolazili. Snijeg ostaje ovdje stalan kao što je i Velebit stalan. Moramo jednom doći ovamo u sušnoj godini i vidjeti hoće li ga i onda biti. Vjerojatno hoće, velebitski fenomeni ne gube se lako.

Šteta što je još uvijek magla. Tu negdje desno mora biti lijepi vidikovac o kome mi je pričao prof. Forenbacher, a njegovo društvo dalo mu je ime Forenbacherov vidikovac. Oduševljeno mi je pričao o njemu, jer je na svojim lutanjima po ovim predjelima neobično zavolio to mjesto s pogledom na Liku i najviše velebitske vrhove. A kako ga ne bi volio. U toj neobičnoj tišini i lijepoti kao da još uvijek odzvanjaju prošla stoljeća. Možda smo upravo ovaj čas u blizini tog mjesta, ali ne vidimo ništa, jer nas magla grli sa svih strana.

Za nekoliko trenutaka dolazimo do Štirovačkog potoka, i za čas smo u planinarskom domu. Udaramo u dnevnike Velebitskog planinarskog puta prve današnje žigove i odmah jurimo dalje na Badanj. Nema ništa od jela, jer moramo vrh što prije osvojiti. Surova je i strma Štirovačka kosa, ali smo je savladali za desetak minuta. Dobrano ugrijani ostavljamo naprtnjače na raskršću prema Buljmi da ih uzmemmo po povratku. Uspinjemo se na Badanj. Gdje li je samo taj žig? Dnevnik kaže: na putu prema vrhu, ali tko zna gdje ga je Poljak smjestio. Najednom smo kod njega, skoro na samom vrhu. Upisujemo se u knjižicu, a gusti oblaci prevaljuju se preko vrha iz Like prema Višerujnu. Vjetar nas ljulu napinjujući naše vjetrovke. Na njima se inje stvrdnulo, pretvorila se rosa u snijeg, a tek je 17. kolovoza. Kakove ćemo sve danas atmosferske razlike doživjeti? Pošli smo sa Stajina sa obiljem suhog lišća, a ovdje već kao da je zima, negdje dolje u Paklenici uz potok će se zeleniti trava kao da je proljeće, a u Starigradu čekat će nas ljeto i more da sa nas umornih skine znoj i prašinu. Spremamo žig i žurimo na Marasovac, žurimo svom snagom, jer tamo je odmor i ručak.

Na Strugama pasu stada ovaca dalmatinskih stočara, tu negdje je i poznati Šimela Marić iz Kruševa koji već četrdesetak godina boravi na Velebitu s ovcama preko ljeta i isprati sve planinare. Kod izvora dobro praznimo svoje torbe, jer podne je, a do Paklenice više nema većeg odmora. Napredujemo stazom iznad Babinog jezera i žurimo se, jer gdje li je Sv. brdo, a onda još i silazak u Paklenicu. Moramo to obići pa makar hodali do ponoći. Promatramo na desno vrh iznad jezera koji još uvijek nema imena. Čudimo se da ga već netko nije obilježio iako stočari tokom svih ljeta po njemu pasu stada. No oni su ovdje samo preko ljeta, a iz Like se vrh ne vidi, pa ga ni Ličani nisu imenovali. Čini nam se da bi bilo zgodno nazvati ga po Petru Zoraniću koji je ovuda išao na svom putovanju iz Paklenice i najvjerojatnije prešao preko njega.

»Medvjed, medvjed! najednom povika Pave i pokazuje prstom na greben Babinog

vrha. Golema crna životinja juri svom snagom preko brda i dok smo se snašli već je nestala iza vrha. Foto-aparate smo uspjeli samo otvoriti, medo je bio puno brži od nas. Vejrojatno je išao preko Babinog jezera gdje je gasio žđ, a sada ode u svoje vrtače. Neka ga, neka čuva ova naša brda, samo da ne dira dalmatinske ovce! Inače nestat će jednoga dana i nikad se neće saznati kada je to bilo i kako je nastradao.

Na Vaganskom vrhu se obavezno slikamo, ta mi smo sada najviši ljudi u Lici. Ne smeta nas ni magla da veselo ne prošetamo ovim najvišim velebitskim pašnjakom. Zatim se sjurimo do praznih Zapadnih malovanskih stanova i operemo ruke u Malovanskom jezeru. Kod Istočnih malovanskih stanova veselo nas je dočekala baka Stoja Vrkić, koja već trideset godina sa stokom dolazi ovamo. Poznamo se od prije pa nas odmah nudi kiselim mlijekom i slika se sa nama. Samo jedno ne će. Ne želi se slikati sama s bilo kojim od nas. »A što bi rekao moj starci da vidi kako sam se sama slikala s tudim čovjekom u planini«, brani se ona, a pred takvim razlogom mi odstupamo od svoje ideje. Objećavamo da ćemo joj slike poslati u Kruševu kod Obrovca, njezino stalno prebivalište. Ostavljamo baku Stoji i Malovan, kao i bezimene vrhove zapadno od njega. Pitamo se zašto ta dva vrha nemaju svoga imena. Istina je da su jednolični, ali na ovim vrhovima prelamali su se tokovi tisuć-godišnje historije našeg naroda i nitko se ne nađe da ih imenuje, pa makar po Gojtanu ili starom Poljaku, ili nekim drugim poznatim velebitskim imenom.

Put nas vodi dalje povrh velikih vrtača da se uskoro nađemo na Zaloj stijeni, rukom isklesanoj stazi, koju urediše Vrkići, rodaci babe Stope, za lakši izlazak i odlazak sa planine. Sada su već iza nas ostali nebotični Vaganski visovi, a pred nama se nazire golema masa Sv. brda. Bjelasa se na predvečernjem suncu, a oblačići tjerani visinskog burom poigravaju oko njegova vrha. Po drugi put danas ostavljamo torbe, ovaj put na raskriju prema Paklenici, i hitamo ravno na vrh Sv. brda. Od Marasovca dovode stigli smo za 3 i pol sata i Ante bi se htio malo odmoriti, no mi mu ne damo jer mora opravdati svoje zagrebačko ime »Velika noga«. Pave nas ostavlja jer više ne može odoljeti da što prije savlada uspon pred nama. Dane i ja pratimo ga na malom razmaku, iako nam umor već polako savladava noge. Sve te sitne probleme otjerat će divota i vidici sa Sv. brda i četvrti današnji žig VPP-a. Sigurno je da ćemo ga najteže osvojiti, ali će nam zato biti najmiliji.

Krećemo se nesređenom stazom, no markacija nam ipak daje najsigurniji smjer kretanja. U daljinu pred nama žuri se Pave, a njegova crveno-zlatna košulja nalik je na rijetke krpice zemlje po padinama oko nas. Izgleda kao da se jedna takova krpica odlijepila i da se ponovno vraća na mjesto odakle su je stoljetne kiše i bujice ispirale i tjerale u

dolinu. Kreće se žustro između kamenja, žuri se mladost na vrh da se divi rodnom kraju s ličke strane i našem divnom moru s ove strane. Sami smo na ovoj zapadnoj goloj padini. Sunce nam udara u leđa, a sjene naših tijela igraju se i prepliću s kamenjem i travama. Uzdižući se kao da dižemo i sunce, jer sve više mora dolazi u naš vidokrug. Napokon tu je kontrolna točka, kutija s žigom i upisnom knjigom. Sladak nam je ovaj žig, ali nam je nekako tužno, jer Velebit ovdje izgleda kao da je odsječen. Iako se tamo preko Dušica nazire još mnogo nižih brda, a onda tek Dinara i bosanske planine, ovdje završava niz visokih velebitskih vrhova. Kratko se odmaramo na suhoj travi i uživamo u toploj suncu. Bura nas ne dira, jer se razbija o kamenje iznad nas. Drago naše kamenje, što ga psujemo kad nam razbijaju nogu, a milujemo kad na njega naslanjamо glavu.

Vraćamo se polako i pogledavamo sa visine naš slijedeći cilj i konak: tamo u dolini crni se pukotina Velike Paklenice. Pri silasku tutive nas opominju da nije lako spustiti se s 1753 metra na 550 metara. Kratimo stazu da što prije stignemo do pakleničkog potoka, a onda se oko njega po mramoru probijamo prema Borisovu domu. Nailazimo usput na početne radove skloništa kod Ivinih vodica, gdje zadarski planinari daju svoj novi vrijedni prilog i znak ljubavi prema Velebitu. Lavež pasa nas upozorava da je selo blizu.

U Borisovu domu dočekuje nas naš stari poznanik, domar Ante Parić i ostalo šareno društvo. Iako je nedjelja navečer, dan kada se obično napuštaju planinarski objekti, ovdje se najednom sastasmo s ljudima iz skoro pola Evrope. Tu su dvije djevojke iz Njemačke, jedna Francuskinja, jedan mučaljivi gošpodin, vjerojatno Talijan, a uskoro nailaze neki mladići iz Zadra, pa se sporazumijevamo na raznim evropskim jezicima. I za čudo razgovor teče neusiljeno i veselo cijelo veče. Usput nam domaćin Ante recitira beskrajne pjesme u desetercu, svoj vlastiti pjesnički prikaz dogadaja u njegovu kraju iz ratnih i poslijeratnih dana.

Na terasi udišemo divni zrak i čini nam se da je već pomiješan sa mirisom obale. Neprekidno skakutanje potočića preko kamenja i treperenje lišća uspavljuju nas divnom uspavankom, najljepšom što je ima na svijetu. Ujutro se oprاشtamo od našeg domaćina i

ostalog društva, te osvježeni hladnom vodom iz potoka krećemo prema Starigradu.

Vjerno nas prate potok i mirisi primorskog bilja, tu i tamo koja ptica preleti iznad stijena. Pod Anića kukom zastajemo i gledamo ga. Tamo u podnožju nazire se Brahmova spomen-ploča. Tko li je zadnji donio cvijeće da okiti ploču i da dirne kamen koji je prekinuo životnu nit jednog velebitskog romantičara? Skidamo kapu pred njegovom idejom i njegovom veličinom i obećavamo da ćemo drugi put otici tamo i jednim cvjetom okititi mjesto Brahmova posljednjeg daha.

U našem sanjarenju prestiže nas starogradski seljak silazeći ka moru polako i s noge na nogu. On i njegov magarac pripremili su danas zavežljaj drva za jedan ili dva burna dana. Stoičkim mrim prolazi mimo ovih hridi, danas kao i prije deset ili 50 godina, ta on je ovdje živi inventar, vječiti slušalac pjesme malih slapova i prijatelj velebitskih oluja.

More, plavo more ukaza se pred nama, pomalo ga nam zaklanja novo izrasli Starigrad. Ubrzo pronađosmo jedan mirni kutak plave površine da operemo znoj sa sebe. Praćajući se među valovima ponovno gledamo u sive stijene, tamo na izvodu vjetrova i orkana, i već se pitamo kad ćemo opet onuda proći. Netko pita je li baka Stoja s Malovanom ikada plivala u moru. To nam sada djeluje kao šala, ali je sigurno da ona neće moći za života napustiti svoje stado ni za dan ni za dva, nego će dovi jeka svakog ljeta čuvati svoju vječnu vatrpu pod Malovanom i braniti se od medvjeda klekovom granom. Samo će čuti o ljudima koji dugo dugo putuju da bi se nekoliko dana nauživali toplog sunca, ali nikada oni neće vidjeti izlazak sunca sa Malovanom ili Sv. brda, nikada neće čuti pjesmu bure što prodire kroz zidove planinskog stana, niti drugovati s pticom u gori, niti znati da je to za nekoga lijepo, da je to nekome život. A ona će se čuditi planinarima što se žeze s njom slikati i onima mlađima što golokraki hitaju po nekakve žigove. Možda će uživajući u svojim brdima tu i umrijeti, pa će je netko jednoga dana odnijeti u rodno Kruševu i tko zna hoće li je imati tko naslijediti.

Misli i valovi prebiru po našoj kosi i prepliću se oko nas i drago nam je ovo more što je sto puta obranjeno sa naših planina. Veselimo se sve više valovima mora, a još više valovima velebitskog stijenja iznad nas i ništa ne govoreći planiramo u mislima novi odlazak u brda.

Želja stara dvadeset godina

SONJA ŠILJAK

SARAJEVO, PD »Bukovik«

Sunčevi zraci su obasjavali vrhove Čvrsnice, obećavajući nam još jedan lijep jesenji dan.

Drago, Pero, Sekana i ja krenusmo ka Pestibrdu. Imamo namjeru da penjemo najduži smjer u Pestibrdu, takozvani Bosanski smjer (550 m), ali s jednom novom varijantom. Veteran Drago nam je često govorio o okнима koja je zapazio još prije 20 godina, kada je 19. IX 1950. penjao prvenstveni Bosanski smjer. Kako čudna slučajnost: danas je tačno 20 godina od tog uspona. Želja da prepenje ova okna tinjala je u njemu toliko dugo vremena. Sada je bila prilika da se njegova želja ostvara. Znali smo da nas čeka težak zadatak. Bilo je već neuspjelih pokušaja koji su završavali i padovima, ali mi nismo odustajali. Naprotiv, to nas je još više nukalo naprijed.

Približavamo se stijenama. U meni vlada neka neobjašnjiva bura. Nismo razgovarali o sastavu naveza, pa svoju zamisao još nisam iskazala. Povlačim Sekanu u stranu kažem joj:

»Šta ti misliš o jednom ženskom navezu? Slažeš li se da ti i ja penjemo?«

Odmah se složila, a onda svoj naum predložismo Dragi i Peri. Dakako, i oni su se složili bez prigovora. To je bio dokaz njihovog povjerenja u nas kao penjače.

Došli smo du ulaza u Bosanski smjer. Bjeličaste glave runolista smiješe se i bodre nas. Prvi kreću Drago i Pero, a iza njih ja i Seka. Poslije tri dužine užeta dolazimo ispod okna. Veličanstvene igrarije prirode učinile su ovaj smjer veoma romantičnim, kako to reče naš iskusni veteran. Ubroz zaboravljamo na romantiku i svu pažnju ustremljujemo na Peru koji se trudi da nade dobre pukotine za klinove. Stijena je obla i glatka, a rijetke pukotine plitke su i nesigurne. Tupi udari čekića o klin govore da pukotina nije dobra. Sjećam se stihova koje smo Sekana i ja sastavile istog ljeta na obali mora. I tada, na vrelom suncu Jadrana, nismo zaboravile na našu strast — alpinizam. Tiho pjevjušim u sebi, kao da bi to Peri moglo pomoći:

»Uz zvezket klina i kladiva u stjeni,
kad jedno drugo smijeni,
na vrhu smo sretni mi.«

U oknu je hladno, a Pero vrlo sporo napreduje po teškoj kaskadi. Došao je do male pećine u kojoj je dobro osiguravalište. Pomaže pesimistički izjavljuje da je dalje veoma teško i da ne zna možemo li proći. Drago šuti i napregnuto razmišlja. Čak se pomalo i smiješi kao da kaže: »Želja stara dvadeset godina bit će u stanju da nadvlada svaku teškoću. Odmjerelim iskusnim korakom penje se pre-

ma Peri. Znam da će brzo doći red na mene. Razvezujem ljestvice i pripremam ostalu opremu. Napredujem polako jer znam da moram čuvati snagu. Pred nama je još mnogo teškoća, a morat ću dobro zatezati Sekanu dok bude vadila klinove, jer ko zna koliko će ih još trebati.

Stižem do Pere. Drago je već krenuo u tešku priječnicu pod prevjesom. Tišina koja kazuje mnogo. Minuti prolaze a muk ostaje. Znamo da se penjač nalazi na teškom mjestu. Udari čekića odzvanjaju, a malo zatim uže počinje da teče. Olakšano dišemo. Još jedna teškoća je savladana. I opet udari čekića, i opet uže teče.

»Vidjet ćete čudo prirode!« — čujemo negdje visoko iznad nas. Razmišljam o tome, a onda čujem:

»Kada stigne Sekana, neka odmah ide Sonja, a ti Pero ostani zadnji!«

Dakle, naš iskusni vođa je na sigurnom. Kažem Sekani da krene. Teško joj je sa rukšakom, a još mora vaditi klinove. Rekli smo joj da se ne muči, neka vadi samo one klinove koje može. Čvrsto je držim na užetu. Ruka mi se koči, ali svijesna sam, ako vadi klinove na ovako teškom dijelu, onda joj je uže jedini oslonac. Polako stiže do mene.

Gorim od nestrpljenja da vidim to Dragino čudo. Znam da je veoma teško, jer zašto bi inače insistirao da ja idem prije Pere. Ovako, uže razapeto između njih dvojice može mi poslužiti kao pomoć. Priječim ispod prevjesa. Uže se previja i zateže me. Stavljam po još jedan karabiner da smanjam trenje užeta. Dolazim pod glatku prevjesnu ploču. Nema oprimaka, nema pukotina. Klin je dosta visoko, ali tu je njihovo uže. Mogla bih se za njega uhvatiti. Ali, ne! Zar Sekana i ja ne branimo čast prvog ženskog naveza u Pestibrdu? To mi ulijeva snagu i sigurnost. Izvlačim se do kлина i, gle, tu je to čudo. Iz glatke ploče bez pukotina viri glavica klinova, isto kao što je maločas odatle virilo stabaoce biljke. Iskusno oko našeg veterana ocijenilo je da bi tu mogla biti unutrašnja pukotina, jer nema biljke koja bi rasla iz cjevitog kamena. Divim se prirodi i zahvaljujem joj. Lagano se spuštam u glatki jarak. Uže me zateže, ali sad čak mogu da stanem i da ga nategnem. Vidim Dragu, već sam mu sasvim blizu. Iz njegovog pogleda čitam odobravanje i pohvalu. To mi je najljepši poklon za sav ovaj napor.

Četiri pogleda uperena na isti objekat. Okna su ispod nas. Mi smo ih savladali. Dugo su prkosila čovjeku, snijegu, kiši, suncu, plavome nebu koje su uokvirila. Ali, čovjeku više neće prkositi. Čovjek ih je savladao zahvaljujući upravo nama.

»Oltar«
Detalj iz stijene Pešti-brda na Cvrnici
Foto: U. Beširović

Želja stara dvadeset godina, stara gotovo koliko i ja, napokon je pobijedila. Gledam našeg alpinista-veterana i razmišljam kako li se on osjeća u ovom trenutku. Vrlo malo govori, ali sa njegovog lica može se mnogo toga pročitati. Veoma sam sretna, sretna što sam i ja učestvovala u realizaciji ovoga poduhvata, što sam provela prvi ženski na vez u Pestibrd, sretna što živim, što dišem s tom prirodom koja nam pruža bezbrojna zadovoljstva, sretna, sretna...

I opet pjevušim:

»I tako krenusmo u osvit zore,
a već u sumrak mi smo bili gore.
Uz zvezket klina i kladiva u stijeni,
kad jedno drugo smijeni,
na vrhu smo sretni mi.«

Nastavljamo Bosanski smjer. Sad je već lakše i brzo napredujemo. Ne smijemo se zadržavati jer je već kasno popodne. Izlazimo na vrh, a onda još jednom čestitanja. Punim srecem zahvaljujemo našem vodi Dragi što nas je poveo u ovaj romantični smjer. Sumrak se spušta i nemamo vremena da polako sređujemo utiske. Noć će nas zateći, baterija nemamo, a do doma im još tri sata hoda.

Suviše smo sretni da bismo osjećali umor. Runolisti nas ponovo pozdravljuju. Ubrat ćemo po jedan za uspomenu, a onda brzim tempom dalje. Noć nezadrživo dolazi. Magla se spušta. Koračamo u tišini. Ispred nas je naš ikusni vođa. Nema potrebe da se brinem, jer Drago je jedan od rijetkih ljudi koji tako dobro poznaju ovu planinu. Ne vidi se skoro ništa, ali mi i dalje idemo nesmanjenim tempom jer u domu su teta Tera i naši drugovi s mlađim alpinističkim parom Brankicom i Bracom. Zbog njihove svadbe smo se sastali na Vilincu. Mladi supružnici nam nisu zamjerili što smo oduzeli jedan dan od njihovog slavlja da bi otišli penjati. Oni nas razumiju, jer konačno, zar nisu oni i alpinisti?

Stigli smo na Peharove stanove. Sad je već lakše, jer se put dobro ocrtava. Primjećujemo svjetiljke iz daljine. To su naši drugovi. Predvodi ih mladoženja. Bili su zabrinuti.

U domu nas burno pozdravljuju. Svi smo zadovoljni. Iako umorni, ostali smo do kasno u noć, jer svadba se mora proslaviti. Pjenjavi šampanjac razgaljuje osušeno grlo. Nazdravljamo za mладенце, ali i za dvadeseti rođendan jedne želje koja to više nije.

Na vrhu Klekovače

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Oblaci, bijeli kao ovčija runa ili lađe, plove nebeskim plavetnilom. Putuju u nedogled, besciljno, a stalno su prisutni. Tako putujući i lutajući na trenutke prekrivaju sunce.

U tim časovima kose sunčeve zrake pozlate visoke jele, pa se ljudskom oku čini da je nepregledna crnogorična šuma zlatna. Zaista, takav bi dojam bio da nisu drugi predjeli šume u sjeni oblaka, tamnozelene boje. Ta slika mijenja se često.

I tako, naizmjenično nas prate sunce i oblaci, dok krvudavom stazom, koja se jedva nazire, odmičemo prema vrhu Klekovače. Visoke jele, što se propinju na rukohvat do oblaka, sprečavaju nam pogled na bilo koju stranu, osim na nebo i oblake. U tome šumskom carstvu, u pravom smislu te riječi čovjek nema ništa drugo da vidi nego samo drveće i nebo. Poneki mali proplanak, nastao ko zna kad i kako, nije vrijedan ni spomena. Doduše, nešto dolje niže, naišli smo i na veće i šire livade: Materića uvala, Presedlina i Ždralica. To su prave oaze u gustoj i nepreglednoj šumi prostrane Klekovače. One svakom putniku pružaju osvježenje.

Po izlasku na ogoljeli hrbat Male Klekovače dočekao nas je jak vjetar koji dolje u šumi nismo ni osjetili. Iako hladan, on nam je godio, jer je umanio osjećaj žedi. Vode i tako nema u ovoj zelenoj bosanskoj planini. Klekovača u najvišim predjelima čezne za bistrom i hladnim izvorima i za raspjevanim planinskim potocima.

Ovdje, na Maloj Klekovači, dočekaše nas stabla-kosturi. Pravo groblje od sagorjelog drveća. Neka debla, kao oglodane kosti, iako mrtva, stoje uspravno i tako prkose vjetrovima. Odolijevaju već niz godina oštrom zubu vremena. Te mrtve drvene straže nalik su na aveti. Jedan dio bivših stabala leži u visokoj travi zarastao u korov i iverje. Ogorjeli ali nesagorjeli panjevi, plodno su tlo šumskim jagodama koje tu uspijevaju u izobilju.

Iza drvene figure što označava vrh Male Klekovače naišli smo na nevelikoj zaravni na porodicu tetrijeba. Iz niskog grma klekovine poletjela je najprije ženka a za njom četvero mladih. Dvoje je odletjelo u tren oka za majkom, a dvoje nejakih i nevještih pilića vratili su se u grm. Očito su bili nesposobni za duži let. U gustom grmu lupali su krilima i neprestano cvrkutali kao da plaču. Sažalili su nam se pa smo se udaljili od preplašenih pilića. Čim smo se mi odmakli od žbuna, majka im se vratila.

Nekoliko stotina metara dalje imali smo novi susret. Ovog puta je to bio mlađi čoban sa stadom ovaca. Nema kolibe za sebe niti

Pasja glava na Klekovači

Foto: U. Beširović

Mrtva straža na Klekovači

Foto: U. Beširović

tora za ovce, prenoći zajedno sa ovcama tam u gdje ga noć zatekne. Tako luta sa stadom po planini tokom ljetne paše. Pravi je to nomadski način života.

Gazimo po visokoj gustoj travi, prepunoj raznbojnog planinskog cvijeća, kao po šarenom sagu. Oko nas su gromade bijelog kamena. Kakav kontrast: zelenilo, šareno šumsko cvijeće svih mogućih boja i nijansi, te bijeli krečnjak. Divna slika, nestvarna, nedostizna umjetnost, koja prelazi u fantaziju. Kamene figure izazivaju divljenje, mame poglede. Radost toga susreta neodoljivo navire, kao snježna lavina ili brzi tok planinske rijeke.

I bez utjecaja mašte, u tim bijelim stijenama gledamo makete, tvrdave, bedem, kupole, tornjeve, kamene sfinge nalik na one iz budističkih hramova, i niz drugih oblika, figura,

likova i detalja. Malo dalje nailazimo na stijenu koja podsjeća na uspravljenog nosoroga, a nešto dalje susrećemo kamen na kojem kao da je položena glava psa koji spava.

I tako se krećemo u šarenilu čudnih kamenih likova, fantastičnih oblika i figura. Osjećamo se kao u nekom muzeju. Muzeju koji nema vitrina, ramova ni obaveznog vodiča. Muzej bez memle i ustajalosti, ali ipak muzej koji ima patinu. Sve je ovdje otvoreno, čisto i sve odiše svježinom i prodornim mirisom planinskog cvijeća.

Izlazak na vrh Klekovače pružio nam je dalekosežne vidike. Iako smo stajali na koti visokoj svega 1.961 metar, sve je bilo niže ispod nas. Ovaj vrh dominira skoro nad cijelom zapadnom Bosnom. Vidici su nepre-

Još do nedavna, prije nekoliko godina, Klekovača je bila daleka i nepristupačna, ili, kako se kaže, »bogu za ledima«. Međutim, sada se na Klekovaču može doći automobilom s tri strane: od Drvara, Oštrelja i Ključa. Prostrana mreža dobrih šumskih putova omogućuje planinarima i turistima da bez napora, sjedeći u automobilu, obiju mnoge predjele ove lijepo bosanske planine, sve osim

najvećih vrhova. Do samog vrha treba pješaći od ceste 2–3 sata, što ovisi o smjeru kojim se vrhu prilazi.

Na samoj planini nema planinarskih ni ugostiteljskih objekata. Postoje jedino objekti šumskog industrijskog poduzeća, radničke barake, u kojima će vam gostoprimaljivi drvo-sječe pružiti srdačno gostoprimalstvo i izaci u susret u svakome pogledu.

gledni. Sa svih strana nas okružuje šuma blžih i daljih planina Bosanske krajine. Samo smo mi na ogoljelom vrhu, ali ipak zelenom, jer je obrastao travom i klekvinom.

Veoma jak i hladan vjetar, koji je gonio maglu, primorao nas je da skratimo naš boravak na ovom dominantnom vrhu. Hitro smo odmicali na niže put Ždralice.

Usput smo nailazili na skupine srebrnožutog runolista. Vjetar se poigravao tim alpskim cvjetovima, kojih ovdje ima puno, savijao ih i zanosio. Njišu se runolisti, a nama se čini da nam mašu i da nas pozdravljaju. Vjetar nam je donosio njihov glas i šapat: Dodite nam opet, dodite na Klekovaču — zovu vas runolisti i kamene figure...

»planinari« u jednom danu obišli i više planinarskih domova.

Ako ovakovi posjetiocu zaposjednu sve prostorije doma, onda moramo razumijeti negodovanje planinara starije generacije, koji opravdano prigovaraju, da se sve više domova pretvara u gostonice.

Slažem se sa drugom Jakčinom »da planinarski domovi treba da budu ishodišne točke za izletnike i skloništa na turama, a ne cilj izleta«. Ali to je baš ono, što u sve više slučajeva oni to nisu. Iznijet ču za to tri konkretna primjera. Dom na Platku, dom na Kamenitovcu i dom na Velikoj planini su, moglo bi se reći, obični ugostiteljski objekti. U njima planinara skoro i nema. Nasuprot tome navest ču dva planinarska doma, u kojima se planinari osjećaju u svom pravom ambijentu. To su dom na Hahlićima i Češka koča u Kamniškim Alpama. Naravno — do njih ne dosiže motorizacija!

Treba naći načina da mlada generacija i t a k v e domove posjeće, a ne da se do svakog doma gradi cesta.

Slično je i sa skijašima. U zimi dižu kuku i motiku na poduzeća za ceste, jer im na vrijeme ralice ne prokrčuju snježne namete do doma, kako bi se bez truda i muke mogli voziti oko skiliftova. A zna se: pravim skijašima ne smetaju nikakvi snježni nameti, nego ih sa skijama muževno svladavaju.

Ako nastavimo sa sadašnjom praksom ugadanja nečijem komoditetu, bit će pravih planinara sve manje, a ostat će samo motorizirani izletnici i po koji entuzijast-pješak, kojemu će se ostali smijati.

Planina je za planinara svetinja u koju ulazi s posebnim pjetetom i s određenim ciljem za fizičku i psihičku rekreaciju. U planinu ne smijemo unositi ili presađivati loše gradske navike i nastranosti pseudokulture.

Ideja da se osnuje sekcija planinara koji imaju motorno vozilo — radi kombinacije vožnje i pješačenja — svakako je poželjna. Ali moglo bi se učiniti i slijedeće. Dva prijatelja ili dobra susjeda idu svojim automobilima na Snježnik i Risnjak. Jedan od njih doveze se na Platak, tu ostavi auto i ide sa svojom družinom pješke preko Snježnika i Risnjaka na dogovorenje mjesto, recimo kod šumske minipulacije Vilje, gdje sjeda u auto svog susjeda i vozi se kući. Njegov susjed pješači u obrnutom smjeru i nalazi auto svog susjeda kod doma na Platku. Navodno se takva praksa već provodi u Švicarskoj i tako rješava kombinacija v o ž n j e i p j e š a c e n j a.

Drugi Jakčinu ne osporavam dobranmjernost u njegovom članku, ali se ne slažem s njegovim tvrdnjem, da kod planinara koji nemaju svoja kola vlada netrpeljivost pa čak i mržnja prema motoriziranim planinarima. Planinari-pješaci uvijek rado gledaju dolazak svakog čovjeka u planinu — ako se u planini ljudski ponaša i ljudski odnosi prema drugim planinarima i prema prirodi u kojoj se kreće!

»Motorizacija i planinarstvo«

Nekoliko riječi o istoimenom Jakčinovom članku

VALENT HOFER

RIJEKA

Svojim člankom »Motorizacija i planinarstvo« objavljenim u NP 9-10/1970 (str. 261) povukao me autor, drug Dražen Jakčin, za jezik i ja — hoću, neću — moram da mu odgovorim, jer inače ne bih bio onaj koji jesam.

Prvo i prvo, nitko od stare generacije planinara ne osporava da motorizacija n a - v e l i k o dovodi ljudi u prirodu, u šume i planine, i da je to jedan veliki plus za one koji su prije motorizacije stalno sjedili u kavanama i drugim zadimljenim ugostiteljskim lokalima, gdje su pušili, pili i kartali.

Ali — da malo pogledamo te izletnike, kada izađu iz svojih automobila i zadu u planinarski dom, da vidimo najprije kako su odjeveni. Ako su uzeli teže cipele i odgovarajuće odijelo, mogli bismo zaključiti da će od planinarskog doma poći na pješačenje po bližoj ili daljoj okolici i tako razgibati noge i cijelo tijelo. Takove moramo nedvojbeno ubrojiti u planinare. No ako su se ti izletnici, bilo pojedinci ili čitave obitelji, dovezli u običnom gradanskom odijelu i lakinim cipelama, s n a m j e r o m da u prostorijama planinarskog doma provedu nekoliko sati u blagoglagoljivom čakulanju uz dobro jelo i piće, ili da ovdje u domu nastave svoj preferans ili briškulu, onda tu ne vidim nikakav plus za planinarsku organizaciju, niti je takvo prilagodavanje od koristi, pa makar dotični motorizirani

Kako smo pekli kukuruz i što se poslije dogodilo

BORISLAV ALERAJ

ZAGREB, AO PDS »Velebit«

Došli smo toga dana sa željom da prošvrljamo po Klečicama. Toliko smo već puta bili ovdje na Kleku, a nikad »nije bilo vremena« da posjetimo taj zanimljivi kutak.

Prolazimo grebenom po gotovo sasvim zarasloj stazi i spuštamo se u šumu, preko debala srušenih od starosti do odvojka za Hreljin. Kroz gustiš pa niz strmu livadu dolazimo na otvoreno sedlo, odakle pogled pada na Klečice. Stijene su ovdje zaista zanimljive. Na položenijim stranama razvedenost je izvanredna. Tu je mnoštvo noseva i nosića, alki i okana. »Šećerkasti dolomit« — stručno ocjenjuje Maligan. Eto, i bez dugog putovanja imamo priliku penjati u »Dolomitima!«

Nešto je teže spustiti se u škrbinu između dvije Klečice, no i to uspijeva. I sad već možemo vidjeti nešto vrlo interesantno. To je vršni dio zapadne stijene Male Klečice. Naslućujemo da je visoka. Podnožje joj odavde ne možemo sagledati. Kroz vrlo strmu travu silazimo pod stijenu. Nailazimo na izbljedjene markacije. Zaključujemo da je to glasoviti Perasov jarak, koji se strmo spušta dalje, sve do Vitunja. Odavde već vidimo bolje. Pred nama je izvanredna zapadna stijena Male Klečice. Naslućujemo da je visoka. Podnožje joj odavde ne možemo sagledati. Kroz vrlo strmu travu silazimo pod stijenu. Nailazimo na izbljedjene markacije. Zaključujemo da je to glasoviti Perasov jarak, koji se strmo spušta dalje, sve do Vitunja. Odavde već vidimo bolje. Pred nama je izvanredna zapadna stijena Male Klečice. Potpuno je vertikalna, prekinuta s dva stropa, od kojih je veći na samom izlazu. Stijena je od vrha odvojena uskom i dubokom škrbinom, tako da izgleda kao prislonjena, a sam njezin vrh s izlaznim prevjesom doima se kao profil divovske žlice.

Slijedimo još neko vrijeme Perasov jarak prolazeći ispod stijene, koja postaje sve više prevjesna. Odvajamo se od njega jer smo naumili obići čitave Klečice. Držeći se stijene, skrećemo stalno u desno tako da uskoro u izmaglici ugledamo Ogulin. A nad nama zasjenjuju nebo ogromni, neopisivi prevjesi Klečica.

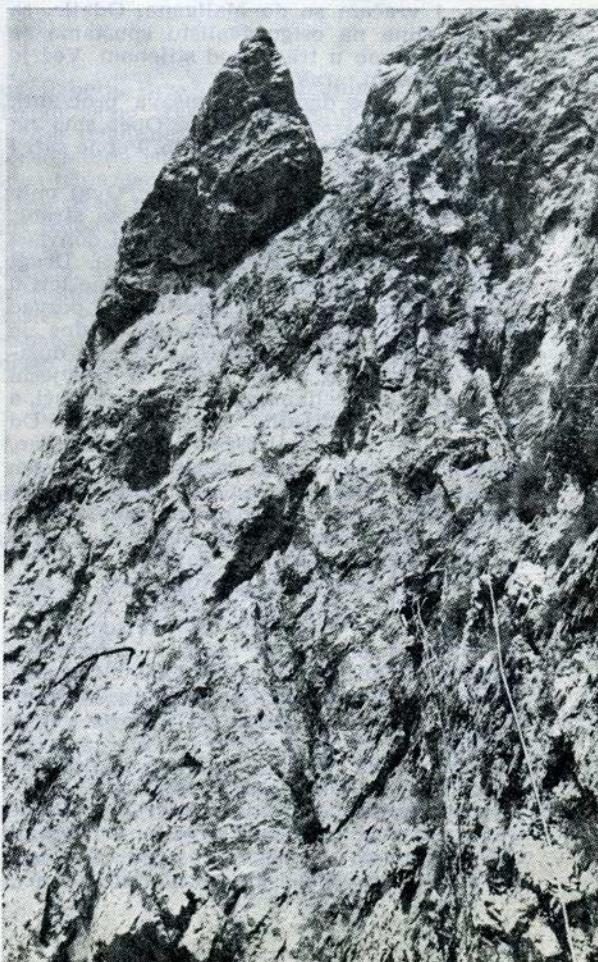
Nakon vragometnog penjanja uz izvanredno strme travnate kuloare, zatvorivši krug, nalazimo se opet u sedlu. U prvi plan dolaze sada klipovi mladog kukuruza, koje cijelim

putem nosimo sa sobom. Ubrzo sjaj i toplina naše vatre konkuriraju niskom suncu, a miris pečenih kukuruza širi se po jesenskoj krajini.

Lijepa jesenska šetnja obogatila je naše sjećanje novim uspomenama, a osim toga dala ideju za novi uspon.

Evo nas pod stijenom s teškim ruksakom, punim opreme i s dva užeta, jer vidjeli smo odmah: bit će teško.

Maligan je zagrizao u prvu dužinu. Odmah u početku prevjes i četiri klini. Izlazak u otvorenu ploču ne donosi olakšanje. Penje se slobodno a težina opasno naginje šestici. Još odozdo se najtežim činio prelaz u travnatim »X«. Pet metara gлатke stijene Maligan izvanredno rješava priječenjem u nategu. Još malo posla oko osiguravališta i prijateljev uzvik:

»Penji!« Na meni je red. Mukotrpni posao drugoga; teški ruksak i izbijanje u nemogućim položajima. Dolazim do Maligana na usko stajalište. Ostaviti ruksak, uzeti potrebiti materijal i mimoći se s partnerom prava je umjetnost na tako uskom prostoru. Uspjelo je!

Ravno iznad mene je otvoreni žlijeb bez oprimaka. Treba klinčati. Nakon desetak metara nalazim mogućnosti za ruke i noge i slobodno se uspenjem na neizrazitu policu. Što sve ne ulazi u pojam »neizrazite police«! Police u stvari i nema, tek toliko da čovjek stane vršcima cipela u raskoraku. Iznad mene je prvi strop. Zabijam »U« klin u rupu u samom stropu. Odlično drži i sada, dok me Maligan »špana« preko njega, mogu slobodno istraživati daljnje mogućnosti. No njih na prvi pogled nema. Konačno zabijam i specijalni mali klin, zvani »listić« i izdignem se na njega. Svuda glatka stijena. Jedino »borer« mislim, dok još jednom pokušavam naći pukotinu. I... evo rješenja! Sasvim desno rupa, idealna za »U« klin. Bez njega ne bi išlo. Prevjes je ispod mene. Nalazim da je nadohvat »Smeđe rupe«, vrlo prikladne za osiguravalište, no pogled na sat odvraća me od daljnog penjanja. Pet je sati, a dan je već tako kratak. Treba silaziti. Vraćam se niz netom ispenjanu dužinu, naravno, i preko stropa, i vraćam se do Maligana. Odatle, sa dobrog kлина na osiguravalištu spuštamo se po užetu ravno u travu pod stijenom. Već je gotovo potpuni mrak...

... netko me drma i pokušava probuditi. Pogledam. Vani se sivi jutro. Opet smo na Kleku i želimo dovršiti započeto. Pet je sati i treba se spremati.

U pola osam Maligan već penje. Ovaj puta smo, da dobijemo u vremenu, ušli sa strane, tako da Maligan za »samo« sat i pol dohvata »X«. Ponavlja se poznata procedura. Drugi do prvoga, i opet moja dužina. Vrijeme leti u teškoj stijeni. Kad sam iz Smeđe rupe pozvao Maligana bilo je već jedanaest. Podne je prošlo kad je Maligan započeo slijedeću dužinu. Priječnica iz rupe desno, u prevjesni žlijeb, je zaista delikatna, žlijeb iscrpljujući, a ploča koja je slijedila, sasvim čudna. Od podneva do pola četiri penjao se Maligan. Nisam ga mogao vidjeti iz rupe, no dok sam penjao do njega, shvatio sam odmah da je izveo vrški posao. Nad nama se nadvio strop. Maligan osigurava tačno ispod njega, u stremenima, sjedeći u klupici. Zajedno smo. Vrijeme nas je pobijedilo u utrci. Sada je pola pet, i blijedo sunce visi nisko nad Bjelolasicom. Za nama je dužina vrlo nepogodna za povratak, a iznad nas strop s nepoznatim teškoćama. Što nam je činiti? Odlučili smo se. Penjemo dalje. Možda će makar prvi uspjeti izaći za vidjela, a drugi za njim uz pomoć baterije.

Kajla i klin čine mi oslonac u početku. Teško je. Pukotine slabe, a klinovi pri pokušaju zabijanja padaju u nepovrat u visoku travu pod stijenom. Ipak se mičem. Još malo i strop prelazi u izlaznu prevjesnu žlijebinu. Poslije stropa i ona izgleda položena, ali je i

dalje teško i ne ide bez klinova. Osim toga, »što više gledam, manje vidim«. Pukotine se stapaju s mrakom koji je sve gušći. Napredujem još koji metar i — tu je bio kraj za taj dan. Potpuni mrak. Do izlaza još samo malo. A nas čeka bivak...

Sad tek opažam da se opasno naoblaci i počelo sijevati. U trenutku je magla obavila stijenu. Ne vidi se ništa. Svaki čas će početi kišiti. Više pipajući vratim se po klinovima u zaklon prevjesa. Sad treba izvesti komplikirani manevar sjedanja u klupici. Tu se pletu stremeni, borer, kladivo i sva sila klinova i karabinera. Na kraju se uspijevam smjestiti i čekanje jutra počinje. Dva čovjeka, razdvjeljena velikim trbuhom stropa, stojički čekaju da vrijeme polako, ali ipak neizbjegno proteče. Jedanaest je sati noći pred nama. Maligan je u svojoj klupici već tri sata otprije.

Magla i vjetar. Magla vlaži sve, naročito se hvata na dlačice čarapa i cijedi u cipele. Mrak je neproziran.

»Koliko je sati?«, prenem Maligana iz poludrijemeža i čujem kako čeprka po stvarima tražeći bateriju. Odozdo se razlije svjetlo, otkrije okolne mokre stijene i oboji maglu mlijeko bijelo.

»Pola jedan. Još šest sati.«

»Izdržat će se nekako.«

Opet mrak...

Nije li već malo svjetlijie? Stvarno, okolina se pomalo razaznaje kroz maglu. Počinjem se polako spremati za penjanje. Vješam po sebi mokru opremu. Na izlasku ispod prevjesa dočeka me hladna kiša. Ugrijem se nakon prvih teških metara. Stijena je potpuno mokra i voda se cijedi u rukave. Evo me na mjestu do kud sam jučer došao. Zabijam u napredovanju još par klinova.

»Maligan, sasvim popusti!« — odlučujem se za slobodno penjanje.

Penjem se brzo iako oprezno. Nakon nepospavane noći potrebno je udvostručiti pažnju. Petnaestak metara i — vani sam.

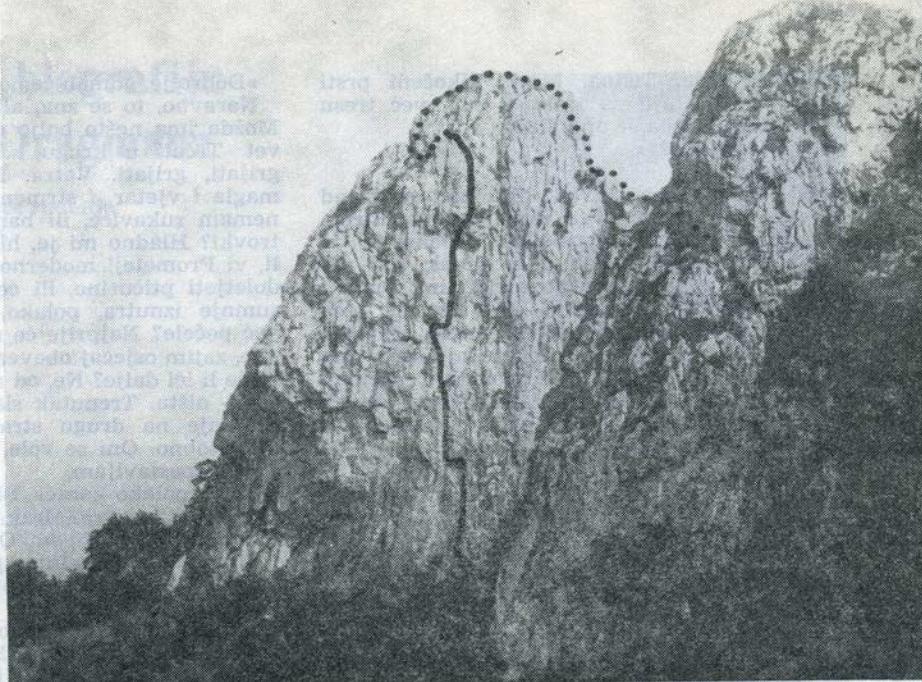
»Pusti osiguranje i penji«, viknem Maliganu dugo očekivane riječi. On se nasjedio u svojoj klupici. Punih petnaest sati!

Osiguravam na vrhu. Tu briše ledeni vjetar i nosi maglu. Ne vidi se niti deset metara u krug. Na džemperu i obrvama hvata mi se inje. Dolje se ukazuje narandžasti ruksak i crvena kaciga, koji unose vedrinu u ovu sivu okolinu. Evo ga na rubu! U sivoj, mokroj vjetrovci, s kacigom preko kapuljače, izmorenog i nasmijanog lica. Prihvaćam pruženu ruku u čvrsti stisak. Uspjeli smo. Nova šestica je rođena. Ime smo smislili još noću, na bivaku: »Danonoćni smjer«.

Ali mi ne insistiramo i zato dodajemo »... ili kako vam drago.«

Raspoloženi, iako umorni, vraćamo se prema sedlu odakle kroz maglu čujemo glasove. Evo, sad već razaznajemo: to su Dragan i Stanko došli pred nas i donijeli nešto jaja i čaja. Mogli smo samo pitи.

U toploj kuhinji već za vrijeme jela počele su nam se sklapati oči. Popili smo jaku kavu. Imali smo još posla. Trebalо je u knjigu napisati opis uspona.

»Danonoćni smjer« ili »Kako vam dra-
go« u zapadnoj sti-
jeni Male Klečice
Foto: B. Aleraj

Prometejska noć

MARIJAN ČEPELAK

ZAGREB, AOPDS »Velebit«

Snježna mećava, vjetar. Vitla, viće, zavija oko kuće, hoće ući: ne može. U kući soba. U sobi kamin. U kamini vatrica, nemirna iskrivljena brezova vatrica. U sobi miriše na levendili i sigurnost, toplo je, toplo, toplo... Noge ispružene: odmaraju se. Umorne noge. U ruci knjiga, zanimljiva. Govori o ljetu, toplojemtu.

Oh, dosta o tome! Šta još hoćeš? Hladno ti je? Tako, tako. Okretanje. Klupica škripi uz stijenu, zamke se istežu. Dobro, treba nešto raditi, što duže. Razvući trenutak kretanja u dugo trajanje. Otkloniti hladnoću. Ne misliti.

Danas je veće bilo plavo. Turobno plavo veće, rapsodijsko. A dan? Dan s ovčicama koje obećavaju kišu kroz dvanest sati. Sunčani dan isprekidan povicima:

»Pusti žuto!«

»Španjaj crveno!«

»Da li je siguran taj klin?«

»Ma čekaj, tek sam ga ukopčao«.

Polaganje uspravljanje u stremenima. Još jedna prečka, i još jedna. Tako. Klin me još drži, čudno, ali nikad se ne zna. Treba brzo

zabiti bolji. Brzo? Dvadeset minuta, trideset. To su samo trenuci, istina, dugački. Nema nigdje pukotine, same rupe. Perforirana stijena. Možda ispod ove trave? Kopanje. Zemlja i trine padaju u oči i po glavi, po svemu. Ništa. Kad bih barem bio malo duži, možda još jedna prečka? Ravnoteža, ali ne za dugo. »Ukac« vertikalno pod ljusku. Slabo drži. Da vidimo: stremen, noga; položaj tijela vreba-jući. Stoji. Dobro je: »Pusti žuto, drži crveno! Još!« Prokletno trenje: »Popuuusti!« Klik! »Španaj jako!« Trebalо bi konačno zabiti nešto pošteno. Evo, ovdje ću...

»Koliko je sati? Maligan, čuješ!«

»Da čujem, čekaj čas.«

Divno, sada imam razloga da nešto uradim, da se krećem, polako, što duže. Otvaranje ruksaka: vezica se zapetljala. Baš dobro. Prsti se miču, ulazi topilna. Baterija svijetli.

»Jedan i dvadeset. Grozno, tako sporog vremena već dugo nisam video.«

— Hoće li još nešto pitati, hoće — neće, hoće — neće, ho...

»Pokušaj spavati!«

Da, to se može pokušati. Baš ne znam na koju stranu da se okrenem. Sa juga puše i nosi maglu, a ova se hvata za sve što strši, za dlačice na vunenim čarapama. Mokre su već. I uže. I vjetrovka, miriši po plijesni. Trebao bih je oprati. Kad bi miris imao boju, bila bi to pljesnivo-zelenja. Penicilin. Ipak sam popsan. San pritišće glavu i ona pada, ali nema na što. Traži oslonac: šljem struže po stijeni.

Opet se diže. Tišina. Mrak. Ukočeni prsti hladnoće hvataju za slabine, evo, već tresu ramenima. Treba se opustiti.

»Akac, spavaš?«

»Mmmm.«

Ne, on ne spava. Nekoliko metara iznad mene i tri metra izvan moje stijene. Strop. Negativna polica, antipolica. Dobar je to strop, samo nije pogodan za bivak, baš nimalo. Toplje mu je nego meni, ima vestu i kapu. Kaže da gore pada kiša. Ustvari, jednako nam je loše. Noć je pala naglo, a možda smo mi bili spori. U svakom slučaju sada smo razdvojeni u stropu. Ipak, povezani užetom. Zar samo užetom? Ne, i zajedničkim ciljem, sklonostima, i prijateljstvom. I... i zajedničkim uspomenama.

»Što radiš?«

»Živim. A ti?«

»Razmišljam.«

Hoće li pitati o čemu? Ne, neće. On šuti. I misli. Okruženi smo svojim mislima. Gdje je dodirna granica? Nitko ne zna. Zašto? Zašto me boli u koljenu? Tvrda je stijena. Nema svjetlosti. Kako bi bilo lijepo šetati u neko sunčano poslijepodne, faunovo, ili kakvo drugo. Gornji grad, Jurjevska, Sofijin put.

U ruku je uzeo štap
i trotoarom klipa, klap...

A sunčane zrake padaju koso na leđa i ostaju u crnini kaputa, zarobljene. Vjetar nosi miris suhog lišća i jeseni. Lijepo vrijeme za ovo doba godine. A kako je tek bilo u petak. Ah da, u petak. U petak sam bio kod...

»Maligan, pogledaj na sat, ako ti nije teško.«

»Samo trenutak (gdje sam ono bio u petak... no nije važno), dva sata i trideset sedam, osam minuta.«

Ovo treba opisati! Zbog sebe, zbog njih, zbog alpinizma, zbog »Naših planina«, naših. Zbog bilo čega. Kako je ono Žliga napisao u jednom svom članku: »Glup si Jack. — To su velike riječi, Ines.« Dobra rečenica. Što radiš u stijeni Jack? Visiš na klinu. Jedan, dva... ukupno tri klinia. Jedan klizi iz ležišta. Zašto tako sporo? Loš klin. Loša pukotina. Loše zabijen klin u preširokoj pukotini. Ili: loš klin u dobroj pukotini. Ne. Ustvari, dobar klin loše zabijen u dobru pukotinu. Moja greška.

»Akac, već se čitav centimetar pomaknuo, kontoliram ga prema jednoj crvenoj mrlji.«

»Slaba ti je to kontrola.«

Vrijeme prolazi polako. Neuhvatljivo, nedostizno vrijeme. Osluškujem mehanizam sata u kretanju: tak, tak, tak, tak... Koraci vremena. Brzi ali sitni. Koliko je sati, četiri? Ne. Treba čekati dok se ohlade leđa. Razumno korištenje pokreta koji griju. Trak hladnog svjetla iz hladne baterije. Hladna stijena. U blizini cijuce šišmiš. Cuk se ne čuje, niti »željeznicu guta već daljina« (A. G.) itd. Ima li što toplo u blizini? Tople riječi? Razumijevanje?

»Za petnaest minuta četiri, još malo pa će svanuti. Hladno ti je?«

»Dobro je, odmah čemo dalje.«

Naravno, to se zna, ali treba reći, govoriti. Možda ima nešto bolje od toga? Leći u krevet. Trčati u krugu i zagrijati se. Grijati, grijati, grijati. Vatra. Prokleta hladnoća, i magla i vjetar, i strmen, i mokro uže. Zašto nemam rukavice, ili barem džepove na vjetrovki? Hladno mi je, hladno, hladno. Čujete li, vi Prometeji modernog alpinizma? Hoće li doletjeti ptičurine, ili će vas isključivati vaše sumnje iznutra, polako, sigurno. Možda su već počele? Najprije će napasti želje i ambicije, zatim osjećaj obaveza i, konačno, naviku. Hoće li ići dalje? Ne, od našeg alpinizma ostat će — ništa. Trenutak slabosti? Svejedno. Okretanje na drugu stranu. Prsti trljaju se međusobno. Oni se vole, pomažu. Prljavi prsti, prepostavljam.

Jutro polako korača. Sivo, magleno, hladno, hladetinasto jutro. Mrak koji se još malo drži za stijenu pod stropom. Odlazi.

Akac penje. Kretnje spore, ukočene. Ohladene kretnje. Ledeni kristal.

»Španaj!«

Ne zvuči nimalo zapovjedno. Molba. Uže mokro, ljugavo. Žuto uže. Iscijedeni limun. Jedan klin pada niže. Njegov krik na siparu pod stijenom. Nezabijeni klin.

»Još malo, pa sam na ravnom.«

Što to znači? Vertikala. Izvan stropa je, penje slobodno, uže klizi. Sumnje nestaju. Udarni kladiva negdje gore.

»Pusti osiguraanja! Penji!«

Akcija, kretanje. Očekujem toplinu, ali ne ma je. Noć ju je odnijela. Vrijeme je brže krenulo. Eno ga, stoji na rubu stijene. Po kapi i vesti inje. Rano je počelo ove godine, bit će oštra zima. Smije se. I ja se smijem, možda. Smijemo se sebi, sad smo veliki, sada možemo. Zabijamo posljednji klin. Veliki posljednji klin na samom vrhu stijene. Velik i nepotreban, ali — neka stoji! Ruka, njegova ruka. Moja ruka. Naših dvadeset prstiju.

»Dobro je bilo, stari.«

»Ha! Nema nama tog prvenstvenog koji bi nam bio bez bivaka.«

Dobro je, treba i to probati. Kakav bi to bio alpinizam bez bivaka, bez stropa, bez »psiholoških« klinova, bez mokrog užeta, bez stremena i zamke, bez pada, bez grča u ruci, bez praznine u želucu, bez kiše, bez žedi, bez magle, bez »španaj« i »pusti«, bez sumnji, bez prijatelja? Kakvo bi bilo moje penjanje bez tople peći u domu, bez Kleka, bez piva »Kod Ankice«, bez gužve u vlaku, bez prijatelja u Zagrebu, bez Radiceve 23, bez...

Nikakvo.

Sve to postoji, tako smo vezani, jer to je, to je... Kako to reći? Treba napisati jednu divnu riječ, veliku, ogromnu, preko čitave stranice. Ali ne znam je izreći.

Iza mene je petnaest sati u stremenima, Stremenskih petnaest sati. Pokraj mene Akac, zadovoljan, čini se. Ispred nas glasovi prijatelja. Zovu, zabrinuti glasovi. Stojim tu na vrhu stijene s mokrim užetom u ruci i ispunjenom željom u sebi.

A kiša sipi.

Prilozi za biografiju Marijana Dragmana

U povodu 60-godišnjice rođenja
i 25-godišnjice smrti

VLADO OŠTRIĆ

ZAGREB

SLIKA DESNO:

Marijan Dragman u stjeni Anića Kuka prilikom prvenstvenog uspona u Brahmovom smjeru 27. VI 1940. godine

U jugoistočnoj stjeni Kleka nalazi se prilično težak Dragmanov smjer. Penjači ga poznaju i cijene još i danas, jer je taj smjer zanimljiva okomica kroz čistu i eksponiranu stijenu (stupanj teškoće IV +). Njegovu vrijednost podižu i okolnosti prvog uspona. Dragman ga je izveo sam, pred 35 godina, 5. IX 1935. Taj je uspon jedan od vrednijih rezultata predratnog hrvatskog alpinizma. Dodamo li ovome još neke Dragmanove uspone — u Kleku Dragmanova ulazna varijanta u HPD-vom smjeru (III stupanj), varijanta između Dragmanovog i HPD-ovog smjera (III +, penjali M. Dragman i S. Brezovečki 1935, danas je to sastavni dio »Tonkine priječnice«), te smjer kroz jugoistočnu glavu (Vel. Paklenica), pa dalje u Pešti-brdu (smjer Dragman-Mihaljević, 1941, III—IV), Velikom Kuku (smjer kroz jugoistočnu stijenu Brezovečkog i Dragmana, 1939, V) i Meriću Kuku (smjer Dragman-Laszowski, 1941, V) na Čvrsnici, lako je zaključiti da je Dragman jedna od markantnijih osoba u onoj generaciji zagrebačkih alpinista koja je u drugoj polovini 30-tih i početkom 40-ih godina položila temelj za daljnji, kontinuirani razvitak hrvatskog alpinizma.

Sve je ovo, ako se ne varam, i danas prilično dobro poznato alpinistima, ali vjerojatno ne i širem krugu planinara. No Dragmanova je biografija, rekao bih, manje poznata. Stoga su navedeni jubilarni povodi pogodni da se o njemu iznese nešto biografskih podataka.

A) U Dragmanov životopis može nas uvesti »Planinarska biografija Marijana Dragmana« što ju je 6. II 1969. Slavo Brezovečki dao dru Ž. Poljaku, a ovaj je ljubazno posudio za ovaj sastavak. Evo cjelokupnog teksta (original je jedna stranica, pisana tintom) s malim ispravkama (interpunkcije i sl.):

»Rođen god. 1910. u Zagrebu. Zanimanje grafički radnik.

Godine 1920. učlanio se u Hrvatsko planinarsko društvo u Zagrebu. Bio je skijaš-natjecatelj i osvojio nekoliko prvih mjeseta u skokovima i trčanju. Osim toga bio je odličan hrvać i boksač u srednjoj kategoriji. God. 1935. postao je prvak u poluteškoj kategoriji u boksu u Hrvatskoj.¹

Bio je odličan fotoamater, koji je na planinarskim izložbama fotografija nekoliko puta osvojio prve nagrade. Osim toga bavio se kao samouk likovnom umjetnošću, specijalno slikarstvom.

S alpinizmom se započinje baviti god. 1936. u tadašnjoj alpinističkoj školi HPD-a.² Između njegovih mnogobrojnih penjačkih uspona vrlo su značajni prvenstveni usponi V i VI stupnja: Klek (»Dragmanov smjer«) — penjao sam; Anića Kuk u Velebitu (»Brahmov smjer«); Veliki Kuk u Čvrsnici, jugoistočna stijena; Merića Kuk u Čvrsnici, sjeverna stijena.³ Također je ponavljao velik broj uspona svih teškoća u Julijskim i Kamniškim Alpama. U inozemstvu je bio na Mont Blancu i Dent du Géantu, te Visokim i Niskim Turama (Grossglockner i Ankogel skupina).

Mnogo je radio s omladinom. Kao radnik-revolucionar bio je uhapšen i ubijen od ustaša u travnju 1945. godine. Iza sebe ostavio je ženu i dvoje dece.«

U vrijednim podacima koje daje Dragmanov prijatelj i penjački partner S. Brezovečki, mislim da se osobito može zapaziti to da je M. Dragman bio raznoliko zainteresirana i angažirana i, po tome sudeći, kompletna ličnost. Njegovo alpinističko djelovanje nije dakle bilo izraz neke životne devijacije ili jednostranosti, što nije nezanimljivo u razmišljanju o svrsi i značenju alpinizma.

B) Širu sliku o Dragmanu lijepo upotpunjava izjava njegove žene. Ta izjava, s tri priložena dokumenta, nalazi se u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske, u fondu »Savez grafičkih radnika Jugoslavije«, te u kutiji 20 i u njoj u fasciklu P-1 (Poginuli borce u NOB-i — grad Zagreb — izjave). Za te sam dokumente saznao zahvaljujući arhivistu (dodajem: i članu PD »Sljeme«) Nadi Glogolji koja ih je iskoristila prilikom pripremanja izložbe »Grafički radnici u radničkom pokretu Hrvatske 1870—1970« (na Velesajmu 19—25. X 1970., a u Muzeju za umjetnost i obrt u prosincu 1970.). Izjava Marije Dragman glasi, uz manje pravopisne popravke (ispuštena su mesta o njenim potratnim prilikama):

»Marija Dragman, Podaci za Dragman Marijana

Rođen 24. IV 1910. u Zagrebu, od oca Augusta Dragmana i majke Marije rod. Rogoz. Osnovnu školu i tri razreda gimnazije polazio je u Zagrebu, a naukovanje je završio u poduzeću »Rožankowsky i drug«, Zagreb, Savska c., gdje je radio neprekidno, osim vikske, do hapšenja 1945. g. kao pretiskivač u litografiji.

Od 1941. radio je za NOP. 19. V 1942. bio je prvi puta uhapšen zajedno sa drugom Tješom Matijevićem i 11. VI 1942. godine pušten radi pomanjkanja dokaza glasom prepisa potvrde izdane od Ustaške nadzorne službe. Nastavio je ilegalnim radom. Koncem 1944. nakon odlastka druge Barbarića u partizane, povezuje se sa drugaricom Vardijan Pepicom i drugom Šketom. Par dana nakon hapšenja drugarice Vardijan, u noći između 19. i 20. siječnja 1945. u dva sata noću uhapšen je drug Marijan i drug Šket istu noć, svaki u svome stanu. Nakon istrage transportirani su u logor Lepoglavu. Nakon likvidacije tog logora neki začaćnici bili su amnestirani, a ostali, među njima i Marijan, produžili su za logor Jasenovac kuda su bili određeni. Kroz par dana, još u vagonima iz kojih nisu niti izašli, pred samim logorom Jasenovac bili su na najokrutniji način likvidirani.

Za 29. novembra 1950. godine primila sam Spomenicu Prezidijuma Sabora Narodne Republike Hrvatske pod brojem 305.

Marija Dragman«

Spomenimo još djecu: Darije, rođen 13. XI 1940., i Ksenija, rođena 6. VII 1943.

Više podataka o ilegalnoj aktivnosti M. Dragmana donosi izjava jedne sudionice u tome. U njoj ima nekih šablonskih formula-

cija, no one ne smetaju da sagledamo Dragmanov aktivitet u NOP-u. Evo cijelog teksta:

»Dragman Marijan

Zaposlen kod tadašnjeg poduzeća »Rožanski«. Rukovodioc kružoka u poduzeću u kojem je bio Tješo, ostalih se ne sjećam. Izvršavao je sve zadatke koji su bili pred njega postavljeni, bio je vrlo revolucionaran, smiren, promišljen, točan. Davao je svoj stan za prenošenje ilegalnim drugovima, od velikog broja ljudi dobivao je crvenu pomoć, raspačavao ilegalni materijal, sudjelovao u svim demonstracijama i po svim zadatcima. Bio je i ranije zatvaran, ali ja ne znam vremensko razdoblje, pa treba pitati njegovu drugaricu.

Debeljak Katica«

Te je podatke Dragmanova žena, kako sino vidjeli, i dala. »Nositi glavu u torbi« nije fraza kada se primjeni na ilegalni rad u okupiranom Zagrebu. To pokazuje i Dragmanova sloboda. U vezi s time evo dvaju dokumenata onog vremena:

Ustaška nadzorna služba

Ured ustaškog redarstva za grad Zagreb i veliku župu Prigorje u Zagrebu
Broj 9898/1942.

Predmet: Dragman Marijan. Izdanje potvrde

Zagreb, dne 16. lipnja 1942.
Potvrda

Ovim se potvrđuje, da je g. Dragman Marijan, litograf iz Zagreba, Kranjčevićeva ul. broj 1, bio u pritvoru kod ovoga redarstva za vrijeme od 19. V 1942. do 11. VI 1942. te je nakon dovršenog postupka radi pomanjkanja dokaza pušten na slobodu.

Za Dom spremni!

Po nalogu upravitelja
Nadstojnik II—A odsjeka:
vr. (potpis nije čitljiv)

Redarstvena oblast za grad Zagreb

Politički odsjek

Podosjek za suzbijanje protudržavne djelatnosti

Broj: Taj. 7247-I a2-45

Zagreb, 22. ožujka 1945.

Gđi Mariji Dragman

Zagreb, Kranjčevićeva ul. 1

Savezno Vašoj molbi za odpuštanje iz logora Vašeg supruga Dragman Marijana saobčilo je Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost, da se Vašoj molbi ne može za sada udovoljiti iz razloga javnog reda i sigurnosti.

Za Dom spremni!

Po nalogu upravitelja
Nadstojnik pododsjeka:
Miroslav Mak v.r.

Dragmanova je sloboda tada bila već odlučena. U razdoblju nestajanja ustaške države, takav je »službouljudni« dopis bio jednak obavijesti o smrtnoj osudi.

Ne znamo misli Marijana Dragmana na sporom putovanju u smrt preko posavske

ravnice. Možda se sjećao Kleka, Čvrsnice, Velebita, Triglava, Mont Blanca... — gordog i čistog svijeta planina što šutke promatralju močvare u kojima gacamo još od iskona, sramoteći zločinima vlastitu vrstu.

Ovdje bi trebalo završiti — zbog smrti, »teške, konačne riječi čovjekove.« No ipak, baš zbog nje bih da rekнем još štogod o životu Marijana Dragmana. Jer nije u smrti potpuno nestao onaj o kome još nešto znamo i pamtim.

Dodao bih iznesenim podacima da je Dragman izuzeo svoju struku 15. VII 1927. i radio je sve do uoči hapšenja, 19. I 1945, u istom poduzeću. Radeći za NOP suradivao je, spomenimo posebno, i sa Grgom Gamulinom, poznatim hrvatskim kulturnim radnikom koji je nekako u isto doba tammovao u Lepoglavi, no uspio je pobjeći iz transporta u smrt (dopunskih podataka ima u kutiji 73, fascikl S-1, 2, 3, u bilježnici »Poginuli borce iz Zagreba«. To su podaci uz Dragmanovu fotografiju koja se tamo nalazi).

Dragman na strmoj polici
u JI stjeni Velikog kuka
na Čvrsnici prilikom prvenstvenog uspona 10—11.
VIII 1939. (visina stijene
1300 metara!)

Foto: S. Brezovečki

C) Dragman je u jednom dobrom članku, s fotografijom, opisao svoj solo-uspon (Prvenstveni uspon kroz jugoistočnu stijenu Kleka, HP 1936, 197—199). Dobar je i zanimljiv i drugi njegov članak »Kroz Merića Stijenu« (HP 1941, 273—281). Treba istaći lijep crtež Merića Stijene (s ucrtanim smjerom) na str. 247 koji potvrđuju podatak S. Brezovečkog da se Dragman bavio slikarstvom. Lijepo je napisan i članak »Iz života penjača« (HP 1942, 35—38, mislim da je opisan doživljaj prvenstvenog uspona kroz »glavu« Klekove stijene).

Njegovo čemo ime, međutim, naći u mnogim vijestima i člancima o aktivnosti HPD-a, a posebno, Alpinističke sekcije (osnovana je 3. IV 1935 — v. HP 1935, 152, te 241). Najprije ga spominje M. Čubelić u članku »S alpinističkom sekcijom kroz sjevernu stijenu Triglava (2863 m)«, HP 1935, 331—336. Na toj turi u ljetu 1935. prošao je i Dragman kroz Slovenski smjer. U prvoj alpinističkoj školi otvorenoj 5. III 1936. spominje se i Dragman

među predavačima (HP 1936, 126 i 157). Prve Dragmanove uspone u Kleku 1935. godine (Dragmanov smjer, sa varijantom Brezovečki-Dragman, te prvo po navljanje HPD-ova smjera) opisao je M. Čubelić (Neoznačenim putevima na Klek) u HP 1936, 166—171. S. Brezovečki je i posebno opisao »Novi istup iz 'Dragmanovog smjera' na sam vrh Kleka« (1936, 201). Dragmana bilježi i izvještaj za godišnju skupštinu društva spominjući i da je biran u nadzorni odbor Alpinističke sekcije (1936, 225—226). Isti izvještaj spominje Dragmanovu aktivnost u Skijaškoj sekciji (član ekipi u štafetnom natjecanju Zagrebačkog zimskosportskog podsaveza, član nadzornog odbora sekcije — isto, 227—228), a vidimo i da je bio u odboru putne blagajne (isto, 228). 1936. Dragman sudjeluje na turi u Austrijske Alpe (Marula Manč, Oko Grossglocknera, HP 1936, 335 i d.). Odbornik je Skijaške sekcije (1936, br. 12, prilog, 5). 31. I 1937. zauzima 7. mjesto (od 14) u natjecanju na sljemenskoj skakaonici (rezultati: 21 m, 18,5 m, 18,5 m; HP 1936, 127). Na njegove crtačke sklonosti ukazuje i podatak da je uz predavanje S. Brezovečkog o Matterhornu izradio odgovarajuće crteže (HP 1937, br. 1, prilog, 8). Četiri dobra fotosa u HP 1938, br. 1 predstavljaju nam Dragmana i kao fotografa, a ujedno ilustriraju alpinističku ekskurziju u Savojske Alpe (Mont Blanc) u kojoj je, u kolovozu 1937, i on sudjelovao (S. Brezovečki, Mont Blanc, isti broj, 27—31; isti, Dent du Géant 4014 m, 1938, br. 3, 79—83, ilustriran s još dvije Dragmanove fotografije).

Na prvenstvu Medvednice što ga je priredila ski-sekcija HPD-a 9. I 1938, Dragman je bio 5. u skokovima, a sudjelovao je i u spustu od »turske kavaniće« do Markova Travnika (HP 1938, br. 2, prilog, 12 i br. 7—8, 235).⁵

26. X 1938. Dragman je izabran za pročelnika Skijaške sekcije (HP 1939, 248), a 8. I 1939. opet sudjeluje na prvenstvu Medvednice, te postiže 2. mjesto u alpskoj kombinaciji i 4. u skokovima. Za predavanje S. Brezovečkog o njemačkoj ekspediciji na vrh Siniolchu (6891 m) u Sikkim Himalaji Dragman je izradio »veoma uspjelu sliku toga vrha sa ucrtanim smjerom uspona« (HP 1939, br. 7—8, prilog, 43). Na izložbi foto-odsjeka matice HPD-a priređenoj u Umjetničkom paviljonu u svibnju 1939. Marijan Dragman je dobio zlatnu plaketu za sliku »S puta na Oštrec«, srebrnu plaketu za sliku »Pogled s otoka Krka«, te nagradu u fotomaterijalu za sliku »Predvečerje u Zagorju« (isto, 45 i 47). Njegova slika »Pogled na Oštrec« objavljena je u HP 1939, br. 10, kao prilog. 2. XI 1939. otvoren je prvi zimski tečaj alpinističke škole, na kojem je 9. XI Dragman predavao o opremi (HP 1939, br. 11, prilog, 62). Među slušaocima je bilo i dosta nepenjača. I. Bumba je zabilježio o predavanju i ovo: »Tako je bilo napose zanimljivo zorno prikazivanje M. Dragmana o opremi, koji je svim prisutnim na jednome članu prikazao, kako se upotrebljuju pojedini predmeti i u kojoj prilici, kao na pr. vezanje dereza, upotreba cepina itd.« (v. i opširniji članak I. Bumbe »Alpinistička

škola« 1940, 62—64, gdje Bumba kaže, napr. da je predavač »predavaonu pretvorio u planinarsku izložbu s ogromnim brojem predmeta potrebnih svakom planinaru)«.

Dragman je bio delegat na izvanrednoj glavnoj skupštini HPD-a 18. X 1939 (HP 1939, 362). Godišnji sastanak Ski odsjeka 10. XI 1939. otvorio je kao pročelnik a biran je za člana novog odbora (HP 1940, br. 1, prilog, 4). Te je godine (1939) Dragman sudjelovao na penjačkoj ekskurziji u Hercegovini (Čvrsnica), pa ga I. Bumba u vrlo zanimljivom članku o njoj (Na ekskurziji u Hercegovini, HP 1940, 49—54) više puta spominje (osobito uspon, s Brezovečkim, kroz Veliki kuk). O tom je usponu Brezovečki održao, u Pučkom sveučilištu predavanje »s mnogobrojnim koloriranim diapositivima, koje je snimao i izradio Marijan Dragman« (1940, 148).

11. I 1940. Dragman je opet delegat na izvanrednoj glavnoj skupštini (1940, 93). Te ga godine nalazimo na dužnosti pročelnika Alpinističke sekcije (1940, br. 5, prilog, 28; br. 12, prilog, 54). Dva lijepa uspjeha naveza Brezovečki — Dragman u Vel. Paklenici (Brahmov smjer, 27. VI 1940. i rebro u »Manatom kuku« 25. VI) zabilježena su u HP 1940, br. 7, prilog, 38., dok je u HP 1941, 122—128. Brezovečki zanimljivo opisao »Penjački uspon u sjevernoj stijeni Anić-Kuka (Brahmov smjer)«.

30. I 1941. Dragman je ponovno izabran za pročelnika Alpinističkog odsjeka (HP 1941, 54—55 i 141), a 27. II je delegat na godišnjoj skupštini Matice HPD (1941, 137), te je u tom svojstvu ponovno izabran (148).

Tek u HP 1941, 153—160, nalazimo oveći opis S. Brezovečkog »Novi penjački uspon u jugo-istoč. stijeni Kleka (Smjer preko jugo-istočne glave)«, sa dvije Dragmanove fotografije.

Ljeti 1941. još je izvedena ekskurzija u Hercegovinu (Čvrsnica) gdje je i pročelnik AO-a M. Dragman sudjelovao u više prvenstvenih uspona (Mericu stijena i Pešti-brdu). Spominju ga Krešo Mihaljević u članku »Alpinisti na dopustu« (HP 1942, 6—14), i jedan sudionik »Na povratku u Zagreb...« (isto, 27—28) koji je zbog rušenja pruga trajao danima. U jesenskoj sezoni Dragman je održao dobro posjećeno predavanje »O fotografiranju u visokim gorama« (HP 1941, 293), a 12. II 1942. vodi glavni godišnji sastanak AO-a. Tada je stekao pravo nošenja znaka AO-a (to je pravo bilo vezano uz dosta teške uvjete), a prihvaćen je i prijedlog da mu se znak dodijeli doživotno. Izabran je ponovno za pročelnika (HP 1942, 25—26, 87). U prvoj polovini 1942. bio je član »savjetodavnog odbora« HPD-a, u doba kada je ukinuta izbornost i funkcije se dekretiraju naredbama povjerenika koji je nametnut društvu. Te je godine Mihaljević opisao svoj prvenstveni uspon s Dragmanom u Pešti-brdu (Još jedan prvenstveni uspon na Čvrsnici. HP 1942, 83—84), a i Brezovečki je u HP 1942, 115—120, naknadno opisao jednu turu s Dragmanom (Izlet u Visoke Ture) s usponima na Säuleck (3080), Hochalpenspitze i Ankogel (3263).

7. X 1942. izabran je novi odbor AO-a u kojemu Dragman više ne nalazimo (HP 1942, 136 i 1943, 106). Ipak, njegovo ime nalazimo još zadnji put u HP 1944, 38 među alpinistima koji su 13. I 1944. proglašeni članovima-vodicima, uz dodjelu diploma i znakova AO-a. Dakako, u ratnim uvjetima stvarnog alpinističkog djelovanja više nije bilo a znamo da se Marijan Dragman uključio u aktivnost druge vrste. Bila je to, na osobit način, i borba za povratak u planine — slobodne, snažne i čiste — u kojima je toliko toga doživio. A dotele — ostale su uspomene i nade. I kao da nam i o tome govori Dragmanova

snimka sjeverne stijene Pešti-brda, objavljena u HP 1943, 121.

S njom bih i zaključio ovaj kronološko-bibliografski presjek kroz godišta »Hrvatskog planinara« (1935—1944) učinjen u traženju podataka o Dragmanovoj planinarskoj aktivnosti. Želio sam da s njima i s naprijed iznesenim dokumentima podsjetim na jedan nasilno presječen život, koji zavrjeduje da ga ne zaboravimo. Ti će dokumenti i podaci, mislim, biti od koristi i za jednu moguću potpuniju biografiju tipografa, sportaša, svestranog planinara, borca narodnooslobodilačkog pokreta i žrtve kvislinških zločina — Marijana Dragmana.

Bilješke

1 Mora biti da je na taj način stečena fizička snaga i kondicija uvelike pripomogla uspjehu Dragmanova solo-uspona u Kleku (op. V. O.).

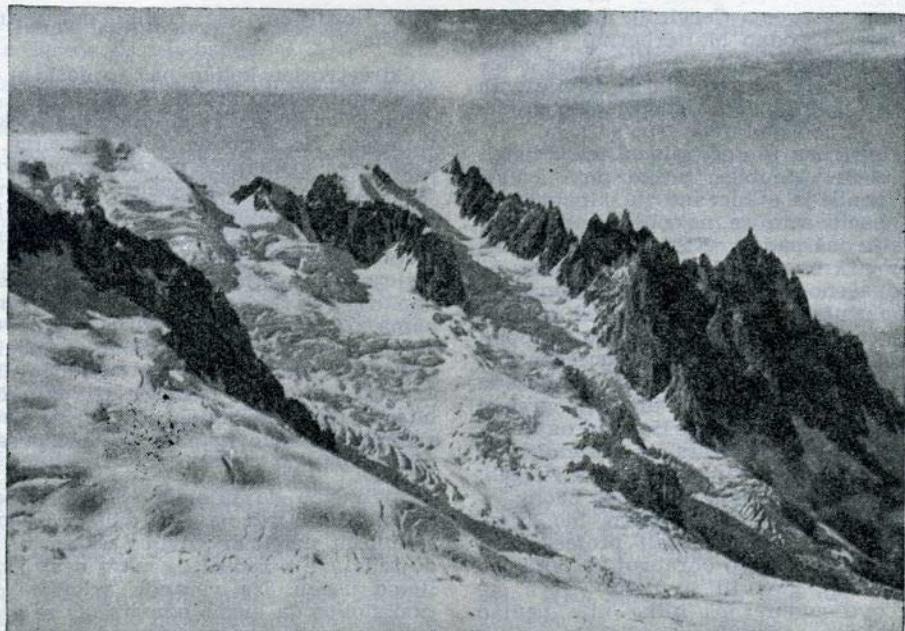
2. Valjda ipak, prije, kad je svoj prvenstveni solo-uspon izveo još 1935. Škola je otvorena 5. III 1936. Dragman je spomenut među predavačima (vijesti o školi donosi »Hrvatski planinar« — dalje HP — 1936, 62-63, 126-127).

3. Za opise tih i drugih Dragmanovih smjera usp.: Z. Smerke, Alpinistički vodič, Zagreb 1963, 33, 35-38, 44, 101, 103, 105-109. Za Klek još i: Z. Poljak, Vodič na Klek, Zagreb 1959, 12, 27-28 (ili »Naše planine« 1959, br.

9-10). Za Aniča Kuk: Ž. Poljak i suradnici, Velebit, Zagreb 1969, 87-88, 277. Za Visoku Glavicu (Vel. Paklenica) isto, 88, 282. Također i članke navedene u odjeljku C ovoga priloga.

4. 11. IV krenuo je prvi transport iz Lepoglave (oko 800 zatvorenika), a 13. drugi (oko 500 zatočenika). U tim se transportima morao nalaziti i Dragman. Iz tih se vlakova smrti spasilo bijegom samo oko 40 ljudi (više o tome: M. Peršen, Lepoglava, Zagreb 1963, 174, 176, 178).

5. »Turska kavana — Piramida« nalazila se na Sljemenu nedaleko nekadašnjeg razglednog tornja HPD-a (v. članak, sa slikom, V. Horvata, »Turska kavana na Medvednici«, NP 1961, br. 3—4, 93—94).

MONT BLANC

Pogled s Jonction ledenika na Aiguille du Goûter (3843 m). Lijevo Dôme du Goûter (4309 m)

Foto: M. Dragman

Matterhorn

STIPE BOŽIĆ

SPLIT, PD »Mosor«

SLIKA DESNO:

Sklonište »Luigi Amadeo di Savoia« pod Matterhornom

Vozili smo se prema Cerviniji, malom turističkom mjestu podno Matterhorna. Prolazili smo kroz sumornu dolinu punu kišnog zelenila i bujica koje su nadirale sa zasnježenih padina gore pod maglom. Ispod magle provrivala bi koja nečisto bijela krpa snijega.

U Cerviniji nas je dočekala kišica. Odsjeli smo u hotelu »Meubles«, preko puta crkve. Veliki zvonik je otkucavao 10 sati navečer. Umoran, bacio sam se na udobnu postelju. Vani je kiša još padala. Kišne kapi, padajući sa drvenog krova, uporno su dobovale po starom odbačenom limu u dvorištu. Zaspah.

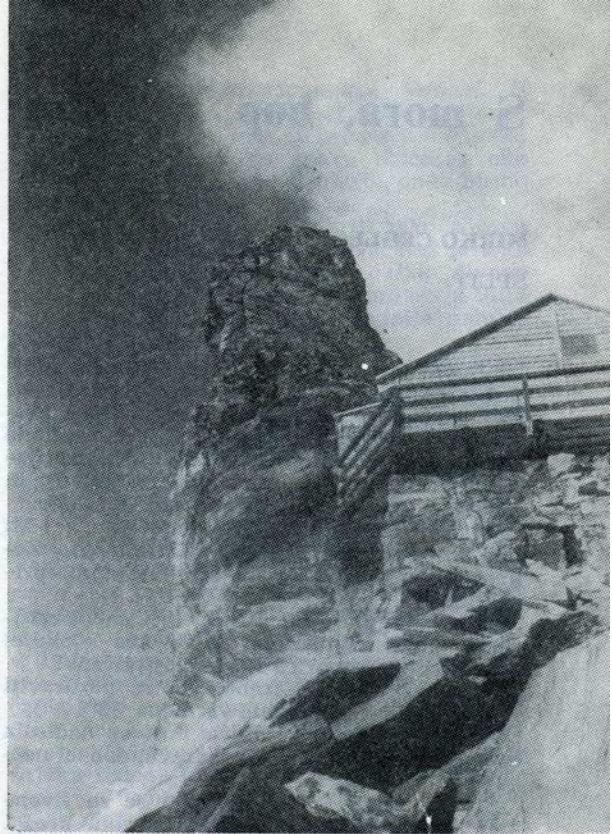
Još rano ujutro probudila me vesela galama dejece u igri. Poviše livada bučio je vodopad koji je rigao jedan jezik prljavog ledenjaka Furgen. Iznad ledenjaka dizala se zasnježena piramida Matterhorna, na jugu je greben Leone (Lavlji greben), a Henri, najljepši greben, nalazi se u Švicarskoj. Najvidljivije su bile strme litice zapadnog grebena Furgen. Mi smo se odavno odlučili za grebena Leone.

Iako je tog jutra Matterhorn bio lijep, informacije koje su nam dali profesionalni vodiči nisu bile ni malo ohrabrujuće. »Mnogo snijega i leda«, govorili su nam. »Došli ste prerano, ove godine još nitko nije penjaog grebenom Leone«, dodali su vodiči. Iz ranijih iskustava sa vodičima znali smo da pomalo pretjeruju, ali kasnije smo se uvjerili da su ovog puta bili u pravu. No ipak, treba poku-

šati, složili smo se. Toliki put i troškovi nizašta.

Od četvorice koliko nas je došlo u Cerviniju, ujutro smo krenuli samo Mrva i ja. Do doma Orionde vodila je loša cesta prekrivena snijegom. No, Orionde je bio zatvoren. Dalje, zaobilazeći podmukle pukotine, nastavili smo ledenjakom prema grebenu Leone. Prvi problem bila je rubna pukotina koju je trebalo preskočiti da bismo ušli u suhu stijenu. Na jednom mjestu pukotinu su zatrpile lavine snijega i kamenja. Preskočivši to mjesto ušli smo u strmi ledeni žlijeb sav izrovan lavinama. Žlijebom smo izašli na sedlo Col de Leone. Zastali smo na trenutak da pogledamo susjedne vrhove koji su se odjednom ukazali. Južno od nas, na Dent de Herens cula se bijesna tutnjava lavina. Od Col de Leonu da skloništa trebalo nam je oko jedan sat vremena.

Stigli smo do skloništa Luigi Amadeo de Savoja. U 10 sati navečer dali smo ugovoreni svjetlosni signal drugovima u Cerviniji da je do sada sve u redu i da sutra ujutro nastavljamo uspon. Na verandu skloništa iznijeli smo stolice da bismo odmarajući se uživali u prizoru svuda oko nas. Ispred nas se nazirao Dent de Herens, lijep kao i Materhorn. Na zapadu se video masiv Mont Blanca i drugih vrhova što su se octavali na nebū zalazećeg

sunca. Jedna lavina naruši savršenu tišinu, Dent de Herens još nije usnuo.

Trinaestog jula ujutro izašli smo iz toplog skloništa na zamrznutu stijenu Matterhorna. Noge su klizile po tankoj ledenoj kori koja se preko noći stvorila. Sajle za međousiguranje bile su pod snijegom, a fiksna užeta zamrznu-ta. No usprkos tim teškoćama brzo smo napredovali. Podno Pic Tyndalla »jahali« smo po strmom ledenom grebenu pomišljajući ka-ko je tu lagano kad nema leda.

Na vrhu Pic Tyndalla smo se odmorili. Ispred nas, na sedlu, ispriječila nam se snježna streha. Jedina mogućnost bila je zaobići je strmom zapadnom stjenom. Teški oblaci nadirali su odozdo iz pravca Cervinije. Dent de Herens je bio u oluj. Kolebali smo se da li da se upustimo u tako opasno priječenje. Nedugo zatim i veliki križ na vrhu su prekrili oblaci. Naša kosa nabijena elektricitetom neugodno je škripala. Iznad nas ispraznila se munja. Odlučimo se na povratak. Oblaci koji su se kovitlali odjednom se razmaknule i ponovo se ukaza križ na vrhu. Nešto me je gonilo gore. No ipak sam se okrenuo i počeo spuštaći. Vjetar se nemilo igrao solikom koja nas je šibala po obrazima izgorjelim od sunca. »Život je samo jedan, a planina može i da čeka« rekao je jednom neki od mojih drugova, planinara. Osjetio sam istinitost tih riječi.

Prava muka bila je osiguravati partnera sjeđeći u tek napadalom snijegu. Promrzlih ruku spuštao sam se zadnje metre užeta. Gotovo s nevjericom sam opipao ključanicu i zakoraknuo stepeništem skloništa.

Sutradan smo se spuštali prema Cerviniji. Usput smo sreli dvojicu engleskih alpinista. Popričasmo o vremenu i detaljima uspona. Popivši čaj u domu Orionde odosmo, praćeni nekolicinom znatiželjnih pogleda. Matterhorn je za nama ostao u oblacima. Englezima sad vjerojatno nije lako, sjetih se na časak, sjeđeći u toploj hotelskoj sobi. Malo kasnije izidosmo na pustu ulicu. Osjetih se usamljen. Zašto je sve tužno kad pada kiša? Vjetar se dosadićao jednom praznom kantom. Koža na licu, pregorjelom od sunca, počela se ljuštiti. Svi smo bili iscrpljeni. Čeznali smo za Splitom, morem i našim Mosorom.

Ujutro smo se vozili kroz onu sumornu dolinu, ovaj put u obrnutom smjeru. Kiša je padala po mnogobrojnim vozilima koja su se vraćala iz Cervinije. Vozač našeg autobusa je bio nervozan jer mu kočnice nisu hvatale na kiši. Misli mi zalutaše gore na Matterhorn susrevši se sa Englezima koji su se sada vjerojatno smrzavali u nekoj rupi u stjeni. Mislio sam na križ na vrhu do kojeg nisam došao. Ipkak ću jednom doći ponovo i zagrliti ga, obećah себi.

S mora, hop, u brda!

MIRKO CEGLEC

SPLIT

Mjesec je već bio visoko na nebū i velikodušno prospao svoj tako poznati platinasti sjaj, kad su se četiri individue povijene prema naprijed (ne od problema koji momentano tište »Mosor«, već od dosta teških naprtnjaka), lagano kretale prema vagonu koji će ih odvesti negdje daleko, daleko, zbilja daleko.

Vi ste već mislili na Himalaje? Ma ne! Mi smo skromni, idemo prema Matterhornu. Želimo samo njega. Zaista smo skromni, priznajte!

Stravična planina? Koješta. Kamena gromada, koja momentano samo nas očekuje: Jesu li stigla četvorica robusnih Splićana?

— Dobro, momci, trebalo bi se pozdraviti s djevojkama, još je malo vremena.

— Jadna djevojka, nije se pošteno nadisala od dugotrajnih Mrvinih pozdrava, dobaci netko zajedljivo.

Šta možemo. Pozdravili smo se sa Zvonkom, Rankom, Gobom. Sve izabrana lica. I vlak je krenuo. Mnoštvo ruku je mahalo, samo su tri ruke bile najupornije, one su dugo, dugo, mahale. Za tren i one su iščezle.

— Momci, brige su ostale u Splitu. Sada smo kmetovi slobodnjaci. Sa djevojkama ne ma briga. Gore glavu. Čuvat će ih Zvonko.

— Bolje i on nego neki muškarac, mrzovljivo dobaci Mrva. Njega je ovaj rastanak bacio duboko u aut.

— Hajde, vadi »spizu«, ja sam gladan — zavapi Stipe. Najednom muk, nitko ništa ne govori. Ali što je najvažnije, nitko ništa ne vadi. Najednom smijeh, glasan, mediteranski, kako samo mi znamo. Nitko ništa nije donio, svaki je od nas mislio kako će slatko pojести tuđu »spizu«. I u tu čast popili smo nekoliko gutljaja ruma. Nemojte nas krivo shvatiti, mi smo okorjeli antialkoholičari. Istina, ponekad na Mosoru popijemo po koji srk, ali to je samo radi dezinfekcije.

Večer je prošla. Ponoć je blizu. Vlak polako grabi prema granici. Oho, i carinici su već tu. Znak je za uzbunu. Devize polako bježe u cipele, u razne skrivene džepove. Bar njima mi planinari obilujemo. Ostali putnici se ne uzbudjuju. Takvi rebusi su već davno riješeni. A i vidi im se to po bezbroju žigova koji im rese pasoše. Od njih smo dobili dragocjene savjete:

— Nikad se nezna momci, ozbiljno će starija rashodovana dama. Život vam je relativan (nakon ovih riječi Einstein se prevrnuo u grobu), danas vi idete, kako kažete, u brda, a već sutra možete promijeniti odluku i eto vas u nekom tršćanskem magazinu.

Starije ljude treba uvijek poslušati, tako su nas odgojili, zato su Stipe i Mrva napravili usput obilni pazar u Trstu. Pa da nisu naši ljudi poslušni. Neka nas!

Kasno je popodne. Silazimo na Chatilonskoj stanici. Mrva se već raspituje za autobus. Autobusa nije bilo, ali je zato tu bio taksi.

— Znate, kaže vozač, vi ste moji prijatelji i ja vas vozim besplatno. Razumjeli ste, ako vas netko nešto pita, vi ste moji prijatelji. Dat ćete mi 4000 lira, ali kao prijatelji ne plaćate mi ništa.

— Nećete platiti ništa? Ja ovdje ništa ne razumijem, kaže Stipe.

— Nećemo platiti ništa, a opet ćemo platiti — glasno razmišlja Stipe.

Njemu je svaka lira velika kao Matterhorn. Oskulđujeva s njima. U povjerenju: ima on još 500 argentinskih pesosa. Izvukao ih je iz gojzerice nakon granice. Ne govorite o tome nikome, računam na vašu diskreciju. Ono što nas Stipe nije mogao shvatiti, shvatilo je naš lumen Mrva, obrazlažući: — Čovjek je zidar i bavi se taksi službom iz hobbyja, ali ipak ne želi da ga karabinjeri ometaju u njegovom uživanju, pa nas on vozi besplatno kao prijatelje za 4000 lira.

Fiat 1100 lagano klizi mokrom cestom prema Cerviniji. Na kojoj serpentini pošteno zastjenje, ali ga to brzo prođe čim uhvati ravnu cestu.

— Jadan on — javi se Zoran — dahtao bi i tenk pod ovom opremom i Mikijevim nosom.

Nos sam uvijek držao sa strane, vjerujte mi, da ne probijem prednje staklo. Na ovo moje priznanje Gobo će puknuti od smijeha. Sta ste zinuli, ne znate tko je Gobo? Pa vama zbilja treba sve reći. Gobo, to je velikan među stihovima, on ih ljubi i oni su najviše krivi da je Gobo više pjesnik negoli muškarac.

Kiša nemilosrdno pada. Na drugom mjestu ta bi kiša bila simbol romantike. Ali ovdje... Matterhorn se uopće ne vidi, sva okolna brda protugutali su oblaci.

Nitko se nije pobrinuo za naš doček. Aljkav odnos prema Splićanima. Mogli su bar oblake otjerati, a oni ništa. Sramota!

Stojimo uz mjesnu crkvu. Svako mjesto ima crkvu Sv. ovoga ili Sv. onoga. Uz crkvu su obično najstarije zgrade. Ovdje su te zgrade hoteli, znači ti hoteli će biti nešto jeftiniji od ostalih. Tako je i bilo. Mrva je krenuo u hotel na pregovore, a mi, vani, drtali smo od uzbudjenja. Svaki je intimno u glavi izvodio jednostavne računske operacije, koliko će lira otici na spavanje.

Imati Mrvu to je dobiti premiju. Dvije dvokrevetne sobe s toplovim i hladnom vodom i s doručkom 1500 lira (možete i sami već zaključiti, zašto mu se pravi o trošku »Mossa« brončani odljev). Kako je i Stipe bio sa cijenom zadovoljan, usprkos pesosa koje još nije promijenio, nije nam preostalo ništa drugo nego u hotel i na spavanje.

Nisam imao pravo kada sam rekao da nas Cervinija nije dočekala kako ona zna. Dočekala nas je u pravom svjetlu tek sutradan. Ispričala se. Kaže da je zakasnio naš telegram. Dan je osvanuo kristalno čist, bez i jednog oblačka koji bi mogao pomutiti tu veličanstvenu atmosferu. Sve je bilo tiho. Sunce se nije ustručavalо da nas obdar mnoštvom topnih strelica, a naše ih je tijelo, poput nježne topline djevojačkih zagrljaja, pohlepleno upijalo. Bili smo umorni. Tutanj željezničkih vagona još nam je odzvanjao u ušima. Negdje na zapadu, tu na dohvati ruke, stajao je On. Veličanstven! Stajao je oholo, dostojanstveno. Stajao je div, promatrajući brižnim okom svoje skute.

Tu je ON i MI.

Gledamo ga. Duh je jak. Rada se želja, želja da se s tim divom zagospodari. Treba ga pobijediti, pobijediti, pobijediti...

Taj dan je protekao u raspitivanju o Matterhornu. Kako stoji stvar sa bivacima?

Na svakom mjestu isto:

— To je opasno, znate, još nije sezona za Matterhorn, ima puno snijega, bivak je zatvoren, tojest, nije, u njemu su dva Nijemca, tojest, dvojica Francuza, oni se trebaju vratiti sutra ili prekosutra...

Puste priče. Svaka završava na isti način:

— Ako baš želite ići, uzmite vodiča!

Nenametljivo vam gurnu u ruke adrese vodiča i njihove cijene, šarmantno se nasmiju i zaželete mnogo sreće uz primjedbu:

— Divimo se vašoj hrabrosti, ja nikad go-re!

— Mnogo sreće, vama, vodiči, mi idemo sami. Mont Blanc, Grossglockner, Visbahorn ostavili su u nama tragove. Svuda smo bili samostalni i nastaviti ćemo tim putem.

— Za vodiča trebalo bi promjeniti i Stipine pesose, a to je već previše. Pesosi su ostavljeni za banket poslije uspjeha, netko je glasno primijetio.

Svi smo prasnuli u smijeh.

— Da je barem tu naš prijatelj Joško, on bi brzo riješio pitanje vodiča, samo s tom razlikom, da bi vodič još i njemu platio.

Opet burni smijeh.

Dan je prošao. U sobi se vuku karte, da vidimo tko će dobiti plinsko kuhalo u trajno vlasništvo, inače kupljeno prije puta zajedničkim novcem. Sreća je uvijek pristrana. Tako je bilo i ovoga puta: onaj tko ima i pesose, dobije i kuhalo.

Ležim u krevetu i razmišljam: Matterhorn, greben, djevojka koja oplakuje, nezgodan korak, kondicija, pogled s vrha, pad, 230 poginulih. Iz tih nevezanih misli izlazim s prijedlogom:

— Momci, bilo bi pametno da najprije odemo na Breithorn radi aklimatizacije, pa ćemo onda vidjeti, kamo ćemo.

Mislio sam da će se razliti bačva protesta, kad tamo, svi se odmah složili.

Polako se počeše srca otvarati:

— Matterhorn, to ime treba poštovati — netko je više za sebe primijetio.

— Prvo i prvo, živimo kao lordovi. U ovom hotelu ćemo se razmaziti — protestira robusni Stipe. Da smo u šatoru i da netko poput udava mora da spava obavijen oko motke, jer za njega nema mjesta, onda bismo već danas bili u nekom bivaku.

Svi smo jednoglasno odobrili tako zdravu diskusiju, a i mora da je zdrava. Baš je toga trenutka kroz prozor uteo dašak divnog alpskog zraka. Ipak, nakon odobravanja Stipi nismo zaboravili da se još ugodnije namještimo u već toplim krevetima.

Noć je bila blaga. Uživao sam u zvjezdanom nebnu. Mjesec je u četvrti. Negdje u gornjem uglu prozorskog okna, okupan u mjesečini, smijao se zagonetno za sebe Matterhorn.

— Još spavate, a žičara za pola sata kreće — uzbudeno će Mrva.

— Mrva, gledaj svoja posla!

— Jesmo li došli ovamo spavati ili da nešto učinimo? Daj, ne gnjavi, diži se!

Pametne riječi. Češući glavu, tek za sebe, nešto sam prozborio. Ne, to nije ipak za vas. To pripada samo mojoj intimnosti. Gobo će sigurno već pogoditi, o čemu je riječ.

U žičari smo jedini planinarski obučeni. Svi nas čudno gledaju. Najviše se čude naprtnjačama koje su prilično velike. Razočaran sam. Stipe je obukao nove čarape, i to zelene čarape. Krasna boja. Da ga na nekom planjaku ugleda krava, mogla bi ga čak zamjeniti za travu. Očekivao sam da će svi u njega gledati, tražiti kroj, a kad tam, ništa. Svi blenuli u naprtnjače. Stipe je pao u očaj i već na sebe polako »navlači« kompleks.

Nakon dosta udobne vožnje polako počinjemo grabiti prema Breithornu.

Bogami, osjećam naprtnjaču kao da mi je netko nasuo kamenje u nju. Noge se već počinju vući. Sunce je nemilosrdno. Štitimo se kapama, navlačimo naočale i opet polako.

Prelazimo prve pukotine u ledenjaku. Izdaleka izgledaju prijateljski raspoložene, ali tek kad im se čovjek približi, ugleda ih u njihovom divnom plavičastom svjetlu koje se lomi i drhti čineći pri tom nezaboravnu sliku mnoštva svjetlucavih kristalića, želeći općiniti onoga neopreznog, privući ga u svoja hladna njedra. Uže se automatski zateže i otpušta. Glava postaje teška. Nešto u njoj bubnja. Uđara snažno u sljepoočnicu, poput teških željezničkih kotača. Zar je to još san? Ne! Osjeća se samo ravnomjerni: DUM... DUM... DUM...

Stalno gledam u snijeg. Strah me je podignuti glavu.

Poneki put u času odmora izvučem kameru, ne iz želje već iz obaveze prema prijateljima, i napravim po neki snimak ovih divnih vrhova. Oni su mirni, zadovoljni, kupaju se i ljeskaju na današnjem umiljatom suncu.

Prelazimo druge, treće pukotine. Osjećam se slabo. Drugi navez, u kojem su Mrva i Zoran, takoder ima problema. Zoran »izgara«. U želuci velika mučnina, očekuje svakog časa da mu utroba izleti na usta. U nogama veliki umor. Stvar je jasnja: visina, slaba kondicija, bez aklimatizacije, učinili su svoje. Krv ide na nos.

Mora se odustati, a do vrha ima samo 200 metara. Tih kobnih 200 metara. Koliko je samo alpinista odustalo na raznim brdima, a bili su ispod pobjede samo tih nesretnih 200 metara. Nećemo doći na divni vrh, čiji se greben negdje u daljini, u prekrasnoj izlomljenoj liniji, spaja sa grebenom Monte Rose. Kakva slika. A kakva bi tek bila da smo na vrhu. Lijevo od nas je Mali Matterhorn. I on je velik za nas, u ovakvom stanju.

Razvezujemo se. Mrva i Stipe idu dalje, Zoran i ja natrag. Cepini su dignuti u znak pozdrava.

Polako se spuštamo. Nitko ništa ne govori. Obojica smo pomalo anemični. Hodati, hodati, hodati... Te riječi ovoga momenta samo odzvanjuju u ušima. U daljini smijao se Matterhorn. Bio je ljepši i ponositiji nego jutros. U svojoj bilježnici je već prekrižio dvojicu Jugoslavena.

— Ta dvojica su već »izgorila«, a ostatak će već nekako srediti. To izgovori i počne se opet polako obavijati prozirnom koprenom, grohotom se smijući. Nestao je polako poput diva iz 1001 noći.

Doteturali smo se do hotela. Tu je bio spas. U tren oka već smo ispruženi na krevetu očekujući Mrvu i Stipu. Ubrzo su banuli. Do riječi se više nije moglo doći. Uvijek je tako, kada čovjek doživlji nešto lijepo u planini. Pun je dojmova, radosći, jer je pobijedio.

— Kakav vrh. Kakav greben. To je fantazija. Bilo je malo leda. To je išlo na brzinu. Cap. cap. Da je proći cijeli taj greben... Možete zamisliti kakva je to britva. Ali je doživlji, tek kad si na vrhu. Stipe, da je bilo nastaviti, a?

— A da vidiš kako radi kuhalo. Isprobao sam ga na vrhu. Ne može zatajiti.

A kako će i zatajiti, kad ga je dobio na kartama.

Još se jedna noć spustila na Cervinijom. Još jednom su četiri duše usnule i još jednom je Matterhorn bio zamišljen. U sebi je gubio sigurnost. Časkom se ogrtao pa opet u trenu skidao sa sebe prozirnu odjeću. Osjećao je neku nesigurnost, nemir. Nešto je predosećao.

— Ne, to se ne može desiti. Breithorn, to ipak nisam ja. On im je dopustio da mu sjednu na glavu. Ali ja? Ne, to se neće desiti. Ali oni će me sigurno napasti, napasti, napasti...

U našim ušima je cijele noći odzvanjao neki čudnovati glas, koji nas je nukao da krenemo u obračun.

Jutro je svanulo. Divno jutro. Prepuno plavičastih zraka. On se kupao u tek rođenoj topolini izlazećeg sunca, kao da hoće sa sebe isprati sve crne misli, od kojih se u grlu stvara čvor. Čvor od kojeg glas postaje hropac. Pogled mu je bio bahat, tako da i nije primijetio kako ga već opsjedaju, ranjavaju.

Veselo smo gazili meku travu na njegovim obroncima. Preskakali male, sitne potoke, gaziili prvi snijeg po njegovim skutima.

Prošlo je dva sata. Pred nama je planinarski dom. Za mene je to plafon. Tu smo sreli dvojicu vodiča. Oni po običaju imaju paraliziran jezik. Dobiti od njih informacije, to je nemoguće. Ako pak pokažu da nisu nijemi, onda to izgleda ovako:

— Matterhorn? Preko Henrlja 40.000 lira.

Nakon toga razgovora više nema. Dok je Mrva po obličaju vodio ovakve dijaloge, Stipin je želudac očekivao još koju stotinu kalorija. Stipe je odmah udovoljio svome želucu. Skuhao je čaj i srknuo. Lice mu je poprimilo takvu grimasu kao da se probudio usred noći i onako bunovan zagrizao u limun. Čaj je bio prevruć. Mrva to odmah rješava. Komad čistoga snijega i buć u čaj.

Krenuli su dalje. Brzo su izmicali mome pogledu.

— Idu kao bogovi — mislim. Samo da im je sutra ovakav dan, i bit će na vrhu.

Za kratko vrijeme bili su već u ledenom žlijebu. On je u meni izazivao jezu. Bio je najveći krivac što nisam nastavio s njima. Duh je naglo otkazao. Sada su daleko od nas. Možemo misliti na njih i samo se nadati najboljem. Željeti im uspjeh i sretan povratak — sam sa sobom gundam.

Najednom kao da je među nama iskrsla velika neprebrodiva barijera. Mnogi pogledi prisutnih bili su upereni prema njima. Oni prvi ove godine hrabro, bez ustručavanja, napadaju Matterhorn preko Leone grebena. Zaslužili su poštovanje.

ON ih je opazio. Htio ih je odmah na početku zbaciti sa sebe. Poslao je na njih veliku lavinu. Nije bio precizan. To mjesto su prošli nekoliko trenutaka ranije.

Krenuo sam natrag. Bila je nedjelja. Mnogo ljudi u podnožju veselilo se uz jelo i piće. Nitko od njih nije primijetio prolaznika, zamisljenog, koji svaki trenutak koristi da pogleda Matterhorn. Prijatelje nije vido, ali je ipak očima tražio mjesto gdje je osjećao da bi ovoga trenutka mogli biti. Želio je samo jedno, da i oni prekosutra budu istoga raspolaženja kao i ovi ljudi ovdje. Taj smijeh i razdražanost bio bi smijeh pobjede. Navečer u 10 sati ugledali smo na Matterhornu dogovrane svjetlosne signale. Dokopali su se bivaka.

Dan je opet svanuo divan. Mi smo krenuli kući, a oni prema vrhu.

— Danas su oni gore — sjetno će Zoran.

Motor je zabrujao. ON je nestajao iz vida. Dugo nismo progovorili.

U Splitu smo doznali da nisu uspjeli. Matterhorn im je dozvolio samo rame, glavu ne.

Ipak, bili su prvi ljudi ove godine na Pic Tyndallu.

Planinarske šetnje Schober-grupom

IVO OTT

KARLOVAC

Veliki gorski masiv Visokih Tura (Hohe Tauern) satkan je u stvari od mnogih planinskih grupa međusobno odvojenih strmim i dubokim dolinama i vrlebnim prijevojima. Svaka od tih grupa ima svoj vlastiti naziv, obično po najvišem vrhu ili po nekoj svojoj karakterističnosti. Tu su više ili manje poznate grupe kao Venediger, Glockner, Sonnblick ili Goldberg, Ankogel ili Hochalm, Reisseck, Haffner, Schober i još mnoge druge. Jedna od tih manje poznatih grupa — manje poznata čak i austrijskim planinarima — bila je cilj naših ovogodišnjih planinarskih šetnji.

Schober-grupu razdvaja na sjeveru od Glockner-grupe Peischachtörl (2490 m), na istoku duboka dolina Möll od Goldberg-grupe, a na zapadu dolina rječice Isel, dok se na jug prema Lienzu i dolini Drave spušta preko travnatih obronaka Zettersfelda.

Najviši vrh je Petzek (3283 m), slijedi ga visinom Rote Knopf (3281 m) za koji se do nedavna smatralo da je najviši vrh, slijedi Hochschober (3242) kao treći vrh, po kojem je čitava grupa dobila ime, a četvrti i najljepši po izgledu, strši u vis peterobridni šiljak Glödisa (3206 m), prozvan još zbog izvjesne sličnosti ne sasvim bezrazložno, šoberskim Matterhornom. Inače mnogi nazivi vrhova, prijevoja i dolina živo podsjećaju na stara slavenska naselja visoko u ovim planinama. Današnji Schleinitz (2905 m) bila je nekada slavenska Slivnica, a Perschitzkopf, Trelebitschkopf, Mirnitzspitze i Petzek nose uvjernjivo tragove slavenskih imena, pa čak i sam naziv za Glödis mogao bi se uz malo mašteta lako izvesti iz riječi »izgled«. U dolinama je takovih naziva sve manje, gotovo ih je već i nestalo, o čemu, najbolje svjedoči skorašnja promjena naziva mjesta Windisch Matrei (Slovenski Matrei) u današnji Matrei in Osttirol.

Prvi počeci planinarstva u ovoj grupi javljaju se već polovicom prošlog stoljeća osvajanjem Petzeka 1844. godine i Hochschobera 1852. godine, ali tek 1890. stvoreni su osnovni uvjeti za organizirano planinarenje, zahvaljujući Ludwigu Putscheleru, koji se uspeo na brojne vrhove te ispravio tadanje skice vrhova i prijevoja. Godine 1892. podignuta je i prva planinarska kuća, Linzerhütte, na izvoristima potoka Debant. Veći interes za ovaj planinarski predio brojnih tritisućnika, glečera i glečerskih jezera nastaje u stvari tek poslije prvog svjetskog rata, kad je jedna vrijedna i aktivna sekcija austrijskog Alpenvereina, »Wiener Lehrer«, tu, u toj planinskoj

grupi, našla svoje radno područje. Adolf Nossberger, jedan od suosnivača i dugogodišnji predsjednik sekcije »Wiener Lehrer«, svojim neumornim radom za planinarstvo otvorio je širom vrata tom svijetu tamnih granitnih stijena. Podižu se dvije kuće: Hochschoberhütte 1921/22. g. i Adolf Nossbergerhütte 1931. g. i na to se nadovezuje izgradnja planinarskih putova, a naročito poznatog alpskog puta »Wiener Hohenweg«, koji tamo od Iselsberga, u neposrednoj blizini Lienza, prolazi kroz čitavu Schober-grupu sve do Grossglocknera. Na žalost, danas je taj put na nekim dionicama toliko oštećen, da se preporučuje prolaz samo iskusnijim planinarama.

Između dva rata djelovala je u ovoj grupi još jedna sekcija Alpenvereina, »Moravia« iz Brna, koja je na obali Wangenitz jezera podigla godine 1927. svoju kuću i tako stvorila mogućnost i za planinarenje u istočnom dijelu Schober-grupe. Godine 1947., nakon pljačke, kuća je zapaljena i do temelja je izgorjela. Pored velike materijalne štete — gubitak kuće za planinarstvo u ovom području bio je još veći.

U sjevernom dijelu Schober-grupe pojavljuje se još jedna kuća i to njemačkog Alpenvereina (DAV), Elberfelderhütte (2346 m) na platou iznad Gössnitz doline.

Holandski planinari učlanjeni u austrijski Alpenverein kao sekcija »Holland« željeli su izgraditi vlastitu kuću u austrijskim planinama i predloženo im je da ta kuća bude upravo na zgarištu kuće bivše sekcije »Moravia« na Wangenitz jezeru. Financijski jaka sekcija »Holland« mogla je već 6. kolovoza 1966. godine u prisutnosti velikog broja planinara otvoriti svoju novu kuću iz kamena i betona na tom alpskom jezeru.

Na čuvenim skijaškim terenima Zettersfelda podigli su svoje kuće i austrijski »Naturfreund« i »Touristen klub« — a posebnu pažnju privlači novi omladinski dom. Uz žičaru s kabinama, koja vozi iz gotovo samog Lienza, i nekoliko produžnih ski-liftova, Schober-grupa nije više tako daleko i tako nepristupačna za planinarenje.

U cilju što veće posjeti planinara, sekcije »Wiener Lehrer«, »Lienz«, i »Holland« (ÖAV), te sekcije »Elberfeld« (DAV) osnovale su 1968. transverzalu Schober-grupe uz odgovarajuću značku i dnevnik. Transverzalsku značku može osvojiti svaki planinar koji svojim dnevnikom dokaže posjetu planinarskim kućama u toj grupi.

Za bolje upoznavanje i lakše snalaženje u Schober-grupi mogu se koristiti slijedeće karte i literatura:

1. Zastarjeli vodič Böhm — Nossbergera »Schobergruppe«, Artaria—Verlag, 1925 (s dodacima 1935).

2. Louis Oberwalder: »Osttirol«, Tyrolia — Verlag, Innsbruck — Wien — München 1956.

3. Ernest, Herrman: »Tauernhöhenwegführer«, 3. izdanje 1967. Gerlach&Wiedling, Wien.

4. Alpen Verein: Karta Schober-grupe, 1:25.000, 1968.

5. Kartographisches institut Wien: Wanderkarte, Blatt Lienz, 1:50.000.

6. Freytag und Berndt's Wanderkarte, Blatt 18, 1:100.000.

7. Freytag und Berndt's Wanderkarte, Blatt 12, 1:100.000.

8. Dr Emmerich Rutte: »Schobergruppe — Hütten und Wege«, »Wiener Lehrer«, 1970.

9. Jahrbuch des Österreichischen Alpenvereins, 1968.

Da budem iskren, upravo ta nova, u nizu već mnogih postojećih transverzala u Austriji, privukla je i našu pažnju na Schober-grupu. Odlučismo da ove godine ponovno krenemo u austrijske planine, opskrbljeni dnevnikom i ne baš sasvim određenim predodžbama o putu koji je trebalo prijeći.

Kao po nekom običaju i za ovu austrijsku turu izabrali smo loše vrijeme, premda je sunce sijalo kad sam se u Zagrebu našao sa svojim sarajevskim priateljima Mišom i Mehom. U Jesenicama nas dočekuje naš stari planinarski priatelj dr Hans Sattek iz Celovca. Meho i Mišo ga jedva prepoznavaju zbog rdeće, prosjede brade, koju je Hans pustio još zimus na Kilimandžaru. Sada smo kompletni, a putni plan, koji i onako nije bio čvrst, mijenjamo odmah na samom početku i krećemo preko Trbiža Kanalskom dolinom na prijevoj Nassfeld.

Na austrijskoj strani pozdravljaju nas ugoštelski objekti, hoteli, pansioni i vikendice. U recepciji hotela »Wulfenia« želimo nabaviti dnevničke transverzale koja vodi grebenom Karnijskih Alpi, od prijevoja Nassfeld do prijevoja Plöcken. Čitav put vodi grebenom i linijom karnijskog fronta iz prvog svjetskog rata. Na žalost, od dnevnika ništa. Saznali smo naime, neke čudne »specifičnosti« ove transverzale. Dnevničke možemo dobiti tek neposredno pred polazak, kako bi se u njih mogao upisati sat i datum polaska na put ove četrdeset kilometara duge transverzale. Tko stigne do Plöckenpassa za jedan dan može računati na zlatnu značku transverzale, za one koji će trebati dva dana organizatori su predviđeli srebrenu, a za one sasvim spore, koji će prolaziti tri dana, osigurana je brončana značka. Prava neka maratonska transverzala — i tko želi zlato — bujrum, neka potrič!

Planinarska kuća Tressdörfer Alm nije daleko od prijevoja i do nje se može stići kolima. Ona je neka vrsta simbioze zadružno-planinskog imanja i planinarske kuće, a tu praktičnost osjetili smo već iduće jutro prilikom zajutarka bogatog mlijekom, maslacem i sirom. Kiša uz jaku grmljavinu započela je još u toku noći i pratila nas kroz Gaital sve do Lienza.

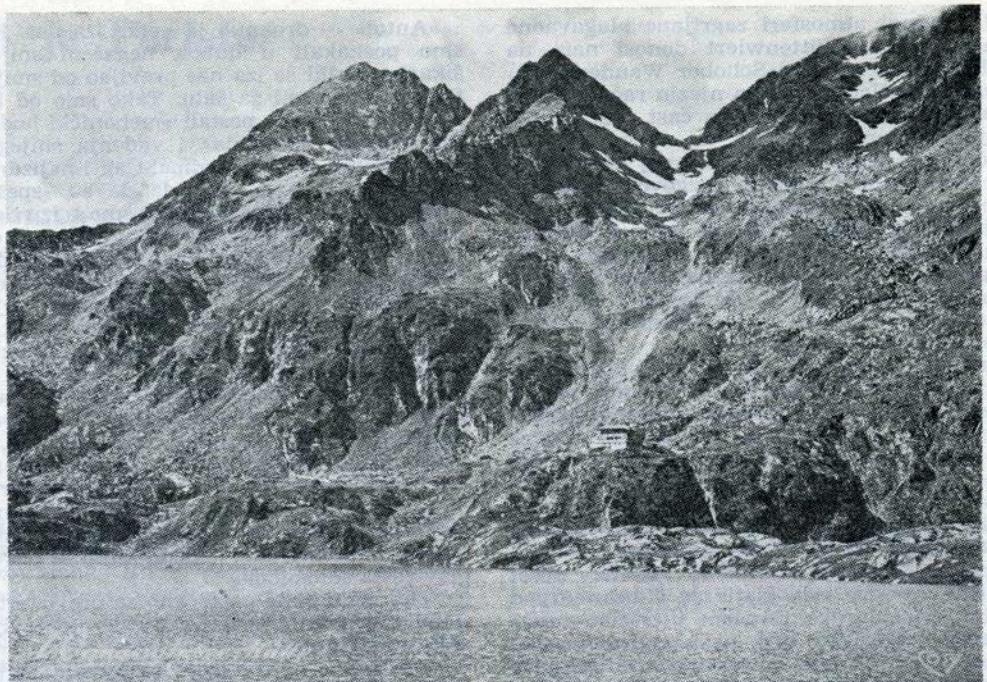
U Lienzu, glavnom gradu Istočnog Tirola, našli smo se oko 10 sati prije podne. Prognoza Frau Hüttenwirt iz Tressdörfer Alma se obistinila i sunce se stidljivo pomaljalo iz maglenih oblaka koji su se stali gubiti uz šiljaste vrhove lienzerskih Dolomita. Do ručka ostalo

je dosta vremena da se razgleda ovaj mali tirolski grad u dolini Drave. Iza ručka žičara nas je začas prebacila na Zettersfeld, uštedivši nam tisuću metara visinske razlike. Tu, na 1812 metara, našli smo se ponovo u oblacima i kiši. U kući Touristen klub primili smo prvi žig Schober-transverzale, ali isto tako i žig još jedne, nove austrijske transverzale — »Dolomiten Wandernadel«. Touristenklub Lienz organizator je te transverzale što prolazi planinama neposredne okolice Lienza. Da bi se osvojila zaista ukusna i lijepa značka, potrebno je u Lienzer Dolomitima — južno od Lienza — posjetiti tri kuće, odnosno prijeći put od Nikolsdorfa do prve kuće, »Hochstadelhaus« (1800 m), produžiti do Karlsbaderhütte (2260 m) i Kerschbaumeralmhaus (1902 m) i spustiti se u Lienz. Time je tura u Lienzer Dolomitima završena i preostaju još dvije kuće na obroncima planina sjeverno i sjeveroistočno od Lienza: na Zettersfeldu i Ederplanu (Anna Schutzhause).

Do Lienzerhütte potrebno je oko četiri sati hoda »Lienzer Hohenwegom« koji vodi gotovo ravnom linijom visoko iznad Debanttala. To je inače lijepi put livadama, s dobrim vidicima, ali ovaj put, po magli i kiši, bio je sve drugo nego lijep. Kiša, raskvašen i blatinjav put prisilili su nas da se nakon sat hoda sklonimo u stočarsku kolibu na Seewiesen Almu. Uzalud smo očekivali poljepšavanje vremena. Krenuli smo dalje pod još gorim uvjetima. Noge su nam do gležnjeva propadale u ljudi glib. Potok smo čuli sve glasnije, očiti znak da smo se približavali kraju doline, a time i kući. U mraku, magli i kiši jedva smo uz svjetla naših baterija nazirali stazu. Konačno, oko pola devet, začusmo i lavež psa i umalo zatim našli smo se u toploj gospodinskoj sobi te najstarije planinarske kuće u Schober-grupi.

Kiša je prestala padati tek pred zoru, a bujice vode slijevale su se još uvijek niz strme obronke, kada smo idućeg jutra krenuli iz kuće. Potok smo prešli brvnom među posljednjima i počeli se uspinjati travnatim obronkom, lijevom stranom doline, koja se sve više otvarala pogledom prema Lienzer Dolomitima i Slivnici. Do Untere Seescharte nije bilo više daleko, ugledali smo već i stupove teretne žičare, a s prijevoja vidjela su se jezera i planinarska kuća. Rijetko se gdje na tim visinama nađe na jednom mjestu skupljeno toliko ukusa i raskoši kao u toj holandskoj kući u kojoj smo se već nakon kratkog boravka osvjeđočili da Nizozemska ipak nije uzalud na drugom mjestu ljestvice svjetskog standarda. Holandski planinari sačinjavaju jednu trećinu svih posjetilaca ove kuće, dok su za njima Austrijanci, Nijemci i Englezzi.

Usprkos udobnosti i dobroj ishrani, slijedećeg jutra napuštamo ovu kuću, koja je inače ishodišna točka za Petzek (3283), i nastavljamo šetnju »Wienerhohenwegom« preko Kreutzsee Scharte, uskom stazom ispod okomitih stijena (Ferdinand Koza-Weg) sve do podno-

SCHOBER GRUPA

Wangenitzsee i Perschitzkopf (3125 m)
U podnožju planinarska kuća

žja prijevoja Niedere Gradencharte. Na prijevoju potpuni zimski pejzaž s dubokim snijegom i zaledenim omanjim jezerom. S druge strane ugledasmo zaobljene kamene gromade nalik na okamenjene slapove koji se ruše prema Dolini Graden jezera na čijoj se obali kao sitna točka nazirala kroz maglu i oblake Adolf Nossberger kuća. Iako je ljeto, sve djeluje kao zimski dan i samo što stigosmo u kuću, ponovno je počela kiša sa susnježicom. Peć je u jednoj prostoriji simbolički naložena, a oko nje posjedalo je nekoliko dječaka s tirolskim šeširićima. Vinom su istjerivali umor od puta i tereta nošenog za opskrbu kuće. Započelo je i stidljivo jodlanje, oharabrivano vragoljastim pogledima opskrbnikove kćerke. Sjeli smo u sporednu prostoriju da ne smetamo. Na stolovima male vase s lijepim primjercima runolista, koje bi ta mlada i simpatična djevojka poklanjala planinarima pri odlasku iz kuće uz obavezni »Auf Wiedersehen«. Naše iznenadenje bilo je još veće kad smo za ručak umjesto naručenog svinjskog pečenja uz »tiroler knedle« u tanjurima ugledali meso divljači. Međo je dobio carske mrvice poslužene s brusnicama, a on ih — za svaki slučaj — nije ni taknuo, pa smo ih mi prisvojili, što je u stvari bilo sasvim u redu. Ovaj nesporazum oko naručenog jela željeli smo na svaki način riješiti i upitali smo opskrbnika za objašnjenje. Odgovorila je u mjesto njega djevojka uz jedva vidljivi o-

smijeh: — »Vidjeli ste one nejake dječake, koji su teško i sebe dovukli ovamo gore, a oni su jedini koji mogu nešto iz sela donijeti. Starijih u selu nema, osim onih najstarijih. Helikopter dolazi ovamo samo jednom godišnje i to na početku sezone i — kako onda doći do mesa? A divokoza ima tako mnogo svuda u okolini kuće.«

Nadam se da ovih par redaka o simpatičnoj opskrbnici ne će pročitati nitko od nadležnih za zaštitu prirode ovog, inače zaštićenog područja, bar ne u vrijeme evropske godine zaštite prirode i da opskrbnici ne će imati nprilika zbog runolista, divokoze kao ni moje brbljivosti.

Magla, novi snijeg — još uvijek je sniježilo, a mi bez dereza, imali smo samo svoje cepine — bili su dovoljni da drugog dana uvjerimo Hansa kako je bolje vratiti se preko Gradencharte izravno na ručak u Lienzerhütte. Pri povratku kao da smo promijenili jedno godišnje doba. Poslije ručka krećemo »Franz-Keil-Wegom«, u početku sasvim blagim usponom do sedla Leibnitztörl, s omanjim jezerom Gartlsee na visini od 2571 m. Kod istočnog dijela prijevoja odvaja se markirani put za Hochschober, a na zapadnom prijevoju, nešto malo dalje od jezera, napuštamo sedlo i pred nama se otvara pogled na novu kotlinu gdje se smjestila Hochschoberhütte (2322 m) između Hochschobera i Velikog (3064 m) i Malog (3056 m) Prijakta, dva primamljiva vrška u neposrednoj blizini kuće.

U ugodnoj atmosferi zagrijane blagavaone punašna Frau Hüttenwirt donosi nam na poslužavniku značke »Schober Wandernadel« i svakom čašicu rakije na njezin račun, da uz srdačan osmijeh nazdravi u čast postignutog uspjeha. Završetak ture i osvajanje nove značke proslavili smo i za svoj račun. Uz meransko vino i ugodan razgovor izmjenili smo planinarska iskustva sa sadašnjim predsjednikom još uvijek aktivne sekcije »Wiener Lehrer«, drom Fuchsom. Iz razgovora s ovim simpatičnim vršnjakom saznali smo o teškoćama snabdijevanja i održavanja kuća u Schober-grupi, o sve većim teškoćama u pronalaženju pravog opskrbnika.

Preostalo nam je još da se spustimo u dolinu. Prvi puta prolazimo kroz šumu ariša i smreke pored hučnog potoka Leibnitz i dolazimo u selo Oberleibnitz, do gornje stанице omanje žičare, koja će nas spustiti u dolinu Isela, u St. Johann in Wald, odatle poštanskim autobusom produžujemo za Lienz.

Preostao je još jedan sunčani dan — upravo toliko da se na Mišin prijedlog krene u podnožje Grossglocknera do Franz Josef Hohe. U predvečerje sjajio je Glockner pod novim snježnim pokrivačem i pružao nezaboravan prizor. Pa ipak naši pogledi vraćali su se prema jugu na zasnježene vrhunce Schobera obasjane zalazećim suncem — na vrhove koji ostaju gotovo nezapaženi u sjenci Velikog Kleka.

Zimski vikend na Strahinjšći

DUNJA HORVATIN
STUBIČKE TOPLICE

Sunce se već umorno nagnije brežuljcima horizonta, a tek po koji zalutali trak bljesne na ledenoj površini snijega i iskreći se nestane. Nebo je plavo, zimsko plave boje, nalik ogromnoj kapi što se brižno nadvila nad zasanjale humke. Snijeg škripi pod nogama, pucketla ledena kora kao sam kristal, a izdahnuti zrak pretvara se u bijeli oblacić pred ustima. Ciča zima, »kad čovek cuka s hiže stiral ne bi«, a nas pet, pet usijanih studentskih glava, kročimo tvrdoglavu prema vrhu, prema planinarskom domu. Prvi je Klipsi. Njegovim nogama nisu dorasli ni najdublji zapusi. Svi ostali skakuću, slijedeći njegov trag, najčešće lomeći njegov korak u dva i nastojeći održati tempo. A kad se uhvati tempo i korak, a »ruksak« povine leđa, svak se zagleda u pete svog prethodnika, gledajući kako mu s ureza gumenog dona otpada snijeg. Tišina je, svatko prividno zadubljen u duboka razmišljanja ...

»Auto!« — dreknuo je netko iza nas. Hitro smo poskakali u dubok negaženi snijeg i škarje. Majkl se iza nas previjao od smijeha. Svi smo to uzeli za šalu. Tako smo od hoda otvrđnuli, da smo postali »mehanički hodači«. Par minuta »stepanja« i vađenja snijega iz cipele dobro je došlo svima. Čak i najizdržljiviji, Klipsi i Apaš, izgleda da su »spešali«.

Džek mudro primjećuje da smo blizu doma. Zima steže sve jače. Na trepacicama i obravama se hvata inje, noge postaju teške i paraju ledenu površinu teško se vukući jedna za drugom. U dolini žmirkaju prva svjetla zastrata plavetnom koprenom dima. Sunce se sakrilo iza strmog Donata oblijevajući okolne brežuljke žarkim crvenilom. I nehotice čovjek se sjeti Generalicevih slikarija, punih idiličnog mira i harmonije boja. Ali ovo je ipak originalnije. Prozeblji nogu, umorni, pomalo gladni, stojimo šuteći nad tim prizorom. Brežuljak do brežuljka, kao da je neki ogromni krt neumorno dizao zemlju. Odsjaj umirućeg sunca zrcali se s neba i preljeva oblim stranama brežuljaka, između kojih se provlači plavičasta sumaglica.

Nebo na zapadu postepeno se prevlači tamnom zavjesom. Treptavo i stidljivo pojavljuju se prve zvjezde.

»Evo nas« — više Apaš sa začelja. U tami naziremo još tamniju mrlju — dom. Klipsi pali šibicu, Majkl zvecka ključevima i teška vrata škripom se otvaraju. Ulazimo i palimo svjetla. Peći su hladne. Naramak drva u košari izgleda krajnje bezutješno i daleko. Promrzlih ruku i nogu tapkamo bubenjaći po drvenom podu. Skidam cipele s teških odrvenjelih nogu. Svaki dodir je bolan kao rez nožem. Na licu osjećam nešto toplo — suze od bola. Smijem se, smijemo se svi. Moje stare planinarske cipele osudene su na zapečak: »progledale« su i don se odlijepio od gornjeg dijela. Ove više neće doći ovamo gore. Ali ići će druge ...

Apaš se brine za peć u kuhinji, Klipsi nosi drva u spavaonicu i vraća se s hrppom pokrivača. Postaje toplije. Vruće kuhanje vino djeluje kao čarobni napitak. Otvaramo ruksake. Večera je skelepljena i slištena bez prigovora. Nitko više ne misli na zimu. Negdje se našla gitara, a Majkl je maestro »Izgubljenih duša«. Pretresen je kompletni zagorski »arsenal«, krapinski festival ...

Ponoć. Dijžemo se i nazdravljamo Novoj godini, iako je prošla prije mjesec dana. Izlazimo na terasu. Pred nama u dolini žmirkaju svjetla južne Krapine, Vesi, Začretja i bezbroj svjetala zaselaka stisnutih brežuljčića. Naziru se doline. Najizrazitija je Stubička, što završava rastegnutim plavim masivom Zagrebačke gore. Koliko li je žuljeva, kapi znoja, krvi i ljubavi za tu rodnu grudu sazдалo te vinograde, ta kuruzišta, kućerke ...

Netko počinje pjesmu. Duboko u noći, nad usnulim brežuljcima, dolinama, kletima, trsima, oranicama, poljima, razliježe se »Lijepa naša domovina ...« Huk vjetra prihvata pjesmu i nosi je Savi i Dravi, a one još dalje — »kud god ideš svima reci, da svak Hrvat zemlju ljubi!«

To je Perister

MIROLJUB ARANDELOVIĆ

БЕОГРАД

Sjećam se, bilo je to kao jučer, kada sam stajao prašnjavim cokulama od puta, na željezničkoj stanici Bitolj, pogleda uprta daleko u nejasni masiv Peristera, čiji su se obronci pojavljivali ispod magle. Grad pust i prazan, iskićen parolama povodom Dana Republike, utonuo je u neku čudnu prazničnu tišinu gdje se tu i tamo jedva može sresti čovjek.

Bilo je svježe novembarsko jutro, puno jesenjih magli. Gazimo opalo lišće rasutu svuda oko nas. Vjetar poigrava skupljajući ga u kovitac i noseci ga ulicom. Kao da cio grad na obalama rječice Dragor spava. Sa naprtnjačama na ledima, umorni od puta, grabimo ravnim sokakom koji vodi za Resen. Neposredno po izlasku iz grada put se račva: za Resen desno, a lijevo prema padinama Peristera i selima rasutim po njima. Put ravan, asfaltiran, provlači se kroz drvore, da bi najzad kod jedne male raskrsnice počeo da se penje uz planinu. Tu prestaje asfalt. Ovdje lijevo se odvaja kolski put za selo Dihovo i Nižepolje, a ravno, također kolskim putem, ide se prema selu Magarevu i dalje do Dječiјeg odmarališta, visoko na padinama planine.

Tu, na toj raskrasnici seoskih puteva, nalaži se danas kavana nova i moderno opremljena. Na tom mjestu su nekada bile, sjećam se, staje zemljoradničke zadruge. Tada, kada smo tu prolazili, osjećao se aromatični miris koji se širio iz sijena i govedih baleta u stajama. Danas može se tu vidjeti tek po kojim pijani mještanin, kako zavaljen sjedi u stolici i drijema, neobrijana lica i raščupane kose, naduven od alkohola. Nastavljamo dalje putem, sada već teže, jer teren postaje strmiji. Vlažni šljunak škripi pod teškim gožericama.

Ovdje strancu ne treba da bude čudno što u ovo doba godine uvijek oblaci prekrivaju nebo, a zemlja je raskvašena od silnih kiša. Perister je visoka planina (2600 m) a po svom geografskom položaju nalazi se na mjestu sudara mediteranske i kontinentalne klime. Tu često vladaju žestoka nevremena praćena jakim vjetrovima, kišom i snijegom. Rijetko će vam koji planinar reći da je u ovo doba godine po mirnom i sunčanom vremenu iz-

šao od planinarskog doma »Kopanki« (1610 m) do vrha Peristera, pa preko Golemog jezera sišao u Bitolj. Dosta je njih bilo koji su, na kraju, lutajući sišli u dolinu, dok su neki čak i glavom platili želju da osvoje ovaj vrh. Moj prvi pokušaj se završio dugim i napornim prečenjem dubokog snijega poslije samog vrha, po gustoj magli i žestokom vjetru, da bi se na kraju izmučen spustio kasno uveče u selo Nižepolje.

Ovog puta, nošeni ranijim iskustvom, namjeravali smo da izvedemo ponovo isti uspon od »Kopanki« na vrh i s njega silaz na Golemo jezero. Put krvuda serpentinama kroz selo Magarevo, koje je već na priličnoj visini. Kada je lijepo vrijeme, odavde se vidi cijela dolina rječice Dragor. Magarevo je tih zabačeno selo rasutih kuća po strmim padinama. Ovdje talas savremene civilizacije još nije stigao. Ljudi se pretežno bave zemljoradnjom i stočarstvom. Od Dječiјeg odmarališta veoma dobar kolski put vodio još kratko do Begove česme. Danas je taj put produžen i dalje, do samoga doma »Kopanki«. Od Dječiјeg odmarališta, nekadašnjeg sanatorija, odvaja se kolski put koji se pruža sjevernom stranom do sjeverozapadne padine ispod vrha. Odatle se pješice laganim hodom može izaći na vrh za sat i po. Padine Peristera nekada su naseljavali Vlasi. Oni su kasnije sišli u doline, ali i danas postoji njihov stari put koji kraj Crvene Reke vodi do nekadašnjih Vlaških koliba.

Kada dobro markiranim putem izbijemo na mali zaravljeni proplanak ugledat ćemo veliku kamenu gradevinu doma. Veseli domaćin, omanjeg rasta, po imenu Trajče, uvijek nas sa radošću i domaćinskim gostoprимstvom prihvati i udomi. Bio putnik Makedonac, Bosanac ili daleki Slovenac, uvijek će se ovdje osjećati kao kod svoje kuće. Velika topla trpezarija koja je za praznik uvijek puna gostiju, ostat će putniku namjerniku u lijepom sjećanju. Kada podemo na spavanje dočekuje nas čista soba i brižno namješteni kreveti. Tonemo u san koji nas nosi sve do prve zore.

Kada mrak počne da se povlači, a daleka svjetlost nagovještava dolazak dana, u domu još vlada potpuna tišina. Šutke se izvlačimo iz toplih kreveta i na prstima napuštamo spavaonicu. Počinje pakovanje rančeva i spremanje za predstojeći uspon. Po neki zalogaj pred polazak nije na odmet. Domaćin je opet tu, sada još bunovan i raščupan od spavanja, ali uvijek spremjan da pomogne, pokaže put i poželi sretan uspon. Rastajemo se s ovim prijatnim čovjekom. Posljednji pratioci, koji će nas napustiti po izlasku iz šume na go kameniti greben, su vjerni planinski psi. Oni ovdje, u ovoj divljini, dijele dobro i zlo sa svojim gospodarom iz doma.

Nastaje dug monoton uspon beskrajnim kamenitim grebenom prema vrhu. Prestaje pješačka staza i put dalje krivuda između velikih kamenih blokova razbacanih po grebenu. Za one koji ne poznaju teren, a naročito u periodu kada ovdje ima snijega, najsigurniji je baš taj greben. U magli se njime lako ide i teško je skrenuti. Ova varijanta ima i svojih loših strana, a mi smo ih veoma dobro osjetili. Žestok vjetar i snježne iglice nošene sa padina veoma otežavaju kretanje. Na momente, kada se u magli pojavi praznina, ugledamo na kratko pred sobom greben koji se sve strmije penje. Iz njega viri šiljato stijenje, s kojeg je vjetar zbrisao snijeg.

Vrh Peristera nalazi se u masivu Babe, čiji obronci počinju da se izdižu od istočne obale Prespanskog jezera. Veoma obiluje vodom, a sastavljen je uglavnom od škriljca i gnajsa. Ponegdje je teren i pjeskovit.

Kada poslijе više od tri sata hoda stignete do jednog vrha, a zatim se počnete spuštati, pomislit ćete da ste žalutali, ali nakon tridesetak metara greben opet počinje strmo da se penje. Tempo je sada sporiji, što od strmije, što od umora, vjetra koji zanosi i snježnih iglica koje se bolno ubadaju u lice. Ovdje često vladaju takva vremena da se čovjeku na obrvama uhvate ledene svjeće, a na trepavicama krupni kristalići leda. Vjetar oduzima dah i nemilosrdno nasrće. Krećemo se stopu po stopu, teška koraka. Ne smijemo mnogo silaziti na desnu padinu da ne bismo promašili put. Krijemo se idući tuk uz greben, s njegove desne strane. Ipak je vjetar ovdje nešto slabiji. Ponovno izlazimo na jedan neupadljiv vrh, a zatim skoro ravno, širokim grebenom polako stižemo ka vrhu. Tu negdje se odjednom javlja markirana staza s desne strane. Njene markacije ponegdy vire iz snijega. Što se više približavamo vrhu, uspon opet postaje strmiji. Vjetar i dalje bjesomučno duva noseći sve pred sobom. Stojimo u kosom položaju, a da ne padamo. Vjetrovi ovdje dosežu brzinu i do 100 km na sat.

Najednom, poslijе šest sati hoda i borbe sa surovom prirodom, gdje ljudska riječ i pokret ne znače ništa, počinje se pored šuma vjetra javljati neki čudan zvuk. To je šum koji prouzrokuje vjetar u svom naletu na metalni skelet TV-releja na samom vrhu. I najzad, skoro udarivši u njega, ukazuju nam se kon-

ture kružne kamene građevine. Obilazimo oko nje do velikih, teških gvozdenih vrata. Udarci umorne ruke odvzvanjavaju hodnikom zgrade. Čekamo. Poslijе kraljevog vremena na vratima se pojavljuje koščat visok čovjek, očigledno mještanin, koji je ovdje domaćin. Iscrpljeni od umora posljednjim snagama tresemo snijeg s nogu. Vrata se za nama zatvaraju i prestaje sva ona oluja, vjetar i hladnoća. Omamljuje nas topota peći i tišina koja ovdje vlada. Pružili smo se po tepihu i provodili veoma prijatne časove u razgovoru sa domaćinom i tehničarem, jedinim ljudima kojih ovdje rade. Tu smo i prenoćili.

Razmišljajem o releju, o toj kući elektronike usred ove snježne pustinje u kojoj se danonoćno radi. Razmišljajem o tom sićušnom biću koje se zove čovjek, o njegovim stvaranjima i vjećitoj borbi s prirodom. Kako to sve drugačije izgleda kad čovjek prođe kroz surove sake čudotvorne prirode.

Sutradan, poslijе tople sobe i prijatnog noručka za stolom, ne izlazi nam se ponovo na snijeg. Zeljni bismo da što duže ostanemo ovde, u ovom svijetu bajki i čarolija, kakvog smo ga za ovo kratko vrijeme doživjeli.

Na snijegu smo. U dolinu se može najbrže stići preko sela Nižepolja ili se može do Golemog jezera i doma kraj njega. Od vrha se preko širokog travnatog bila ide na jugozapad do Malog jezera, a zatim se put blago penje na greben s kojeg se pruža pogled na Prespansko jezero. Ispod grebena u cirku se nalazi Golemo jezero i dom koji je obično u ovo doba godine zatvoren. Za vrijeme prvog svjetskog rata Francuzi su sagradili put uz rijeku Dragor do jezera, ali je on sada toliko zapušten da nije za upotrebu. Mi smo u ovoj magli i vijavici sticajem okolnosti nehotice izabrali sasvim drugu varijantu. U skoro punom krugu mi smo na neobjašnjiv način obišli oko releja i uputili se putem paralelnog sa onim kojim smo došli, uvjereni da idemo prema Nižepolju. Dezorientacija u magli je učinila svoje. Bilo je to veoma dugo lutanje u kojem nam je planina pokazala da nije nimalo lako šaliti se njome, a kamo li upuštati se u direktnu borbu.

Iscrpljeni od silnog spuštanja i nabijanja prstiju, pod teškim teretom opreme, izašli smo iz snježnog pojasa i širokom dolinom silazili ka podnožju. Mokri od kiše, koja je ovdje smijenila snijeg, stigli smo do prvih kuća. Bilo je to selo Capari, udaljeno nekih 15 kilometara od Bitolja prema Resenu. Nevjerovatno iznenadnje nakon iscrpljujućeg lutanja. U silasku smo čak išli jednim dijelom puta koji od Dječjeg odmarališta vodi pod relez, a da toga nismo bili svijesni. Prošli smo pored doma »Kopanki« na oko pola časa hoda, a bili smo uvjereni da idemo prema Nižepolju. Bilo je već kasno popodne. Do planinarskog doma Kopanki, na noćenje, morali smo pješačiti još oko tri i po sata hoda ...

Ježev osvrt o našima na Araratu

Automobilom »da ili ne?«, bio je jednom jedan članak u NP, ali tada smo svi graknuli: »Ne!« A ipak, sada vidimo da je pobijedio »da«. Pa s kakovim automobilima im je to uspjelo? S tri male nježne pudlice, tri mala Fiće, a više od 10.000 kilometara! Eto, to vam je »tehnika narodu«, jer bez automobila zar bi oni vidjeli Ararat, Erdžies, Elburs i Kaspjsko more? Sumnjam. Zato automobilom u planine! Naravno, onaj tko ga ima. Uostalom, radi, štedi, pa zajam, pa ćeš imati »pudlicu« i vidjet ćeš gradove, doline i planine.

A kuda su sve išli? Divljim Kurdistandom (sjetih se Karla Maya naše mladosti), preko raspucane zemlje, između ugaslih vulkana, a kroz čopore beštija i kačaka — na Noin vrh. Žale što nisu vidjeli u ledu Noinu korabiju. Ma vidi svetih ljudi! Odnio ih njihov »Vihor« na vrh i »prohujali s vihorom«.

A tko je bio u toj ekspediciji? Jedna petorka, jer šesti tvrdi da je bio samo gost kao njihov liječnik, mi bismo, po narodnu, rekli babica. Za slučaj ako se nekome dogodi nešto nepredviđeno. Znate, taj šesti vam je onaj što svakog dana ide samo od profesionalnog radnog mjesta (bolnica) do amaterskog radnog mjesta (Planinarski savez) i što u uredništvu ispašta grijeha drugih.

U svom referatu u NP 11—12, 1970 velikodušno su nam dali obilje važnih podataka o usponu. Navalni narode na Ararat! Raspjevali su se o Kemalovim dobrim cestama (nema više Abdul Hamidovih kaldrma!), ali su se ipak po tim dobrim putevima izgubili. Možda zato jer nisu po alpinističku vozili »u navezu«. Zatim hvale hranu i konobare, ali su ipak svi dobili onu »rijetkost« pa je karavan

često morao zastajkivati i gubiti na vremenu i težini. Tamo šoferi »i bez prometnih pravila bolje voze nego kod nas«, evo vam, naši šoferi i šoferice, hajd' tamo polagati ispit, pa ćemo se riješiti nesretnih slučajeva.

Naši putnici čude se tolikom bakšisu na Orijentu. Pa šta se čude, toga ima i kod nas koliko hoćeš. Mi smo tu opaku zaraznu bolest vjerovatno naslijedili iz minulih turskih vjejkova, pa ne moramo više ići u Tursku da joj se čudimo. Tu egzotičnu orijentalnu pojавu posve smo usvojili i tako unaprijedili da danas možemo davati lekcije onima s Orijenta.

Razgovarali su na svim svjetskim jezicima, pa i Karadžozovim, pa prstima, pa mimikom, pa neki novi esperanto. To vam je ispalo nekako kao ona: »Ne znam što kaže, ali znam što hoće«. Nigdje nisu našli dimije (di mi je?), ali su vidjeli i osjetili svakojaka čuda što ih ni na Balkanu nema. Ali da su imali fes na glavi, čuli bi oni i naški »odbij!« umjesto miloga »Bujrum!« (u Turskoj je fes zabranjen).

A sada da vam nešto diskretno prišapnem. Znate, oni su imali i halucinacije (možda zbog visinske bolesti?). Nije to bila ni fata morgana, ni duga, ni gloria. Ne, oni su vidjeli ostatke Noine korabije i donijeli komadić drvenog brodskog korita punog originalnog i raznolikog guana (od svih životinja koje je Noa uzeo sa sobom). A to vam je vrednije i zanimljivije od mjeseceve prašine. Nažalost, taj njihov »sigurni dokaz« opovrgnut je izjavom s najmjerodavnijeg mjesta (Kaptol!) da je to — obični falsifikat. Ali molim vas, čitatelji, o ovome nikom ni riječi, to je najveća ekspedicijска tajna!

Zašto objavljujemo Ježev osvrt

Nekoliko do sada objavljenih Ježevih satiričkih — ili bolje reći humorističkih osvrta — uzbudilo je stanovite planinarske krugove, ponajviše ondje gdje je planinarski rad počeо zamirati, a ustajale baruštine zaudarati. Dakle, Jež je pogodio u pravo mjesto. Ali je zato doživio i protesta. Jedan od njegovih blažih kritičara kaže: »strogo subjektivan, ali i-skren«. Drugi mu predbacuje, zašto se krije anonimnošću. Ježa je to zaboljelo pa se duže vremena nije javljao, sve dok neki dan ne stiže u redakciju njegov osvrt o putu zgrebačkih planinara na Ararat. Popratio ga je pismom u kojem kaže:

»Šutio sam neko vrijeme, ali šta mogu — nije teško žabu natjerat u vodu. Rekl su mi da sam i-skren. Recite, bolje, istinit. Netko je lijepo kazao da je »kritika biljka ponajgorčija«. Usput rečeno, bolje je da ostanem

anoniman. Narod rado prima moje bodlje, jer sví tako misle, samo nitko ne piše. Eto, nakon godinu dana života odumro je kritički »Urednikov osvrt«. Zašto? Neka se, dakle, čuje glas naroda. Po prirodi sam takav da se nikoga ne bojam. Zbog toga mi mnogi kažu da sam budala. A šta mogu — kad jesam. Kad vidim da nešto ne valja, odem onamo u posjetu. Ali umjesto da mi kažu hvala, jedva čekaju da odem. U prilogu vašem šaljem novi Ježev komentar, pa bio vam drag ili ne. Najavili ste da neće biti strogi uredničkih škara, pa da vidimo... Kad bi sví toliko pisali ko ja, bilo bi toga dosta za izbor i — za koš. A sad nemojte opet po starom, pa da se zauvijek posvadamo...«

Uz rizik »da se zauvijek posvadamo« odlučili smo najprije da Ježev osvrt ne objavimo. Pokušali smo mu u pismu objasniti da je

Malo ispod vrha uspeli su se skoro svi, ali na vrh samo dvojica. To su, mora im se priznati, pošteno priznali, a ne kao neki naši koji su postigli (ne)uspjeh na Mont Blancu. Za propagandu sve je dobro, i nije važno što se na visini od 5165 metara vijorila zastava Zagrebačke mljekare uz zastave londonskog Alpine cluba i japanskog izlazećeg sunca. Bravo Zagrebačka mljekara! (Pst! Trebalo se oduziti za sir, puding i mljeko u prahu).

Zalili su se što je od iznajmljenih tovarnih grla najviše vuklo jedno magare, kao da svih tovari na svijetu ne vuku najviše, samo ako se ne zaintače, pa dalje ni makac. Ipak su najviše vukla njihova tri Fiće, pa bi nas zanimalo, vrijede li još što poslije tog puta ili bi ih kao staro željezo trebalo spremiti — u planinarski muzej?

Ne mogu prežaliti ni oprostiti našim putnicima što s puta po Orijentu nisu donijeli Aladinovu čarobnu svjetiljku. Zamislite, samo je natrlaš i nikne novi planinarski dom. A kad ga planinar zapuste, opet nafrlaš — i nestade doma i srđnote. Vječna šteta!

stigao prekasno i da se čitaoci više ne sjećaju detalja iz reportaže, pa će stvar biti promašena. Priznali smo Ježu da su mu osvrти duhoviti, a popratna pisma toliko zabavna da ih spremamo u posebni fascikl, pa neka se ne ljuti. A »Urednikov osvrt« da je presahnuo zbog nestašice vremena i tema. Ali, eto, nije prošlo ni tri dana, kad stiže temperamentni odgovor, toliko temperamentan i brz, da ga nije stigao ni prevesti na književni jezik:

»Ma šjor urednik — pa vi meni dižete tlak!

Ti gospo, vi mećete to sad u fasciklu »za uspomenu od Ježa.« Vidi, bogati, ko bi van virova. Ja sam vas ubo s jednom od svojih nedezinificiranih bodljija, pa se sad koprate i nećete to da iznesete u časopis. Jok, nije to »z a k a s n i l o« — još se to može. Pa ako nije odmah izašlo, nije ni moglo, jer je trebalo najprije da izađe putni izvještaj, pa da onda dodu moja zapažanja. Skratite (ma ne baš puno) ono što vas »kompromitira«, ali s osvrtom na vidjelo!!! Bolje bi vam bilo da u štampu stavite sve to moje, bila bi vam veća tiraža, nego razne druge članke, naprimjer onog efendije što mu se ne svida Velebit...

Ipak, moramo im na kraju čestitati, jer nije to bila mala stvar osvojiti jedan petisućnjak. Lako je bilo Noi, on se na vrh lijepo dovezao. Zar nije dao već u ono doba lijep primjer kako to treba raditi i tako postao prethodnik helikopterskih osvajanja. Zatim im moramo biti zahvalni što su nam dali obilje podataka »za one koji će na Ararat«, jer drugi člankopisci ih škrto taje, boje se valjda konkurenči, zlubnici.

Hilari je rekao da vrhove osvaja zato što postoje, a ja dodajem da godišnje odmore imamo za osvajanje vrhova. Ne zamjeravam našim putnicima što su obišli više mora i jezera nego vrhova, postupili su pametno. I ja ću tako: pola odmora u planine, a drugu polovinu na more. Tako ću oprati znoj planine i akumulirati topline za zimu.

Eto, tako vam je Jež prokomentirao srednjoistočnu planinarsku pustolovinu zagrebačkih »vihoraša« i njihovog gosta po medicinskoj liniji.

Sretnu vam godišnju skupštinu želi vaš

JEŽ s. r.

Dakle, prekidate i »Urednikov osvrt«, jer navodno nema se što lošega kritizirati. Ma vidi ti savršenog časopisa! Bravo, samo to treba drugi da kažu, a ne vi tamо gore. Vi ste kao i moj sin, kad je bio mali, i kad bih mu rekao da ga bijem što ga volim i da bude bolji, a on meni: Manje me ti voli, ali i manje tuci. Kad sam ja kriv i kad me kritiziraju, onda se pokrijem ušima. Taj čas su mi veća nego u slona. Od kritike je, vidim, ostalo samo ono »ubij kritičara«, kao i od vjere samo ono Pilatovo pranje ruku. I život teče dalje...

A plaćate li vi za moja »zabavna pisma«? Ne! E, onda dosta! Kanda san ja iša u penzion za vas razveseljavat. Ne da van bog da san tamо kod vas, popeo bih van se na glavu, ali pozitivno.

S vatrenim planinarskim podravom

JEŽ

Da se ipak »zauvijek ne posvađamo« s Ježom, objavljujemo njegov osvrt i to u »nedezinificiranom« obliku i nadamo se da se zbog toga nećemo »zauvijek posvađati« sa čitaocima.

Sarajevsko turističko društvo

»Prijatelj prirode«

(Nastavak)

EŠREF KORJENIĆ

SARAJEVO

Odnosi sa Savezom planinarskih društava Jugoslavije

Savez planinarskih društava Jugoslavije bio je režimska organizacija, koja je djelovala pod njegovim okriljem i blagoslovom. Okupljao je planinarska društva koja su bila naklonjena režimu ili koja mu se nisu protivila. Pripadnost tom Savezu donosila je povlastice na željeznici i povlastice u planinarskim objektima. »Prijatelju prirode« nije bilo mesta u ovom Savezu, mada je on to i formalno zatražio 1932. godine da bi na taj način obezbijedio povlastice i za svoje članove. No, svjestan da PP nikada neće postati poklonik režima, niti privrženik Saveza koji su — za razliku od PP — u većini sačinjavala društva »strogog plemenskog podijeljenja na hrvatsku, srpsku i slovenačku«, Savez planinarskih društava je pune četiri godine uporno odbijao prijem PP. Jedanput je kao razlog navedeno da zahtjev PP nije upućen blagovremeno, par puta nije ništa odgovoren, ali je pred vlastima Savez stalno isticao i klasnu i internacionalističku pripadnost PP kao razloge za odbijanje prijema.

Čak ni onda (na kongresu Saveza 1934.), kada je PP otklonio sve formalne prepreke, i kada je za prijem glasalo pet društava (dva su glasala protiv, jedno se uzdržalo od glasanja, a dva nisu prisustvovala kongresu), centrala Saveza nije poštivala većinu i PP opet nije bio primljen. Tim povodom u listu »Snaga« je napisano i ovo: »Savez za radnike ima jednu mjeru, a za Poljokanoviće drugu. Želja je Saveza da radnici budu turisti samo pod cijenu da u turističkim kućama plaćaju punu nadnicu za jedno konačenje i pola nedjeljne zarade za jednodnevnu opskrbu u kućama takovih društava, koja su osnovana ili da se u njima ljudi strogo odjeđuju po vjeri ili plemenu, ili koja su se razdrobila po ljepotu automobila i kostimima milostivih gospoda. U jednom mjestu, gdje nema punih 200 aktivnih turista, Savez je šikaniranjem radničkog turizma dogurao radnike dotle da ih sili da stupaju u društvo gospodina Šakića, u kome su se sabrali turisti iz jedinospasavajuće vjere. Oni koji bez svoje krivice nisu rođeni u toj vjeri, spadaju u društvo Tokića, u kome su isključivo članovi čija je vjera osuđena na vječite muke na drugom svijetu. Ako neće u ta društva, Savez im je ostavio mogućnost da budu u društvu gospodina Alboria, u kome član, u najmanju ruku, mora da ima motorni kotač i vezove na skijama od 200 dinara, ili u društvo

tvo gospodina Linsenfelda u kome se, bez obzira da li si na ulici ili u šumi, mora ljubiti ruka njegove gospode, ili, na kraju, u društvo g. birokratera Lučića, gdje postoji obaveza da se najmanje jedanput pokažeš u turističkoj kući na konaku i u najmanju ruku ispišeš litar prepečenice.«

»Savez zabranjuje radnicima da imaju svoje društvo i svoje turističke kuće u kojima se ljudski konači za tri dinara i čaj prodaje za podrug dinara. Ako radnika iz zagušljive radione i pretrpanog stana čežnja vuče na svjetlo sunca... onda samo radnik mora sve to da plati ili punom željezničkom kartom ili skupom dermarinom po nezaobilaznim planinskim kućama. Uz to, radnik mora da bude ili bogobožljiv, ili bez pogovora pokoran ideologiji plemena, ili majmunski poniran pred pogledima milostivih.«

»Prije će se članovi PP provući kroz iglene uši — piše dalje »Snaga« — nego što će njihovo tridesetgodišnje turističko društvo biti primljeno u milost Saveza«, ali »...članovi PP naučili su kroz decenije svoga rada da ne budu ni od koga maženi. Odavno su oni očvrsli u borbi, pa će i ovu torturu izdržati, jer će i njoj, kao i mnogim ranijim, ipak jednom biti kraj.«

I, kraj je došao. Pod snažnim pritiskom narastajuće radničke klase i ona društva koja su 1934. godine glasala protiv prijema PP, 1936. godine izjasnila su se za prijem. Savez nije imao kuda, pa je morao da sankcioniše takvu odluku.

Nešto šire citiranje koje smo ovdje učinili povodom peripetija oko prijema PP u Savez planinarskih društava, istodobno, bar donekle, osvjetljiva i odnose koji su vladali ne samo na relaciji PP — Savez planinarskih društava, nego i na relaciji PP — neka druga društva, posebno neka društva u Sarajevu.

Iz članka »Planinarstvo u Bosni i Hercegovini između dva rata³ može se zaključiti da je jedno vrijeme za prijem nekog društva u Savez planinarskih društava, bio uvjet da to društvo ima najmanje 500 članova. Nešto kasnije, 1933.-34. godine postavljeni su liberalniji uvjeti za prijem. No, iako je PP uvijek imao više od 500 članova, a i pored rečene liberalizacije prijema, ipak nije bio primljen sve do 1936. godine. Zbog toga bi trebalo nadopuniti onaj dio članka, koji glasi: »Dugo godina sva planinarska društva u BiH nisu

³ i ⁴ H. Čaušević — »Naše planine« br. 5—6/1967 str. 110 i »Naše planine« br. 3—4/67 str. 61.

mogla biti učlanjena u SPDJ (SHS) zbog toga što je u početku svaku pokrajinu, po pravilima tog Saveza, moglo zastupati samo društvo koje je imalo najmanje 500 članova. Na taj način DPBH (Društvo planinara BiH) je kroz dugi niz godina bilo jedini član Saveza planinarskih društava i jedini predstavnik BiH u Savezu». Naime, očigledno je da razlozi za odbijanje »Prijatelja prirode« nisu ležali samo u broju članova, nego prije svega u političkim motivima.

Isto tako, trebalo bi dopuniti i pojasniti i onaj dio iz napisa »Planinarstvo u Bosni i Hercegovini između dva rata«⁴ u kome se kaže: »I poslije Prvog svjetskog rata planinarske su ideje bile dovoljno snažne da — i pored formalne separacije pojedinih društava — otupe svaku oštricu ekskluzivnosti ili netrpeljivosti, da savladaju pojedinačne sukobe između izvjesnih društava, odnosno u samim društvima, i da stvore solidan temelj za saradnju planinarskih društava bez obzira na različite poglede i uvjerenja pojedinaca. Ova saradnja je posebno došla do izražaja prilikom izrade i zajedničkog izdavanja prvog kompletног vodiča kroz bosansko hercegovačke planine (1935. g.) kao i prilikom odlučne i jedinstvene akcije sarajevskih planinarskih društava za prijem Turističkog društva PP u Savez planinarskih društava Jugoslavije, koji je prijem godinama odbijan ili odlagan.« Ne negirajući potporu sarajevskih društava za prijem PP u Savez, treba međutim naglasiti da nije uvijek postojala »odlučna« niti »jedinstvena akcija« u tom pogledu. Naime, na Kongresu Saveza planinarskih društava 1933. godine u Ljubljani, PD »Romanija« iz Sarajeva, koje su pretežno sačinjavali tipografski radnici, predložilo je prijem »Prijatelja prirode«. Za prijem su glasali »Runolist« i »Sljeme« iz Zagreba, »Skala« iz Ljubljane, »Fruška gora« iz Novog Sada i »Romanija« iz Sarajeva. Protiv prijema glasali su, međutim, HPD Zagreb i Društvo planinara BiH iz Sarajeva. »Slovensko planinarsko društvo« iz Ljubljane uzdržalo se od glasanja, a »Kosmos« iz Sarajeva i »Srpsko planinarsko društvo« iz Beograda nisu prisustvovali kongresu.

U dijelu istog članka (NP 5—6/67 str. 108) u kome se govori o spajanju dva sarajevska planinarska društva — Društva planinara BiH i »Romanija«, pored ostalog kaže se: »...oba društva saglasno su donijela odluku o pripajanju nakon što su nešto ranije dru-

štva PP i »Kosmos« odbila da sudjeluju u ovoj akciji sjedinjavanja planinarskih snaga.«⁵ ova dva društva.

Za pravilno razumijevanje razloga zašto je PP odbio ovakvo sjedinjavanje, kao i za upoznavanje odnosa i bitnih razlika između nekih društava u Sarajevu, smatram da je potrebno citirati iz »Glasa slobode« i ovo: »Poslijednjih mjeseci vodila se velika borba u ovdašnjem »Društvu planinara« zbog rada odbora za koji opozicija tvrdi da je bio neispravan. Ta borba je 18. o. m. na skupštini završena potpunom pobjedom odbora, tako da opoziciji ne preostaje ništa drugo nego ili da se pokori ili da napusti društvo.« Zatim: »Društvo planinara« je tipično društvo građanskih elemenata, pretežno činovnika. Opoziciju su sačinjavali mahom bivši članovi turističkog društva »Romanija«, kome su u većini pripadali tipografski radnici. Prije izvjesnog vremena »Romanija« se priključila »Društvu planinara«, i u zajednicu donijela jednu turističku kuću na Jahorini.« I dalje: »Naučeni na demokratski red u radničkim društvima, članovi »Romanije« su taj običaj htjeli da zavedu i u »Društvu planinara«. E, ali to buržoazija ne da. Ona samo dozvoljava da radnici glasaju za nju i da budu tehničko osoblje u njenim društvima, ali joj nikako ne ide u glavu da radnici sa njom ma gdje budu ravnopravni.«

Nadam se da čitaocu neće biti teško da zaključi pravi razlog zašto je PP odbio »akciju sjedinjavanja«. Jasno je, isto tako, da se nije radilo ni samo o »formalnim separacijama« pojedinih društava, već, kada je riječ o PP, o bitnim, suštinskim razlikama.

Da PP nije uvijek imao najbolje odnose sa nekim društvima iz Sarajeva, vidi se i po tome što je cijena konačenja u kući na Bočićkom jezeru »...za članove društava koja stoje u dobrom odnosima sa našim društvom« iznosiла осам dinara, a za ostale cijena je bila drugačija. Uostalom, u PP nije se krilo zašto ovo društvo neće da se izgubi u ostatim građanskim ili plemenskim turističkim društvima: »... Stojimo naime na gledištu da o sudbini radnika i namještenika ne odlučuje njihova pripadnost ovoj ili onoj naciji ili plemenu, nego njihov najamni odnos prema poslodavcu. Taj je jednak i za srpskog, slovenačkog, hrvatskog, njemačkog ili mađarskog radnika.«

5 Kasnije je ponovo došlo do razdvajanja

(Nastavak slijedi)

Spilja Vranjača

U povodu ponovnog otvorenja

ANTE GRIMANI

SPLIT

Na dohvatu ruke, svega 28 km od Splita, 600 metara od ceste u selu Kotlenice kod Dugopolja, na sjevernoj strani Mosor-planine, nalazi se ulaz u spilju Vranjaču.

Seljaci su davno za nju znali, a prema jednom navodu na nju je znao i prof. Juraj Kolombatović još 1860. godine.

Prvi sigurniji podaci su iz 1903. godine, kad je rudar Luigi Miotto iz Splita, tražeći željeznu rudu koje ima u Kotlenicama, izvršio prvo premjeranje spilje, a on kaže da je spilja otkrivena »pred par godina«, dakle oko 1900. godine. On to javlja u Beč dru Fricu v. Kernu, liječniku i geologu, koji dobiva u zadatku izradu geološke karte srednje Dalmacije. On 1906. piše knjigu »Die Grotte von Kotlenice am Nordfusse der Mosor-planina«. Kern ushićen spiljom i inače prirodnim ljetopama ovog kraja kaže, da ovdje (onda) nemaju smisla za unutarnji uređaj spilje i za prirodne ljepote. Izvadak iz te knjige prevela je planinarka dr Smiljana Mikačić-Antunović u brošuri Vranjača 1929. g. Tlocrt spilje iz onog vremena odgovara samo približno stvarnosti.

Godine 1903. izgrađena je željeznička pruga od Splita do Sinja kao i ogrank put od Dugopolja do Kotlenice radi željezne rude. Za nju se kasnije ustanovilo da ima mali

postotak željeza i eksploatacija je bila obustavljena.

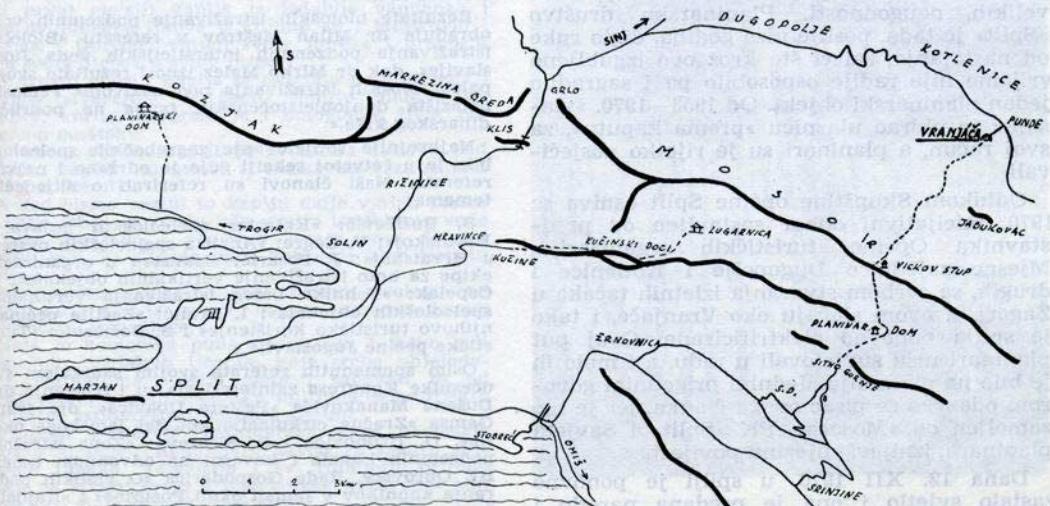
Alfon pl. Pavić-Fauental u knjizi »Mosor« izdatoj 1906. u Zadru kaže da je »vrijedno pogledati spilju na sjevernom dijelu Mosora nedaleko Kotlenice, nedavno širem općinstvu poznatu«.

Prof. Juraj Kolombatović, dr Ramiro Bujas i prof. Umberto Girometta spilju i dalje istražuju od 1910. do 1914, pa zatim 1921. Prof. Girometta pri splitskoj Realci osniva društvo »Jamari« za istraživanje spilja, a kasnije kao predsjednik novoosnovanog planinarskog društva HPD »Mosor« u Splitu 1925. pristupa uređenju i elektrifikaciji spilje kao planinarsko-turističkog objekta.

Rad društva »Mosor« bio je u velike otežan stavom ondašnjeg stanovništva, tako da su ponekad i žandari bili prisutni kod obilaska. Neki »šeponja Tukić« spilju je svojatao, ubrao 1 krunu za ulaz i jednom zgodom, dok su posjetioci bili unutra, zatvorio kamenjem mali prolaz kuda se potruške provlačilo. (»Novo doba« 16-XI-1929).

HPD »Mosor« je tada sklopilo ugovor na 30 godina sa vlasnicima parcele Pundama, od kojih je jedan bio čak u Americi, uz najam od 1000 dinara godišnje. Iz ugovora se ne vidi imo li još neki postotak na ulaznicama. Za čuvara je postavljen Mate Vladov(ić) Antunov, a ne Punda.

Sada se svi svojski zalažu: uprava »Mosora«, članstvo, Općina Klis (100 vrća cementa), seljaci (200 nadnica), državne vlasti, a naročito član »Mosora«, cand. ing. Rade Mikačić, koji se neko vrijeme nastanio u Kotlenicama i vodio radove u spilji. Nivelirano je i ogradeno predvorje, sagrađen zid, sjedala i kućica za motor, izvedeni svi putovi po spilji, platoi, stepenice, nabavljena ograda, vrata od

željeznih šipaka, benzinski motor i električni agregat, žice sa 26 žarulja i 2 petromaks rezervne lampe i dr. Uski međuspoj je proširen, da se ne mora provlačiti potrebuške.

Na dan otvorenja izišla je i spomen-brošura o spilji posvećena svima zaslужнима, naročito Radi Mikačiću, »koji je spilju potomstvu sačuvao i domovini na ponos uredio«. Uz sudjelovanje predstavnika vlasti, društva i prijatelja otkrivena je spomen-ploča koja još i danas postoji.

Pojste izletnika bile su vrlo velike, 5-6000 u ono vrijeme kad je Split imao 25.000 stanovnika. Mnogo ih je dolazio pješice sa željezničkim stanicama Dugopolje i Prosik, a putovi su bili markirani. Naučno su je istraživali dr Müller, Petar Novak i prof. Girometta. On je u njoj našao i jednu vrst pauka koji je po njemu i dobio ime Stalita Girometta. Povremeno je u svečanim prilikama održavala u spilji solistička pjevanja članica Katica Ilijić-Marki i spiljom je odzvanjao njezin »Ave Maria«. Priredivani su i Dani Vranjače i pošumljavanja okolice, ali sa slabim uspjehom. Prema onoj uzrečici da je »koza sirotinjska majka«, šuma je šrtvovana kozi.

U toku drugog svjetskog rata selo Kotlenice je više puta stradalo, a iz spilje potpuno nestao sav električni uređaj bez traga.

Poslije rata tradicija posjećivanja se nastavlja uz svjetlo baklji i karbidnih lampi. Istina, to je stvaralo draž mistike, ali nije potpuno otkrivalo svu njezinu ljepotu. Planinarski klub »Split« pri splitskom brodogradilištu s entuzijazmom se prihvatio 1953. godine akcije da se Vranjača ponovno elektrificira. Skupljan je materijal i novac, te je uspjelo dovesti struju do Kotlenica sve do ulaza u spilju. Međutim pojavili su se opet imovinsko-pravni sporovi. Privatni »vlasnik« spilje se usprotvio započetom uređenju, a radne akcije su morale biti prekinute. Općina Solin i Kotarski NO Split su se zauzimali, ali situacija je ipak došla do suda i do državnog pravobranilaštva i pisac ovog članka je imao velikih neugodnosti. Planinarsko društvo »Split« je tada, poslije niza godina, diglo ruke od nastojanja, žaleći što kroz ovo izgubljeno vrijeme nije radije osposobilo pa i sagradilo jedan planinarski objekt. Od 1953—1970. »vlasnik« je ubirao ulaznicu »prema kaputu«, za svoj račun, a planinari su je rijetko posjećivali.

Odlukom Skupštine općine Split osniva se 1970. inicijativni odbor sastavljen od predstavnika Općine, turističkih organizacija, Mjesne zajednice Dugopolje i Kotlenice i drugih, sa svrhom stvaranja izletnih tačaka u Zagori, u ovom slučaju oko Vranjače, i tako je spilja ponovno elektrificirana. Ovaj put planinari nisu sudjelovali u radu, a i malo ih je bilo na otvorenju. Jednim prigodnim govorom odazvao se pisac ovoga članka, jer je bio zamoljen od »Mosora«, PK »Splitske i Savjete planinara, iznijevši njezinu povijest.

Dana 12. XII 1970. u spilji je ponovno zasjalo svjetlo i ona je predana narodu i turizmu na uživanje.

»PETI JUGOSLAVENSKI SPELEOLOŠKI KONGRES«

Kongresni zbornik, Skopje 1970. Izdavač Speleološki sojuz na Jugoslaviju, Skopje. Prirodno-matematički fakultet. Uredili dr. Z. Karaman i dr. D. Manaković. Stranica 297.

U razdoblju od 15. do 20. IX. 1968. godine održan je na području Makedonije, u Skopju i Ohridu Peti jugoslavenski speleološki kongres. Na kraju radnog dijela Kongresa održana je i stručna ekskurzija kroz krško područje Makedonije s upoznavanjem nekih speleoloških objekata.

Pošto je u radu ovog Kongresa sudjelovaо i znatan broj speleologa iz Hrvatske, napose iz planinarske organizacije, donosimo kratak pregled ovog nedavno štampanog kongresnog zbornika s posebnim osvrтom na istupanje speleologa iz SR Hrvatske.

U okviru opće problematike Kongresa, osim referata dra F. Habea (Postojna) »Aktuelni problem jugoslavenske speleologije«, vrlo burna diskusija i podijeljena mišljenja popratila su izlaganje inž. V. Božića (Zagreb) pod nazivom »Kto ima pravo zvati se speleolog?«. U toku diskusije nitko od diskutantata nije bio protiv školovanja i upoznavanja mlađih kadrova sa problematikom speleologije, ali se većina diskutantata ogradiла od potrebe klasičiranja amatera u određena zvanja, te za dodjeljivanje naziva »speleolog« — naziva koji je vrlo bliz jednom naučnom i strogo određenom stručnom pojmu.

Stručni rad Kongresa odvijao se u četiri sekcije:
— sekcija za speleološku morfologiju,
— sekcija za speleološku hidrografiju,
— sekcija za biospeleologiju i paleontologiju i
— sekcija za turizam.

Za rukovodjenje ovim sekcijama izabrani su među Zagrepčanima Božičević, Bralić, Meštrović i Posarić. Od podnesenih referata u Kongresnoj ediciji štampano je 30 referata, od kojih je 10 od hrvatskih speleologa. Osim jugoslavenskih, Kongresu su prisustvovali i speleolozi iz Čehoslovačke, Mađarske i Rumunjske.

Listajući izaslužnu ediciju osvrtnimo se najprije na referate zagrebačkih sudionika.

Iznoseći najnovije rezultate speleoloških istraživanja u Donjoj Cerovačkoj pećini kod Gračaca autor članka Zlatko Pepeonik govori o otkriću daljinjih 370 metara u sistemu ove pećine.

»Hidrogeologija speleoloških pojava u Bačkarskom zaljevu« je tema koju iznosi Srećko Božičević uz prikaz istraživanja i rezultata ubacivanja boje u najdublju jamu ovog područja (ponor Krasicu duboku 92 metra).

Rezultate bioloških istraživanja podzemnih voda obrađuje dr Milan Meštrović u referatu »Biološka istraživanja podzemnih intersticijalnih voda Jugoslavije«, dok dr Mirko Malez iznosi rezultate svojih paleontoloških istraživanja pod nazivom »Pećinska nalazišta donjopaleostocenskih fauna na području dinarskog krša.«

Najbrojnije sudjelovanje zagrebačkih speleologa bilo je u četvrtoj sekciji gdje je održano i najviše referata. Naši članovi su referirali o slijedećim temama:

S. Božičević: »Katastar speleoloških pojava u Hrvatskoj«; V. Segre: »Analiza speleoloških nesreća u Hrvatskoj«; J. Posarić: »Iskustvo u organizaciji ekipa za brzo istraživanje vertikalnih objekata«; R. Cepelak: »Tehnika brzeg istraživanja vertikalnih speleoloških objekata«; I. Bralić: »Zaštita pećina i njihovo turističko korištenje« i S. Božičević: »Turističke pećine Jugoslavije.«

Osim spomenutih referata svojim sadržajem sve učesnike Kongresa zainteresirala su i izlaganja dra Dušana Manakovića »Peštera Ubavica«, dra Ivana Gamsa »Zračna cirkulacija kot del jamskoga okolja«, O. Uzunovića i S. Šićareva: »Zona istražnih podzemnih kanala i kaverna na odvodnom tunelu HE Obrovac«, Rade Gospodarića »O vrzokih podiranja kapnikova u jamah okoli Postojeće« i »Najdaljnje i najgloblje jame u Sloveniji«, Vladimira Točkovskog »Pešteri na Galičića« i drugi.

Terenska demonstracija za članove Kongresa izvršena je obilaskom kanjona rijeke Treske, posjetom pećini Ubavici u blizini Gostivara, razgledanjem hidrosistema Mavrovskog jezera, obilaskom historijskih znamenitosti Ohrida i Sv. Nauma, upoznavanjem s radom Hidrobiološkog instituta u Ohridu, te razgledanjem pećine Makarevac u bližini Titovog Velesa.

Proteksi speleološki kongres pokazao je da našim istraživačima podzemlja — bili oni amateri ili stručnjaci — ostaje i dalje mnogo problema za istraživanje, jer područje Dinarskog krša i pojedinih njegovih odijeljenih područja krije još uviјek na tisuće nepoznatih i neistraženih podzemnih krških pojava. Iz dana u dan, bilo u okviru amaterskog speleološkog istraživanja ili čisto privrednog ispitivanja, jedna po jedna nepoznanica je manje, a naše saznanje o krškom reljefu je sve bogatije.

Dipl. inž. Srećko Božićević

»FENOMENI KRŠA«

Televizijska emisija iz serije »Nauka i mi«. Urednik Z. Hećej. Snimatelji Folnegović i I. Ruljančić. Režiser J. Knežević. Naslov emisije: Kamene forme, čovjek u kršu i Svjetla pod zemljom. Tekst i scenario Srećko Božićević, dipl. inž. geologije.

Početkom ove godine imali smo prilike vidjeti na našoj televiziji zanimljivi prilog u tri nastavka geologa ing. Srećka Božićevića o djelovanju vode u kršu.

Ako planinar napiše članak, brošuru, knjigu, onda se na nju odmah osvrnemo ili je kritiziramo. A zašto tako ne bismo, ako jedan planinar nešto objavi na televiziji, što gleda, sluša — »čita« nekoliko milijuna gledalaca? Božićevićev TV prilog, zaslužuje ne samo osvrt već i ponovno emitiranje, konzerviranje, te prigodno prikazivanje među planinarama kao jedan rijetko uspješni prikaz »kako jedna kaplja kišnice djeluje na nadzemlje, zemlju i podzemlje«.

»Gutta cavat lapidem non vi saepe cadendo«, rekli su stari Latini. Kaplja dube kamen ne silom već čestim padanjem. A to neka se ne odnosi samo na kamen, nego i na naš planinarski rad i upornost. Zar ovakav prikaz ne zaslužuje zanosni naslov »povijest jedne kapi vode«? A to naš narod kaže »pada zlato!«

Te tri emisije lijepo i zanimljivo povezane, krasni snimci, diktacija, sadržaj smatram da su privukli pažnju svih pravih planinara, iako su u štampi prošle nezapaženo.

U prvoj emisiji kaplja je izdubila vapnenac i stvorila junačke likove u kojima su i Meštrović i Raduš i Gorščaci vidjeli svoje junake i prenosili ih u svoja djela i u svoje priče.

U drugoj emisiji kaplja se zadržala po dulibama i docima stvarajući uz škrtu zemlju male oaze, rječice, korita. Stvarala je i omogućila život ponosnom gorštaču.

U trećoj emisiji kaplja je prodirala duboko pod zemlju, topila minerale i oblikovala fantastični svijet podzemlja.

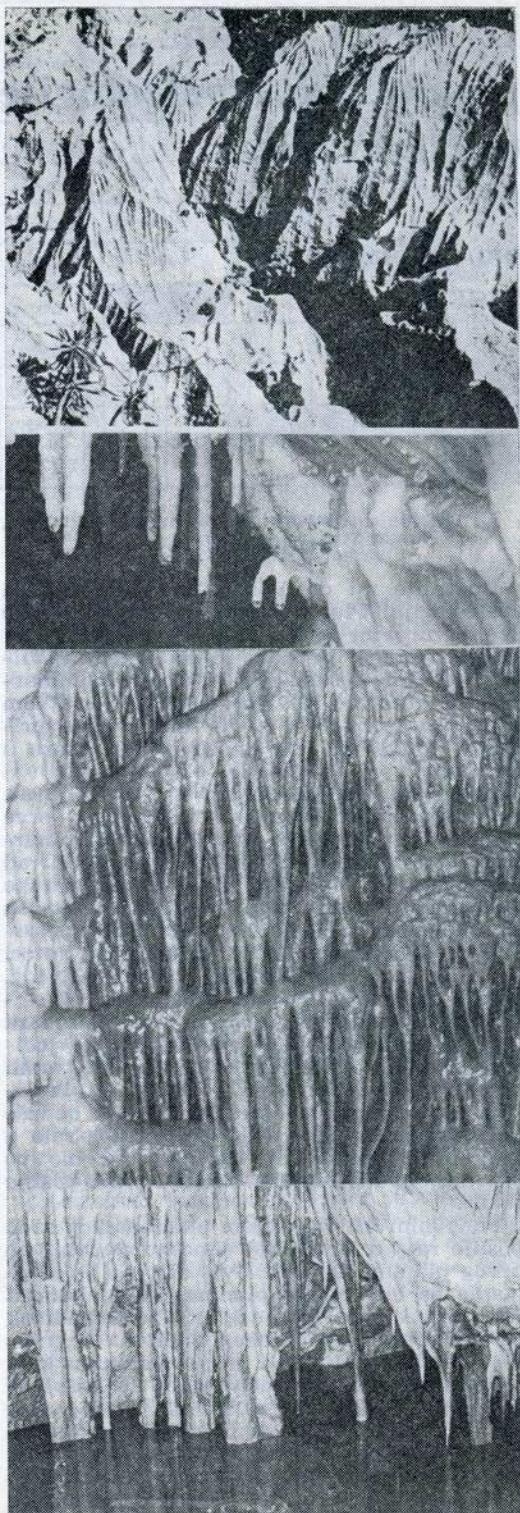
A kad bismo pratili tu kapljiju dalje vidjeli bismo je kako ističe uz obalu kao vrulja izgubljene vode i kako isparava i ponovno stvara novi životni kružni put. Ta sićušna mala kap daje nam ljepotu i život.

Zar možemo, da na ovo našem geologu ne čestitamo? Ali iz svega ovoga moramo izvući zaključke i prijedloge.

Naša je domovina puna neopisanih i teško pristupačnih prirodnih ljepota, koje treba objelodati, iznijeti na svjetlo, dana i sačuvati ih od uništavanja, a onih nekoliko milijuna televizijskih gledalaca zainteresirati rječju i slikom.

Profesor Božićević, Planinarski savez Hrvatske, Prosvjetni odbor Republike, Zavod za zaštitu prirodnih ljepota, Televizija i svi ljubitelji prirode treba da stvore svoje »televizijske karavane« pod naslovom »Lijepa naša domovina«.

Ante Grimani, Split

Dvadeset godina planinarske speleologije u Hrvatskoj

ING. VLADIMIR BOŽIĆ

ZAGREB

Drugarice i drugovi, planinari, speleolozi, prijatelji!

Dozvolite mi da Vas u ime Komisije za speleologiju Planinarskog saveza Hrvatske sve pozdravim i zahvalim na posjetu ovoj našoj skromnoj proslavi 20-godišnjeg organiziranog speleološkog rada u okviru planinarske organizacije u Hrvatskoj. U kratkom izlaganju pokušat ću u glavnim crtama prikazati dosadašnji rad speleologa planinara u Hrvatskoj.

Želim Vas podsjetiti da se 15. X 1969. godine navršilo 20 godina od osnutka prve speleološke jedinice u Hrvatskoj, u planinarskoj organizaciji. Ovdje ne ću spominjati rad speleologa koji su kao članovi planinarske organizacije radili i prije tog vremena, jer su to već opisali u člancima o povijesti speleologije i planinarstva u Hrvatskoj drugi autori kao npr. prof. dr Vladimir Blašković, ing. Srećko Božičević, Vladimir Redenšek, Marinko Gjivoje i drugi, već samo rad planinara koji su, osnovavši posebne speleološke jedinice u okviru planinarske organizacije, radili organizirano, sistematski i društveno. Izvjestan rad u takvom obliku postajao je doduše neko vrijeme i prije drugog svjetskog rata u Zagrebu i Splitu, ali taj rad nije bio po organizaciji ni izdaleka sličan ovome poslijerata.

Ponovnim oživljavanjem planinarskog rada poslijerata u Hrvatskoj odnosno osnivanjem prvog planinarskog društva, oživjelo je zanimalje za sve oblike planinarske djelatnosti pa tako i za istraživanje spilja i jama. Odmah po osnivanju planinarskog društva »Zagreb« 1948. godine javlja se i grupa planinara koja se počinje baviti istraživanjem speleoloških objekata. Ta je grupa 15. X 1949. godine osnovala prvu speleološku jedinicu u Hrvatskoj — Špiljarsku sekciju PD »Zagreb«. Osnivanjem ove Sekcije započeo je organizirani speleološki rad u Hrvatskoj u okviru planinarske organizacije.

Nedugo iza toga, u svibnju 1950. godine, osnovana je također Špiljarska sekcija u PD

U prostorijama Planinarskog saveza Hrvatske održana je 17. IV 1970. proslava 20. obljetnice speleologije u okviru planinarstva u Hrvatskoj. Osim članova koji su tom prilikom dobili zvanje i značku speleologa, proslavlji su prisustvovali predsjednik PSH Božo Škerl i tajnik Nikola Aleksić, te drugi planinari i speleolozi. Tom prilikom je predsjednik Komisije za speleologiju PSH ing. Vladimir Božić održao referat koji ovdje donosimo u cijelosti. Nakon referata podijeljene su speleološke značke i projicirani dijapositivi iz života i rada planinara speleologa u Hrvatskoj. Mjesec dana nakon proslave pložili su ispit za dobivanje zvanja »planinar-speleolog« Juraj Posarić i Vlado Lindić iz Speleološkog odsjeka PD »Željezničar« tako da je do danas podijeljeno ukupno 38 značaka.

»Željezničar« u Zagrebu, koje je osnovano u isto vrijeme. Ubrzo zatim javljaju se pojedine špiljarske grupe i po drugim planinarskim društvima u Hrvatskoj, ali te grupe još nisu bile zasebne organizacione jedinice već samo grupe članova koje su se bavile istraživanjem spilja i jama. Izuzetak čini, samo prema nazivu, Špiljarska grupa Alpinističkog odsjeka PD »Velebit« u Zagrebu koja radi od 1954. do 1956. godine. Rad takvih grupa i dviju postojećih sekcija nije bio koordiniran. U članstvu Glavnog odbora PSH bio je doduše i jedan planinar, referent za špiljarstvo, član Špiljarske sekcije, ali on nije mogao ostvariti potreban zajednički rad svih planinara speleologa u Hrvatskoj.

Prekretnica je nastala 1956. godine kada je na Sljemenu na Godišnjoj skupštini Glavnog odbora PSH osnovana Komisija za speleologiju PSH (KS PSH). Tada je naziv Špiljarska sekcija promijenjen u Speleološki odsjek i zaključeno je da se sve grupe planinara koje se bave istraživanjem spilja i jama službeno registriraju u PSH, odnosno kod KS PSH. Tako su 1956. godine osnovani speleološki odsjeci u PD »Mosor« — Split, PD »Javor« — Zagreb, PDS »Velebit« — Zagreb i PD »Dubovac« — Karlovac. Godinu dana kasnije, 1957. godine, javlja se Speleološki odsjek u PD »Rudar« u Raši, 1960. u PD »Zanatlija« u Zagrebu i 1963. u PD »Platak« na Rijeci. Svi ovi odsjeci nisu danas više aktivni. SO »Zagreb« i »Željezničar« aktivni su od svog osnutka pa do danas. SO »Mosor« nije tokom 1961. i 1965. pokazivao znakove aktivnosti. SO »Javor« radio je do 1960. kada je prestao, jer su njegovi aktivni članovi prešli u SO »Velebit«, koji nije radio od 1957. do 1959, a danas je uz SO »Željezničar« jedan od najaktivnijih. SO PD »Dubovac« nije pokazivao aktivnost 1956-1959, 1963-1965, a niti tokom 1967, ali danas radi aktivno. SO PD »Rudar« iz Raše bio je aktivna samo jednu godinu tj. 1956-1957, a prestao je s radom kada je prestalo raditi i Društvo. SO PD »Zanatlija« je radio 1960 — 1963. godine.

Tokom 1967. godine osnovana je i Komisija za speleologiju PS Jugoslavije a dužnost i funkciju Komisije preuzeila je, a i danas još vrši KS PSH.

Prvi pročelnik Špiljarske sekcije PD »Zagreb« bio je Vlado Redenšek, koji je zatim 1950. postao pročelnik ŠS PD »Željezničar«. On je ujedno bio u Glavnem odboru PSH referent za špiljarstvo do 1956, kada je osnovana KS PSH.

Prvi pročelnik KS PSH bio je Slavko Marjanac (1956-1957), kojega je naslijedio Veljko Šegre (1958). Od 1958-1962. pročelnik je bio Srećko Božičević, a od 1962. pa do danas na dužnosti pročelnika (odnosno od 1966. dužnosti predsjednika) je Vladimir Božić.

Tokom ovih 20 godina istraženo je mnogo speleoloških objekata. Planinari speleolozi istražili su i neke od najvećih i najznačajnijih speleoloških objekata: Cerovačke spilje (najljepše u Hrvatskoj), spilju Lokvarku i Vrelo (danasa jedne od rijetkih elektrificiranih u Hrvatskoj), spilje i jame nacionalnog parka Plitvice, nacionalnog parka Paklenica, te brojne druge spilje i jame Like, Gorskom kotara, Istre, Dalmacije, Hrvatskog primorja, Žumberka, Zagorja i Korduna. Planinari speleolozi istražili su do sada veliki dio prohodnih kanala spilje Veternice (za sada najduže u Hrvatskoj — oko 4800 m), prvi su u Jugoslaviji savladali direktnu dubinu veću od 200 m (1958. u jami Čudinki) i dr.

Planinari speleolozi mnogo su pridonijeli i naučnim aktivnostima u spelologiji. Svojom suradnjom s naučnim ustanovama JAZU, Geološkim zavodom i Institutom, Geografskim i geodetskim institutom, Hidrometeorološkim zavodom, s raznim muzejima, arhivom, radiom i televizijom, a posebno sa srodnim organizacijama u Hrvatskoj (Speleološko društvo Hrvatske) i speleološkim jedinicama u drugim republikama i državama, posebno su zasluzni za razvoj speleologije u Hrvatskoj.

Planinari speleolozi u Hrvatskoj mogu se povaliti jednom aktivnošću u spelologiji kojom prednjače u Jugoslaviji od osnutka svoje organizacije, a to je neobično velika aktivnost na polju stručnog osposobljavanja svojeg članstva. Prvi je korak na tom polju učinjen 1953. godine kada su se planinari speleolozi pojavili na Prvom jugoslavenskom speleološkom kongresu u Postojni s prvim brojem stručnog i informativnog speleološkog časopisa u Jugoslaviji »Speleolog«, koji od tada pa do danas, iako s poteškoćama, izdaje SO PD »Željezničar« iz Zagreba. Sličan je uspjeh postignut 1961. godine kada je KS PSH izdala prvi speleološki udžbenik u Jugoslaviji »Osnovna znanja iz speleologije«. Taj je udžbenik izdan za potrebe Prvog jugoslavenskog speleološkog tečaja koji je također organizirala KS PSH u Tounju 1961. godine.

logie

Stručno je osposobljavala svoje članove planinarska speleološka organizacija putem tečajeva, škola i seminara. Prvi speleološki tečaj u Hrvatskoj održan je 1957. u Ogulinu, a slijedili su tečajevi u Cerovcu, Tounju, Za-

	1949	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69
Zagreb																					
Željezn.																					
Mosor																					
Javor																					
Velebit																					
Dubovac																					
Rudar																					
Zanatlja																					
Platak																					
KSPSH																					
KSPSJ																					

Aktivnost speleoloških odsjeka, sekcija i komisija u SR Hrvatskoj od 1949. do 1969. godine

grebu, Paklenici, Rijeci kao i speleološke škole u Zagrebu, Splitu i Rijeci. KS PSH je organizirala Prvi jugoslavenski seminar o spašavanju iz speleoloških objekata (Sljeme 1967) i Prvi jugoslavenski instruktorski seminar (Sljeme — Gorski kotar 1968).

Da je ovakav rad bio pravilan i društveno koristan dokazuje i činjenica da su sve značajnije speleološke ličnosti u Hrvatskoj započele svoju speleološku karijeru u jednoj od speleoloških sekcija ili odsjeka.

Zahvaljujući speleološkom znanju i iskuštu stečenom u speleološkim odsjecima planinarskih društava neki su članovi mogli svoju speleološku aktivnost primijeniti i izvan planinarske organizacije za potrebe svojeg namještenja (službe). Neki od njih su kasnije po potrebi službe nastavili stručni naučni rad na polju speleologije izvan planinarstva i postigli velike uspjehe (prof. dr Beatrica Đulić doktorirala je na spiljskim šišimišima, a prof. dr Mirko Malez na speleološkoj obradi spilje Veternice).

Kao što se vidi iz do sada iznijetog, postignut je veliki uspjeh na polju obrazovanja — školovanja kadrova. Još od osnivanja prvih speleoloških jedinica postojala je tendencija da se mlađi, novi članovi stručno ospozobe. Budući da su speleološke sekcije odnosno odsjeci bili uvijek organizaciono čvrsto vezani za matično planinarsko društvo, to je planinarska ideologija došla do punog izražaja. Ljubav prema prirodi, a naročito prema krškom podzemlju, kao i aktivno sudjelovanje u istraživanjima spilja i jama počeli su sve jače isticati likove planinara speleologa. Stručno ospozobljavanje ostvarivano je vlastitim samoprijegornim radom, sticanjem vlastitih iskustava i razvijanjem speleološke djelatnosti prema vlastitom nahodjenju.

Do nedavno, naravno, nije bilo niti kriterija kojim bi se nečija stručna sposobnost mogla na neki način vrednovati. Sve one koji su se

PRVI NOSIOCI ZNAČKE »SPELEOLOG«

1. Rendešek Vlado — Zagreb i Željezničar
2. Blašković Vladimir — Zagreb i Željezničar
3. Bašić Vanja — Mosor
4. Marjanac Slavko — Željezničar i Zagreb
5. Marjanac Irina — Željezničar i Zagreb
6. Lončar Vlado — Željezničar i Zagreb
7. Kalata Vlado — Željezničar i Zagreb
8. Gjivoje Marinko — Željezničar i Zagreb
9. Markulin Mirko — Zagreb
10. Dulčić Visko — Mosor
11. Mujić Aleksandar — Željezničar
12. Božičević Srećko — Željezničar i Velebit
13. Đulić Beatrica — Željezničar
14. Smolec Slavko — Željezničar
15. Šegrc Veljko — Željezničar
16. Debeljak Janko — Željezničar

17. Božić Vladimir — Željezničar
18. Posarić Ivica — Platak i Željezničar
19. Postružan Danko — Dubovac
20. Hušman Drago — Željezničar
21. Imenšek Tomica — Velebit i Javor
22. Filipčić Ivan — Velebit i Javor
23. Pavličević Drago — Željezničar i Javor
24. Božić Vesna — Željezničar
25. Muzikant Duško — Željezničar
26. Gržinčić Krasin — Željezničar
27. Čepelak Radovan — Velebit i Javor
28. Malinar Hrvoje — Velebit i Javor
29. Kruhak Ivan — Velebit i Javor
30. Jalžić Branko — Željezničar
31. Bolonić Nikola — Željezničar
32. Penović Dubravko — Velebit
33. Čepelak Marijan — Velebit
34. Garašić Mladen — Velebit
35. Kovačić Miron — Velebit
36. Vrbek Boris — Velebit

na bilo koji način aktivno bavili speleologijom, drugi su nazivali »špiljarima« odnosno »speleolozima«. Nakon prvog speleološkog tečaja 1957. u Ogulinu i daljih tečajeva, škola i seminara mijenjali su se i kriteriji o stručnom vrednovanju pojedinaca. Tečajevi, škole i seminari koje je Komisija organizirala za svoje članove, kao i tečajevi, škole i seminari koje su organizirale druge republike, a na kojima su sudjelovali naši članovi, kriterij o stručnoj sposobnosti planinara koji se bave speleologijom u okviru planinarstva, dobio je konačni oblik.

KS PSH je duže vremena intenzivno radila na programu školovanja svojih kadrova i odredila je uvjete potrebne za dobivanje planinarskog zvanja i značke »speleolog« što je adekvatno planinarskim zvanjima »alpinist«, »vodič« i »spasavalac«. Dugogodišnji rad je urođio plodom i 1966. godine usvojen je Pravilnik Komisije kojim su tačno određene gradacije članstva u speleološkim odsjecima, tj. speleološki suradnici, speleolozi pripravnici, speleolozi i speleološki instruktori.

Prema pravilniku KS PSH, koji je izradila KS PSH, sada može postati speleologom samo onaj član planinarske organizacije koji pokazuje dovoljno teoretsko znanje kao i poznavanje praktičnih vještina na ispitu pred stručnom komisijom KS PSH. Kako se s tim u vezi odmah javio i problem starijih članova, koji su svojim ranijim radom i po mjerilima u doba njihove aktivnosti, već ranije stekli to planinarsko zvanje, to je Komisija odlučila da tim članovima zvanje i značku dodijeli bez polaganja ispita. Na traženje Komisije svaki je SO dao prijedlog za svoje članove, a stručna komisija KS PSH je načinila izbor na osnovu broja godina aktivnog rada u Sekciji odnosno Odsjeku, i na bazi materijalne i duhovne speleološke ostavštine pojedinaca. Tako je tokom 1969. godine KS PSH odlučila da planinarsko zvanje »speleolog« dobije 29 članova bez polaganja ispita. Svi mlađi članovi polazu ispite na bazi kriterija iz Pravil-

nika. Prvi ispići za dobivanje planinarskog zvanja speleolog održani su u ožujku 1969. godine u Zagrebu. To je ujedno bio i prvi takav ispit u Jugoslaviji. Polagalo ga je i položilo 7 kandidata iz SO PD »Željezničar« i »Velebit«.

Da bi se mlađi članovi mogli što bolje pripremiti za ispite KS PSH je izradila ispitna pitanja iz svih područja speleologije (ima ih oko 1000) i propisala potrebnu literaturu. Za područja za koja ne postoji literatura KS PSH je štampala potrebne materijale i poslala ih svim zainteresiranim.

Tako danas imamo čast da u okviru proslave tog uspješnog 20-godišnjeg speleološkog rada u planinarskoj organizaciji u Hrvatskoj možemo podijeliti 36 značaka »speleolog«.

Svim nosiocima ovog planinarskog zvanja i značke kao i svim prisutnim čestitam i želim mnogo uspjeha u daljem radu, želim da svojim budućim radom još više pridonese razvoju speleologije u Hrvatskoj, a naročito u okviru planinarstva.

Značka speleologa
Komisije za alpinizam
Planinarskog saveza
Hrvatske

Opis i registracija prvenstvenih uspona

FRANCI SAVENC I SURADNICI

LJUBLJANA

Kako se sastavlja izvještaj

U tumačenju UIAA ljestvice (NP 1970, br. 7—8 i 11—12) izneseni su svi podaci potrebnii kod opisa penjačkog uspona. Ipak, da ne bi došlo do raznolikosti i šarolikosti u opisivanju, svaki prvi penjač treba da pošalje podatke o usponu u standardnoj formi, koja je pogodna za vođenje kartoteke uspona i za objavljanje u štampi. Prema zaključku Koordinacione komisije za alpinizam PSJ izvještaji s područja Slovenije šalju se Komisiji za alpinizam Planinske zveze Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvoržakova 9 ili autoru ovog članka (Ljubljana, Tugomerjeva 2), a izvještaje iz svih ostalih republika registrira Komisija za alpinizam Planinarskog saveza Hrvatske, 41000 Zagreb, Gajeva 2a i objavljuje ih u glasilu »Naše planine«. Da bi izvještaj mogao biti registriran, potrebno je da sadrži slijedeće podatke:

1. Ime (naziv) smjera ili varijante. Ako smjer ne imenuju prvi penjači, to će učiniti Komisija za alpinizam na prijedlog registratora.

2. Orientacija stijene (npr. S, SI itd.) ili smjer pružanja grebena (gledajući s vrha), ime vrha i gorske skupine.

3. Datum uspona.

4. Imena i prezimena penjače (u zagradama godina rođenja) i naziv organizacije kojoj penjač pripada.

5. Kratak opis pristupa podnožju stijene i njegovo trajanje. Ako se radi o varijanti treba samo navesti pristup po poznatom smjeru i precizirati gdje u smjeru počinje varijanta.

6. Opis uspona. On treba da bude kratak, sažet i prikladan za objavljanje. Ako prvi penjači smatraju da je potreban opširniji opis (npr. zbog teške orientacije), mogu ga priložiti na posebnom prilogu. Uz opis treba priložiti fotografiju s ucrtanim smjerom. Ako penjač ne raspolaže s fotografijom, smjer će ucrtati na prozirnom papiru položenom preko slike u penjačkom vodiču i pri tome označiti njene uglove, rub stijene i broj fotografije. Poželjno je također priložiti skicu sa simbolima koji su predloženi u ovom članku.

7. Opis silaza i njegovo trajanje.

8. Ocjena smjera, najprije opća, zatim posebno još za ključna mesta (stupnjevanje prema UIAA ljestvici, vidi NP 1970, broj 7—8 i 11—12). Ako se smjer proteže od podnožja do vrha stijene navodi se visina stijene, a ako se ne proteže kroz čitavu stijenu, onda samo visina smjera. Vrijeme penjanja označava se onako kako ga prvi penjač predviđaju za ponavljače.

9. Podaci o potrebi naročite opreme. Za teže smjerove potrebno je navesti naročitu tehničku opremu (npr.: dva užeta, drveni klinovi, ekspanzivni klinovi, stremeni, broj klinova i sponki itd.).

10. Primjedbe o prilikama u stijeni, broju bivaka, mogućnost uzmaka lijevo ili desno u poznate smjerove, klimatske prilike, a ako smjer nije bio ispenjan odjednom u cijelini treba navesti datum i sudionike prvih pokušaja i uspona.

11. Ime, adresa i potpis pošiljaoca.

Planinarski savez Slovenije uveo je posebene formulare za izvještaj koje je svaki penjač dužan popuniti i predati u što kraćem roku. Izvještaj treba ispuniti svaki navez koji smatra da je ispenjao prvenstveni smjer ili varijantu, a isto tako i svatko tko je zamjetio nedostatke u ranije objavljenom opisu ili je naišao na smjer (varijantu) koji još nije bio objavljen u penjačkom vodiču.

Za pregled ponavljanja i naročito za korekciju ranijih ocjena i potrebnog vremena za uspon, potrebno je također izvestiti o prvom, drugom i trećem ponavljanju (za teže smjerove čak i više). Takav izvještaj neka sadržava:

- ime smjera i orientaciju stijene, ime vrha i gorske skupine;
- korekturu ili potvrdu ocjene i potrebnog vremena za uspon, broj ponavljanja;
- možebitna korektura opisa, odnosno prijedlog za precizniju formulaciju i
- podatke o ponavljačima.

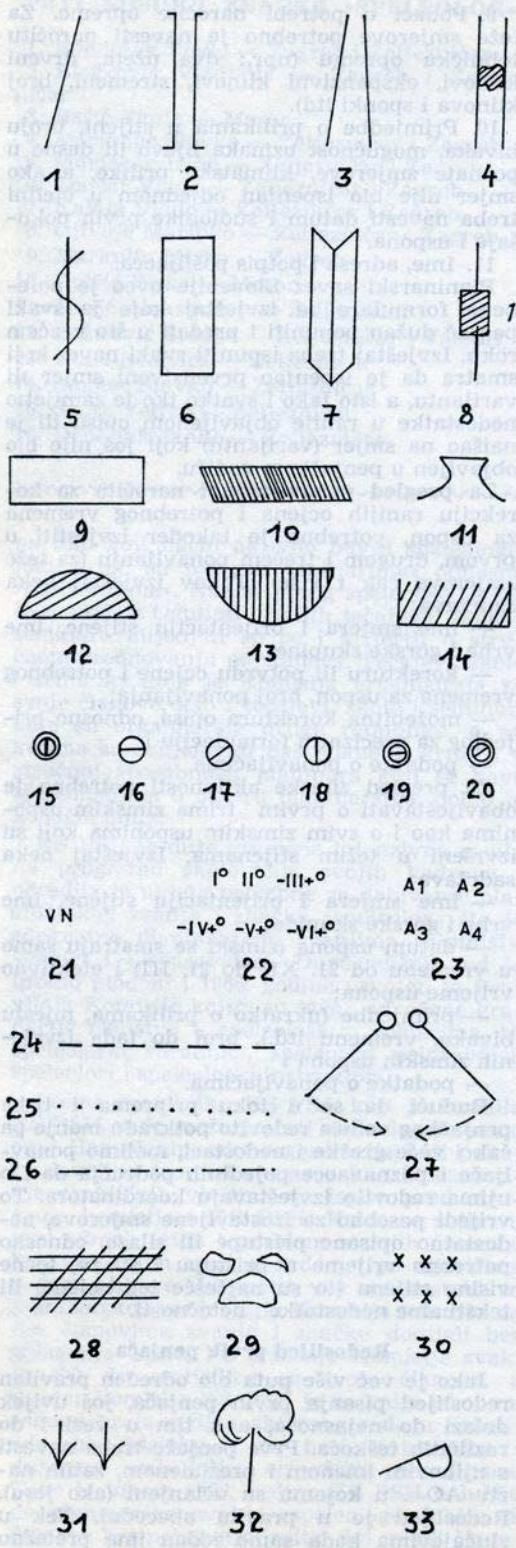
Za pregled zimske aktivnosti potrebno je obavještavati o prvim trima zimskim usponima kao i o svim zimskim usponima koji su izvršeni u težim stijenama. Izvještaj neka sadržava:

- ime smjera i orientaciju stijene, ime vrha i gorske skupine;
- datum uspona (zimski se smatraju samo u vremenu od 21. XII do 21. III) i efektivno vrijeme uspona;
- primjedbe (ukratko o prilikama, mjestu bivaka, vremenu itd.), broj do tada izvršenih zimskih uspona i
- podatke o ponavljačima.

Budući da se u toku priprema i tiska penjačkog vodiča redovito potkradut manje pa čak i veće greške i nedostaci, molimo ponavljače i poznavaoce pojedinih područja da i o njima redovito izvještavaju koordinatora. To vrijedi posebno za izostavljene smjerove, nedostatno opisane pristupe ili silaze, odnosno potrebito vrijeme u pristupu i silazu, točne visine stijena (to su najčešće tek ocjene) ili tekstualne nedostatke i netočnosti.

Redoslijed prvih penjača

Iako je već više puta bio određen pravilan redoslijed pisanja prvih penjača, još uvijek dolazi do nejasnoća, a s tim u vezi i do različitih teškoća. Prve penjače treba navesti s njihovim imenom i prezimenom, zatim naziv AO-a u kojem su učlanjeni (ako jesu). Redoslijed je u pravilu abecedni. Tek u slučajevima kada samo jedan ima pretežnu zaslugu za uspon navede se on na prvom

mjestu, a ostali po abecednom redu. U slučaju kad su penjači za čitavo vrijeme uspona odvojeni u posebne naveze, potrebno je poštivati njihov redoslijed, a unutar samog naveza i redoslijed penjača. Tek u slučaju kada pri usponu sudjeluju gorski vodiči (koji su za to bili nagrađeni) najprije se navode imena klijenata i doda ime gorskog vodiča.

Simboli

Kratak tehnički opis, kakav je uobičajen u vodičima, često mlađim penjačima vrlo malo kaže, a još više je nerazumljiv za strance. Tako su prema raznim prijedlozima i uzorcima izrađeni simboli za crtanje skica kako bi se bar djelomično prebrodile spomenute teškoće. Dok ih ne bude definitivno rasčistila posebna komisija UIAA, upotrebljavat će se kod nas u obliku kakav se ovdje predlaže. Nazivi su dani ovim redom: hrvatski, slovenski, srpski, makedonski, njemački, talijanski i francuski, dakle na sedam jezika.

1. Rebro, stijena s izbočenim rebrom; rebro, stena s izbočenim rebrom; rebro, stena sa izbočenim rebrom; rebro, karpa so ispankato rebro; Rippe, aus der Wand vorspringender Grat; costola — pilastro appoggiato alla parete; Arete en paroi.

2. Kamin, kamin, kamin, kamin, Kamin, camino, cheminée.

3. Kuloar, ozebnik, kuloar, kuloar, Rinne, colatoio, couloir.

4. Zaglavljjen kamen, zagvozden kamen, zaglavljjen kamen, zaglaven kamen, Klemmblock, masso incastrato, bloc coincé.

121 DIREKTNI SMJER U SZ STIJENI »VRHA«

(Uz sliku na str. 73.)

Prvi penjali 1. srpnja 1968. Janez Milnar i Rudi Boh (PV 68/673).

Ocjena: VI⁰e A2, visina stijene 300 m, vrijeme penjanja 10 h.

Pristup: Iz kuće po markiranom putu kroz šumu i među gromadama do snježanika pod SZ stijenom Vrha (2 h).

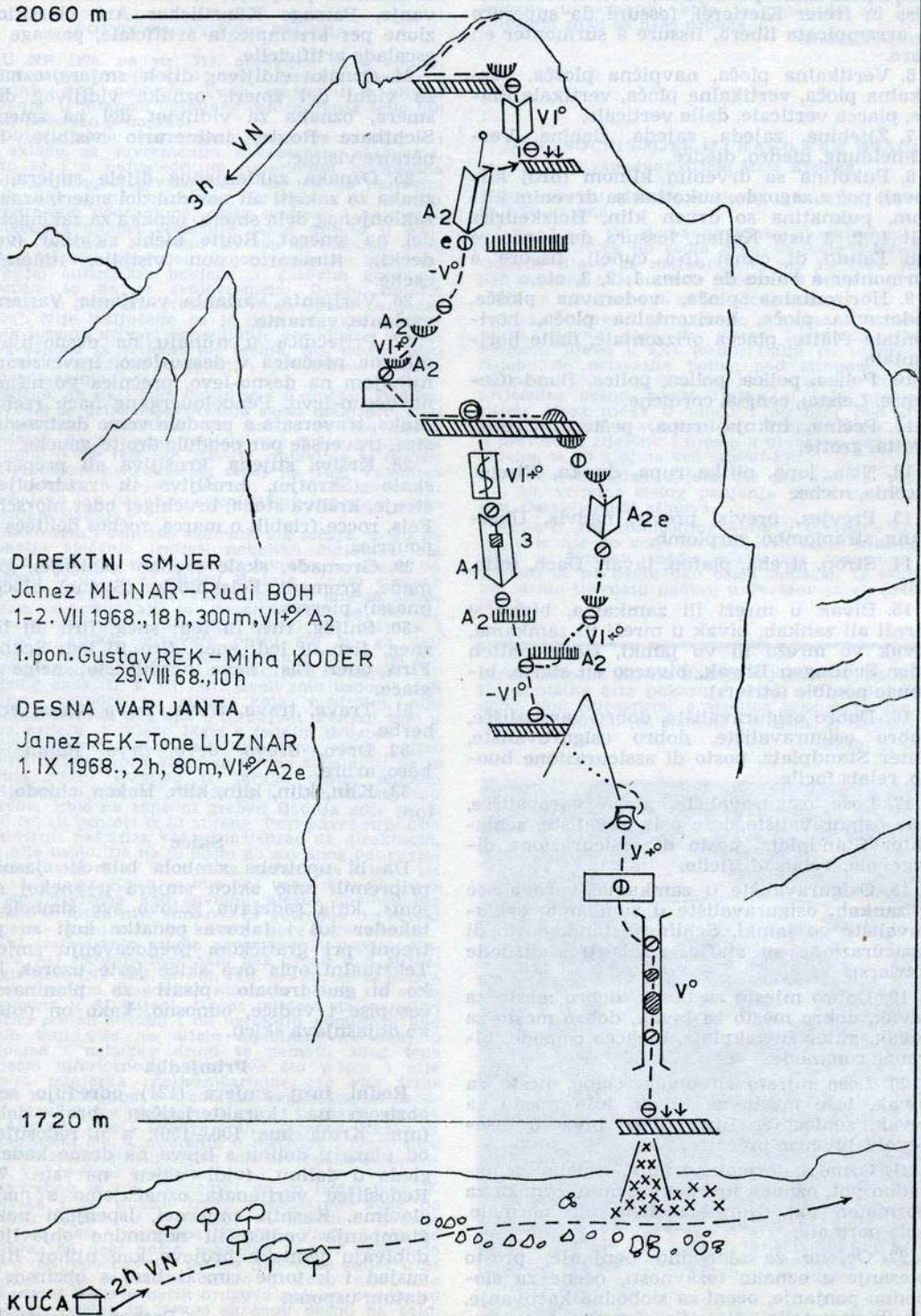
Opis: Sa snježanika kroz zasnježeni kuloar na travnatu policu. S nje preko razložene stijene u okomit kamin (loše osiguravalište, dvije zaglavljene gromade, V⁰) i nakon 40 m lijevo na horizontalnu ploču, zatim okomito u pećinu (čulač). Iz nje desno i za malog stupu (lijevo) na policu. S nje gore pod lijev rub stropa (—VI⁰) — odvojak varijante (121a) — dobro osiguravalište. Koso lijevo gore i preko stropa (A2) u podnožje žlibeine. Po njoj (3 drvena klini, A1) na loše osiguravalište. Dalje po pukotini koja se penje slobodno (VI⁺⁰) na široku polici (priključak varijante — bivak prvih penjača). Po pukotini lijevo do kraja i dosta koso preko ploča na loše osiguravalište pod prevjesom. Preko prevjesa (A², VI⁺⁰) — stalno ponovo desno — na dobro osiguravalište. S njega koso gore (—V⁰) u dno žlibeine (osiguravalište u zamkama — ekspanzivni klinovi). Po žlibini (A²) i s njenoga vrha u njihaju desno na policu. S nje po žlibini okomito gore na policu i po njoj u škrbinu lijevo od vrha, zatim po grebenu na vrh.

Silaz: po normalnom putu u kuću (3 h).

121a — Desnu varijantu direktnog smjera prvi su penjali Janez Rek i Tone Luznar (1. rujna 1968.). Ocjena prvih penjača VI⁺⁰, A2e, visina varijante 80 m, vrijeme penjanja 2 h.

Iz smjera 121 desno pod strop, preko njega (A2) i koso desno pod prevjes. Preko prevjesa i ravno gore u podnožje žlibeine. (Loše osiguravalište). Po njoj (A2e) i koso preko dvaču prevjesa na policu (niša), te po njoj opet u smjer 121.

2060 m

DIREKTNI SMJER

Janez MLINAR – Rudi BOH
1-2. VII 1968., 18 h, 300m, VI°/A₂

1.pon. Gustav REK – Miha KODER
29.VIII 68., 10h

DESNA VARIJANTA

Janez REK – Tone LUZNAR
1. IX 1968., 2 h, 80m, VI°/A_{2e}

5. Pukotina koja se penje slobodno, poč ki se pleza prosto, pukotina koja se slobodno penje puknatina po koja se kačuva slobodno. Riss in freier Kletterei, fessura da superare in arrampicata libera, fissure à surmonter en libre.

6. Vertikalna ploča, navpična plošča, vertikalna ploča, vertikalna ploča, vertikale Platte, placca verticale, dalle verticale,

7. Žljebina, zajeda, zajeda, žlebina, Verschneidung, diedro, diédre.

8. Pukotina sa drvenim klinom (broj klinova), poč z zagozdo, pukotina sa drvenim klinom, puknatina so drven klin, Holzkeilriss mit 1, 2, 3 usw Keilen, fessura da superare con l'aiuto di cunei (Nö cunei), fissure à surmonter á l'aide de coins 1, 2, 3, etc.

9. Horizontalna ploča, vodoravna plošča, vodoravna ploča, horizontalna ploča, horizontale Platte, placca orizzontale, dalle horizontale.

10. Polica, polica, polica, polica, Band (Gesimse, Leiste), cengia, corniche.

11. Pećina, luknja, rupa, peštera, Grotte, grotta, grotte.

12. Niša, lopa, plitka rupa, dupka, Nische, nicchia, niche.

13. Prevjes, previs, previs, nadvis, Überhang, strapiombo, surplomb.

14. Strop, streha, plafon, tavan, Dach, tetto, toit.

15. Bivak u mreži ili zamkama, bivak v mreži ali zankah, bivak u mreži ili zamkama, bivak vo mreža ili vo jamki, Hängematten oder Schlingen Biwak, bivacco su staffe, bivouac pénible (étriers).

16. Dobro osiguravalište, dobro varovališče, dobro osiguravalište, dobro osiguruvalište, guter Standplatz, posto di assicurazione buono, relais facile.

17. Loše osiguravalište, slabo varovališče, loše osiguravalište, loše osiguravalište, schlechter Standplatz, posto di assicurazione disagevole, relais difficile.

18. Osiguravalište u zamkama, varovališče v zankah, osiguravalište u zamkama, osiguravalište vo jamki, Schlingenstand, posto di assicurazione su staffe, relais très difficile (étriers).

19. Dobro mjesto za bivak, dobro mesto za bivak, dobro mesto za bivak, dobro mesto za bivak, guter Biwakplatz, bivacco comodo, bivouac commode.

20. Loše mjesto za bivak, slabo mesto za bivak, loše mesto za bivak, loše mesto za bivak, schlechter Biwakplatz, bivacco disagevole, bivouac précaire.

21. Oznaka normalnog puta, oznaka za nadvno pot, oznaka normalnog puta, oznaka za normalen pat, Normalanstieg, via normale, voie normale.

22. Ocjene za slobodno penjanje, prosto plezanje z oznako težavnosti, ocene za slobodno penjanje, oceni za slobodno kačuvanje, Freikletterstelle, classificazione per arrampicata libera, pasaje en escalade libre.

23. Ocjene za umjetno (tehničko) penjanje, tehnično plezanje z oznako težavnosti, ocene za tehničko penjanje, oceni za tehničko kačuvanje, Passage Künstlicher Art, classificazione per arrampicata artificiale, passage en escalade artificielle.

24. Oznaka vidljivog dijela smjera, oznaka za vidni del smeri, oznaka vidljivog dela smera, oznaka za vidliviot del na smerot, Sichtbare Route, intinerario visibile, itinéraire visible.

25. Oznaka zaklonjenog dijela smjera, oznaka za zakriti ali nevidni del smeri, oznaka zaklonjenog dela smera, oznaka za zaklonetiot del na smerot, Route nicht sichtbar (verdeckt), itinerario non visibile, itinéraire caché.

26. Varijanta, varianta, varijanta, Variante, variante, variante.

27. Priječnica u njihaju na desno-ljevo, nihajna prečnica v desno-levo, traverziranje njihajem na desno-levo, prečnica vo nišanje na desno-levo, Pendelquerzug nach rechts-links, traversata a pendolo verso destra-sinistra, traversée par pendule droite-gauche.

28. Kršiva stijena, krušljiva ali preperala skala (Skrotje), krušljivo ili razdrobljeno stjenje, kršliva stena, brüchiger oder morscher Fels, rocce friabili o marce, roches délitées ou pourries.

29. Gromade, skale (veliko kamenje), gromade, gromadi, Felsklöcke (Steine), blocchi (massi), pierres.

30. Snijeg, firn ili led; sneg, firn ali led; sneg, firn ili led; sneg, firn ili led; Schnee, Firn oder Eis; neve o ghiaccio; neige ou glace.

31. Trava, travu, travu, Gras, erba, herbe.

32. Drvo, drevo, drvo, Baum, albero, arbre.

33. Klin, klin, klin, klin, Haken, chiodo, piton.

Skice

Da bi upotreba simbola bila što jasnija, pripremili smo skicu smjera u »nekoj stijeni«, koja sadržava gotovo sve simbole, a također još i takove podatke koji su potrebni pri grafičkom predviđanju smjera. Tekstualni opis ove skice jeste uzorak kako bi ga trebalo pisati za planinarske časopise i vodiče, odnosno, kako on potanko objašnjava skicu.

Primjedba

Redni broj smjera (121) određuje se s obzirom na karakterističan broj doline (npr. Krnja ima 100–150), a u redoslijedu od ulaza u dolinu s lijeva na desno kada se gleda u dolinu (vidi skicu na str. 77.). Redoslijed varijanata označujemo s malim slovima. Kasniji smjerovi, ispenjani nakon štampanja vodiča ili nakandno objavljeni, dobivaju jednake brojeve kao njihov lijevi susjed i k tome rimski broj s obzirom na datum uspona.

Preveo sa slovenskog
Stanislav Gilić, Rijeka

Prvenstveni usponi

POVODOM »VUČJEG SMJERA«

U NP 1970. na str. 313. objavljen je u rubrici »Prvenstveni usponi« i opis zimskog uspona u Badnju pod nazivom Vučji smjer u S stijeni Badnja. U interesu potpunog informiranja želio bih dati nekoliko primjedbi.

Oobjavljivanje ovog uspona sasvim je na mjestu i u skladu sa suvremenim shvaćanjem alpinizma. Ako se i u najuglednijim inozemnim časopisima pojavljaju opisi prvenstvenih uspona na morskim klifovima i na obraslim skokovima u sasvim nepoznatim područjima, onda svakako i najmanja velebitska stijena zasluguje svoje mjesto u ovakvim opisima. Nedavno su na stranicama ovog istog časopisa objavljeni usponi (nažalost bez fotografija) austrijskih penjača u Tulovim gredama. Sjećam se da je svojevremeno Drago Belačić upravo u Tulovim gredama vodio jedan penjački tečaj. Nije isključeno da je neki od ovih austrijskih uspona ustvari ponavljanje već davno izvršenog uspona za vrijeme tog tečaja. No, tečajci nisu smatrali vrijednjim to opisati i »prvenstvo« pripada Austrijancima.

Slično, ali ne i isto, desilo se i u slučaju Badnja. Trebalo je prije objavljivanja samo malo prelistati po starijim godištima NP pa bi se bio našao podatak da se tamo penjalo već prije trinaestak godina. U NP 1957. str. 113–116. objavljen je članak »Alpinističko-instruktorski tečaj na Juž. Velebitu« (B. Lukšić), u kojemu na str. 115, pše doslovno: »izvedeno je i nekoliko alpinističkih uspona i silaza u stijeni Badnja.«

Kako sam i sam bio sudionik tog tečaja, to će na temelju sjećanja iznijeti nekoliko činjenica. Na dan 9. III 1957. više tečajaca izvršilo je uspon po velikoj jaruzi u SI stijeni Badnja. Znam sigurno da je među njima bio Vlado Jelaska, dok se ostale nisam siguran, ali je dovoljno da se za taj prvenstveni uspon ubuduce bilježi: V. Jelaska i drugovi. Uspon odgovara opisu što su ga dali drugovi iz AO »Zeljezničara«, samo što su ga oni označili kao uspon u S, a u stvari je u SI stijeni.

Istog dana, tj. 9. III 1957. izveli smo uspon i u S stijeni, također po jaruzi, koja, medutim, nije onoliko izrazita kao ona u SI stijeni. Penjali smo u dva naveza: 1. Vlado Matz s jednim drugom te 2. Boris Kambić i Stanislav Gilić. Prvi navez našao je na teškoće zbog kojih se morao zaustaviti pa je drugi navez skrenuo iz jaruge desno jednom priećnicom dugom oko 20 m i, probivši snježnu strehu, izbio na zapadni greben Badnja gdje su ih već čekali penjači iz SI stijene. Prvi navez nije htio iskoristiti naš izlaz već je inzistirao na direktnom, ali nije uspio. Da ne bi došlo do suvišnog odgovarjanja, drugovi su im s vrha dodali uže i tako im olakšali izlaz. Kako su ova ova uspoan, u SI i u S stijeni, izvršena kao završna vježba spomenutog tečaja to nitko nije smatrao za potrebno da se oni objave – osim u obliku kako je gore navedeno.

Pri sastavljanju tabele prvenstvenih uspona članova AO »Moros« ipak sam naš uspon u S stijeni registroirao (NP 1965. str. 80, red. br. 24), ali iz obzira prema svojim drugovima nisam to učinio i s onim usponom u SI stijeni. Danas uvidam da su takvi obziri postali suvišni i da uzrokuju pomutnju kod onih koji više ne dijele alpinizam na onaj u Alpama i nekakav drugi te nemaju zbog toga osjećaj inferiornosti. Zato ovo što pšem i nije prava zamjerkra »Zeljezničara« već više izraz želje za ažurnijom i urednijom registracijom uspona i apel svima onima koji, pored poznatih uspona u Alpama, vrše i ovakve »mini-uspone«. Važan je alpinistički čin, a mjerjenje u metrima i nastojanje da pod svaku cijenu uspon ima »evropsku rezonancu«, već je stvar prošlosti.

Potrebno je još spomenuti da su istog dana V. Jelaska i B. Lukšić izveli prvenstveni silaz po našem usponu u S stijeni – koristeći dobrim dijelom naše nogostupe. Zatim: Vlado Matz se osjećao na neki način uskraćen pa me nagovorio da u poslijepodnevnim satima ponovimo smjer u SI stijeni. On je stalno vodio i kako nije htio iskoristiti tragove naših drugova koji su negdje od polovine visine iz jaruge skrenuli desno na brid, nastavio je direktno. Tako smo istog dana ispenjali i prvenstvenu varijantu.

Da zaključim! Opis mlađih »Zeljezničara« sasvim je dobar i bilo je potrebno da se objavi. U sportskom smislu njihov se uspon može okvalificirati kao prvenstveni, jer nisu imali psihološkog oslonca u saznanju koje bi imali da su kojim slučajem znali za naše uspone.

Stanislav Gilić

DANONOĆNI SMJER ILI KAKO VAM DRAGO u zapadnoj stijeni Male Klečice

Prvi penjali: Borislav Aleraj i Marijan Čepelak 26. i 27. IX 1970.

Pristup Od doma na Kleku markiranim putem na Klečice do sedla pred Velikom Klečicom. Odavde lijevo za markacijama niz Perasov jarak pod zapadnu stijenu Male Klečice (45 min).

Ulaz uz lijevi rub nadsvodene rupe.

Opis Lijevo i gore preko prevjesa u otvorenu ploču. Ravno gore do v.sine travnatog »Iksa«. Prijediti lijevo u »X« (osig.). Dalje po otvorenom žlibu do neizrazite police pod stropom. Preko stropa i dalje u »Smedu rupu« (osig.) Iz rupe priećnica desno, preko ljsuske, u uski prevjesni žlib. Kroz njega u ploču i po njoj pod strop (osiguravalište u streminama). Preko stropa desno u prevjesnu žlibinu i njome u otvorenu razvedenu stijenu, te po njoj na vrh (absell-klin).

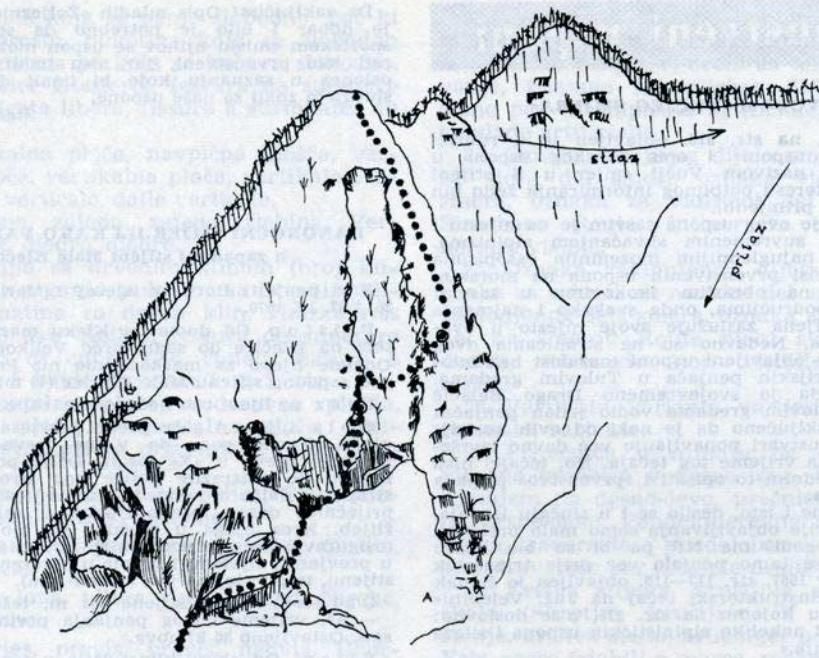
Ocjena: visina stijene 100 m, teškoća VI, A¹ – A³, vrijeme čistog penjanja prvih penjača 14 sati. Ostavljeno 30 klinova.

Silaz. Od absell-klinu dolje u travnatu škrbinu, a iz nje po volji na sami vrh Male Klečice. S vrha u škrbinu među Klečicama (potrebno je spustiti se po užetu oko osam metara). Iz škrbine niz strmu travnatu padinu u Perasov jarak (oko 30 min.).

Sjeveroistočna stijena Badnja u južnom Velebitu. Horizontalna crta pokazuje prilaz od planinarskog doma pod Stirovcem, a strelica ulaz u jarugu po sjevernoj stijeni (B. Kambić i S. Gilić, 9. III 1957).

Foto: S. Gilić

SMJER »ČUTURICA« U Z. STIJENI VELIKE PEĆI NA MEDVEDNICI

Prvi penjali Marijan Čepelak i Borislav Aleraj 10. I 1971.

U relativno slabo poznatom, ali vrlo lijepom i zanimljivom dijelu Medvednice oko Lipe i Roga nalazi se nekoliko manjih i većih skupina stijena. Krušna peć, Siva peć, Velika peć su neke od njih. Najveća je Velika peć, razlomljena, mjestimično obrasla stijena, visoka oko sto metara. Zbog svoje male nadmorske visine (oko 650 m) i zato bujne vegetacije, ona u ljetu ne predstavlja drugo do udaljenog i zaboravljeno vježbalište. No zimi, u snijegu, to postaje zgodan, mali penjački problem.

Pristup. Od planinarskog doma Lipa markiranim putem za Veliku peć do sedla. Sa sedla lijevo dolje pod stijenu (20 min).

Uzvod. Desetak metara desno od uspravnog, crnog, snijegom zasipanog otvora spilje Mača peć.

Opis. Po nagnutoj, zasježenoj polici desno i gore, iznad zelenog drveta, do klima. Ravno gore na rebro i dalje preko strogog snježišta gore pod vertikalnu stijenu (osig.). Prijediti po uskoj polici 3 m desno pod prevjesnu žlijebinu. Po njoj gore (k, k) 15 m do drveta (osig.). Desno i gore na greben koji čini lijevi rub kuloara. Po njemu nešto gore, a zatim dolje (skok) u kuloar koji se popriječi u desno, te preko njegove stjenovite desne strane gore na otvoreni greben (osig.). Dalje ravno gore po zasježenom grebenu jednu dužinu do vrha.

Ocjena: III, visina stijene 100 m, vrijeme penjanja prvih penjača 3 sata.

Silaz: S vrha traverzirati desno na sedlo odakle natrag u dom po markiranom putu (oko 20 min).

Primjedba. Smjer je samo zimski. U ljetu se gubi cijeloviti karakter stijene.

Borislav Aleraj

Iz literaturi

»PJESME IZ PLANINA«

Mladinska komisija pri Planinarskoj zvezni Sloveniji objavila je 1970. godine planinarsku pjesmaricu pod naslovom »Pesmi z gora«. To je knjižica džepnog formata s tekstom i notama 15 popularnih planinarskih pjesama: Triglav moj dom, Mladi alpinisti, S Korošice, Ko pa pride smrt, Smučarska, Le pojmo v gore, Ojstrica ti naša, Luna si je kladivo bije, Sonce je šlo za goro, Alpinistična, Tja kjer visoke so planine, S triglavskega veter gorovja, Jagerska s Pece, Dečja s Koroške i Zabe. Izbor pjesama izvršio je Danilo Skerbinik, notni zapis Borut Lesjak, fotografirala Miča Lesjak, a grafički opremio Peter Kobal. Cijena pjesmarice je 1.60 dinara, a naručuje se kod izdavača. Planinari koji su do sada slovenske planinarske pjesme učili na izletima po sluhu, sada imaju mogućnost da dođu do originalnog teksta i nota.

Dr Z. Poljak

JOS NEŠTO O NOVOM PENJAČKOM VODIĆU PO JULIJSKIM ALPAMA

U NP 1—2/1971 objavljena je vijest o izlasku novog penjačkog vodiča za Julijске Alpe. Dobri starci »Naš alpinizam« već se dugo nije mogao naći. Teško ga je čak bilo i posuditi jer ga je »stara garda«, iako prestala biti aktivna u stijenama, ljubomorno čuvala. No, da su današnji aktivni penjači i mogli doći do njega on im više ne bi mogao poslužiti onako kako je služio kad je 1932. prvi put ugledao svjetlo dana. Ni izbor penjačkih uspona (za Julijiske i Savinjske Alpe) koji je izšao 1954. god. nije mogao zadovoljiti jer je veliki dio istočnih Julijskih Alpa ostao neobraden. Potreba za jednim kompletним vodičem naših Julijskih Alpa već se dugo osjećala pa treba odati puno priznanje četvorici urednika (T. Banovec, M. Kilar, J. Munda i F. Savenc) koji su se odlučili na mučan posao izrade novog vodiča kojeg zapravo nikada nije

moguće završiti do kraja. On je sada pred nama, u prikladnom džepnom formatu, s detaljnim opisima uspona i odgovarajućim slikama. Vjerujem da ni jedan aktivni penjač neće od sada poduzimati uspone u Julijskim Apama bez ove prijevo potrebne knjige. Sigurno je da će vodič poslužiti i kao pobuda mladima za ponavljanje nekih gotovo već zaboravljenih smjerova ili čak i za prvenstvene uspone. Za očekivati je da će ga također upotrijebiti i poneki pasionirani iz »stare garde« da ga podsjeća na mladost i da mu bude vjeran pratilac pri lakšim usponima.

Ovaj osvrta nema za cilj ocjenu. Knjiga je sama sebi dovoljno dobra ocjena da je ni nekoliko kritičkih primjedbi koje slijede, ne može umanjiti.

U uvodnom dijelu vodiča objašnjeno je kako je gradivo podijeljeno, tj. po kakvom su kriteriju razvrstani opisi uspona. Pošlo se od principa da se u planine odlaži iz doline pa je i podjela gradiva tako sačinjena. To je za Julijske Alpe sasvim primjereni jer su orografski odnosi dolina — stijene — vrhovi upravo takvi da se je tako moglo postupiti.

Smatram, ipak, da je u slučaju dolina s indikacijom 600 trebalo posebno izdvojiti Trent. Stiče se i nehotice dojam kao da je taj dio »inferiorijskih« na SI strani. Cinjenica da u JZ dolinama ima manje stijene, a time i uspona, ne može biti važan razlog da se četiri doline stave pod isti broj.

Da bih našim alpinistima olakšao snalaženje u vodiču te povezivanje opisa s kartom Julijskih Alpa 1:50.000 koju preporučuju autori, prilažem skicu koja će to povezivanje olakšati. Znam da su i autori bili planirali više ovakvih ili sličnih skica ali su im novčani problemi tiska to onemogućili. Vodič je trebalo čim prije izdati a sredstva za izdavačku djelatnost bila su ograničena. Zato ovu moju skicu, nadam se, neće nitko shvatiti kao nadmetanje već samo kao pomoć onima koji ne poznaju toliko dobro Julijske Alpe da bi se bez nje mogli lako orijentirati.

Kako je sigurno da će vodič biti brzo rasprodan te da će za nekoliko godina biti potrebno drugo (dopunjeno) izdanje, to će u interesu dovršenijeg rada dati još nekoliko primjedbi o kojima bi po mojem mišljenju autori u slijedećem izdanju trebali voditi računa.

1. Iako su u uvodnom dijelu za svaku dolinu nabrojeni vrhovi koji je okružuju s njihovom nadmorskom visinom, ipak je u opisima pored svakog naziva vrha trebalo dodati njegovu visinu. Tim bi povezivanje s kartom 1:50.000 bilo mnogo olakšano.

2. Pod nazivom vrhova nije navedena orijentiranost stijena u kojima se nalaze smjerovi opisani pod ovim brojevima: 201, 238, 239, 240-251, 252,

257-266, 267-269, 270-272, 273-274, 275-276, 277, 325, 326, 333, 347-352, 363-366, 429-443, 448-450, 452-456, 460-465, 468-471, 472, 475-476, 502-504, 506-516, 517-527, 528-536, 537-544, 545-547, 555-566, 619-624, 635-647, 702-704 i 706-707.

3. Opisani smjerovi kojima nedostaju fotografadske snimke (ili bar skice): 128-131, 601-602, 606-611, 626-634, 649-654, 659-669, 667-668, 675, 691-693 i 712-716.

4. Primjedbe na fotografije:

— Zar se na sl. 8 nije mogao označiti br. 151, tim više što postoji ucrtan pristup (crtkano)? Vrh lijevo od Luknja peč vjerojatno ima svoje ime pa ga je trebalo u legendi označiti.

— Sl. 14 trebalo je ostaviti samu i po visini na jednoj stranici. Tako bi se sl. 15, 16 i 17 mogle otisnuti ovim redoslijedom: 16, 15 (na jednoj str.) i 17 (na slijedećoj str.). Da je bilo dovoljno prostora dokaz se četiri bijele stranice na kraju knjige.

— Uz sl. 20 otisnuto je Pristop v Amfiteater, a u tekstu (314) Dostop v Amfiteater. Potrebitno je uskladiti.

— Sl. 22 i 23 mogile su se otisnuti malo niže, jer ima dovoljno bijeline na donjoj margini, pa kod obrezivanja ne bi otpali vrhovi sa sl. 22.

— Na Sl. 52 nije označen smjer ucrtan lijevo od br. 84, kao ni legendi.

5. Nedostajući opisi slijedećih uspona koje sam do sada mogao ustanoviti:

— U Goličici (2078 m) iz 1933. god. (Vidi »Hrvatski planinar« 1935, str. 147-149).

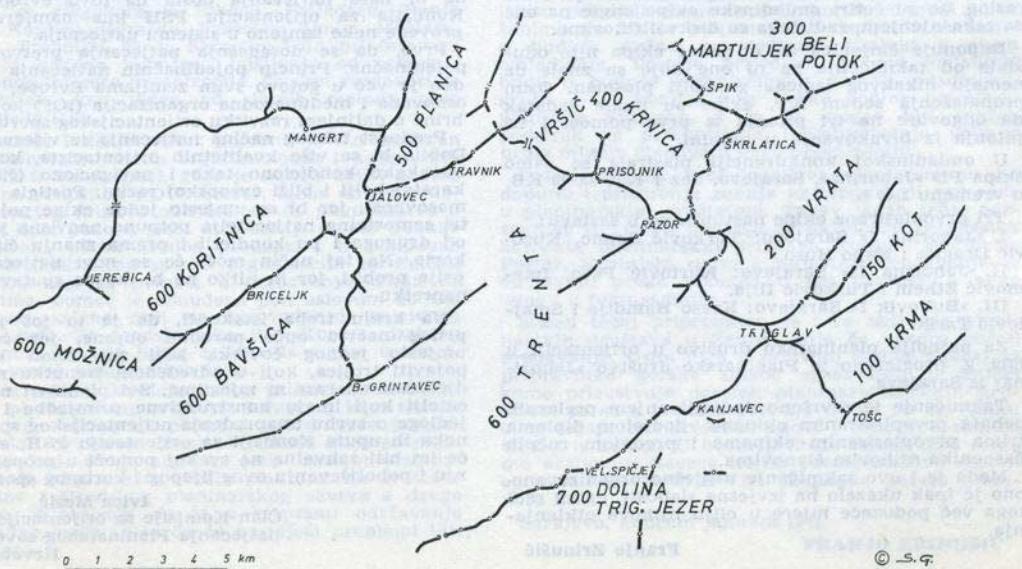
— U zapadnoj stjeni Krna, osim Austrijanaca koje spominje vodič, još su nešto penjali Talijani (vidi: »Alpi Giulie«, 1969, str. 74-76). Zašto Krn nije dobio svoj broj?

6. Dobro bi bilo kad bi uz brojeve na margini bili otisnuti, u drugoj veličini ili tipu slova, i brojevi slika na kojima su ucrtni odgovarajući smjerovi. Snaženje bi time bilo mnogo olakšano.

U svojim primjedbama nisam se osvrnuo na vrst papira ni kvalitetu klischeja. Sigurno je da bi i bez ovih upozorenja i u tom pogledu bilo štota drugačije da je izdavač raspolažao većim financijskim sredstvima. Želja mi je bila, da u okviru postojećih mogućnosti, drugo izdanje vodiča bude dojeranje i kompletne, odnosno da se u vodiču za Savinjske Alpe ne dogode isti propusti.

Koliko je težak rad na izradi vodiča, kaže i uzrečica da je lakše ispenjati i najteži smjer nego da njih dati dobar opis. Zato sastavljačima, i pored gornjih primjedbi, treba dati puno priznanje i za vrijednost za knjigu koju smo toliko očekivali, ali i podsticati ih da se ne zaustave na onome što su upravo objavili.

Stanislav Gilić, Rijeka

Orijentacijski sport

orientacijski sport je jedan od najstarijih i najpoznatijih sportskih disciplina u svijetu. U Hrvatskoj je počeo razvijati se u 19. stoljeću, a u 20. stoljeću je postao vrlo popularan i širok raspon. Orijentacijski sport je vrlo popularan u Hrvatskoj, a posebno u Zagrebu i okolici. Što je još zanimljivo, orijentacijski sport je jedna od rijetkih sportskih disciplina koja nije uključena u olimpijske igre.

VIII REPUBLIČKO PLANINARSKO ORIENTACIONO TAKMIČENJE BIH

Snežna ljetopis Jahorina, kako je često nazivana, bila je prošle jeseni poprište borbi ekipa planinara Bosne i Hercegovine, koji su odmjeravali svoja znanja u orientaciji i svojim planinarskim sposobnostima. U organizaciji Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine 27. 9. 1970. godine održano je VIII republičko planinarsko orijentaciono takmičenje Bosne i Hercegovine. Tehnički dio oko takmičenja obavili su Andelija Miladin, Hadžiabić Muhamed i Zrinušić Franjo, a takmičarsku komisiju sačinjavali: Mešanović Enver, Pavičić Dane i Bakarević Ismet.

Na ovogodišnjem takmičenju učestvovalo je 14 seniorskih ekipa iz 9 planinarskih društava i 5 juniorskih ekipa iz 4 društva. Sa starta ispred doma »Partizan« takmičari su imali zadatak da se kreću u pravcu juga preko vrha Ogorelica (1916 m.), zatim jugoistoču na sedlo Stenjaka, iznad sela Zabojsko, preko Meduplanine, dijelom sarajevske transverzale, pored doma »Sator« do doma »Partizan«. Juniorske ekinje imale su obratan, ali skraćeni smjer. Staza za seniori iznosila je oko 15 km, sa 7 KT i visinskom razlikom od 1000 m, a za juniore oko 10 km, sa 5 KT i sa visinskom razlikom od oko 600 m.

Prije samog takmičenja bilo je lijepo sunčano vrijeme, a za ugodan smještaj pobrinuo se domaćin takmičenja Planinarsko društvo »Jahorina«. Učesnike takmičenja pozdravio je kratkim govorom, zahvalivši im se na učešću i poželivši im uspjeh, predsjednik PS BiH Šefko Hadžialić. Na dan takmičenja vrijeme se osjetno pogoršalo, tako da su ekinje startale po kiši, a vidljivost je bila na mahove jedva do 50 metara, što je u mnogome otežalo organizaciju takmičenja, a od takmičara se tražilo mnogo znanja i umještosti. To je i bio razlog što su četiri omladinske ekinje stigle na cilj sa zakašnjenjem, radi čega su diskvalifikovane.

Imponuje činjenica da ni jedna ekipa nije oduštala od takmičenja pa ni one koje su znale da nemaju nikakvog izgleda za bolji plasman. Osim pronađenja sedam KT, ekinje su imale zadatak da odgovore na tri pitanja iz prve pomoći i tri pitanja iz bivakovanja u planini.

U omladinskoj konkurenциji plasirala se samo ekipa PD »Jahorina«, Sarajevo, bez 1 KT, sa 40 KB, u vremenu 3,40 h.

Tri prvoplaasirane ekinje nastupile su u sastavu:

I. »Jahorina I« Sarajevo: Turković Selmo, Kuzović Dragiša i Kapo Huso.

II. »Jahorina II« Sarajevo: Kurtović Pero, Imačević Ethem i Turković Ilijia.

III. »Bukovik I« Sarajevo: Kreso Hamdija i Smajlović Tarik.

Za najbolje planinarsko društvo u orientaciji u 1970. g. proglašeno je Planinarsko društvo »Jahorina« iz Sarajeva.

Takmičenje je završeno dodjeljivanjem prelaznih peharova prvoplaasiranim ekipama, dodjeljivanjem diploma trima prvoplaasiranim ekipama i predajom ručnih časopisa njihovim članovima.

Mada je iovo takmičenje uspješno organizovano, ono je ipak ukazalo na izvjesne slabosti, pa su radi toga već poduzeće mjere u cilju njihova otklanjanja.

Franjo Zrinušić

U ovom članku želim iznijeti neke težnje Komisije za orijentaciju PSH, kako bi taj dio planinarsko-sportske aktivnosti postao što kvalitetniji i masovniji. Naime do sada su se u Hrvatskoj, orijentacijska natjecanja održavala kao ekipna, sastavljena od tri ili više članova. Suština takvih akacija bila je u tome da se planinari natječu u poznavanju određenog terena i u snalaženju na terenu pomoću karte i kompasa. U svakom slučaju da ta natjecanja potrebna je odgovarajuća kondicija, budući da su staze za natjecanja dugačke po nekoliko kilometara. Loša strana takvih natjecanja pokazala se u tome, što je jedan član ekinje bio voda (navigator): on je čitao kartu, dok bi ostali članovi ekinje kao »koferi« samo popunjavali dočinu ekinju do određenog broja (tri ili više). Osim toga bilo je teško naći tri čovjeka koji bi imali uvijek slobodno vrijeme za trening i natjecanje i donekle jednaku kondiciju, kao i zainteresiranost za natjecanja. Posljedica svega toga je da na natjecanja dolaze uvijek jedne te iste ekinje (odnosno vode ekinje) koje su s obzirom na kondicionu formu i znanje u čitanju karata prilično ujednačene. Zbog toga su se novi natjecatelji teško probijali ka vrhu. Osim toga ako u nekom planinarskom društvu postoji član koji dobro zna čitati kartu, društvo mu obično daje moralnu i materijalnu pomoć, a on ju dakako nastoji zadržati. Njemu nije teško naći još dvojicu ili više članova da popuni ekinju za natjecanje. Međutim ako se pojavi neki novi pojedinac, on će teško probiti led u svom društvu, jer će svatko radije ići u ekinje s iskusnijim natjecateljem (makar i kao kofer), nego li sa nekim kojem je to tek prvi puta. Iznimke su pojedine grupe entuzijasta povezane prijateljstvom, koje snagom volje i dugim mukotrpnim radom dolaze na površinu. Da bi se te pojave ispravile i da bi naša natjecanja došla na nivo evropskih, Komisija za orijentaciju PSH ima namjeru da provede neke izmjene u sistemu natjecanja.

O REFORMI ORIJENTACIJSKOG SPORTA

Prvo, da se dosadašnja natjecanja pretvore u pojedinačna. Princip pojedinačnih natjecanja uveden je već u gotovo svim zemljama Europe, te je osnovana i međunarodna organizacija (IOF) koja se brine o daljnjem razvijetju orijentacijskog sporta. Prednost takvog načina natjecanja je više značan. Dobilo bi se više kvalitetnih orijentacija, koji bi bili tako kondicionalni i navigacioni (čitanje karata) bolji i bliži evropskoj razini. Postigla bi se masovnost, jer bi se umjesto jedne ekinje pojavila tri samostalna natjecatelja potpuno neovisna jedan od drugoga i po kondiciji i prema znanju čitanja karte. Na taj način moći će se novi natjecatelji prije probiti, jer ih nitko ne bi mogao sputavati u napretku.

Na kraju treba istaknuti, da je to još jedan prilog načrtu opće narodne obrane, jer će se umjesto jednog čovjeka koji zna čitati kartu pojaviti trojica, koji u određenom trenutku mogu djelovati na raznim mjestima. Svi planinari natjecatelji koji imaju konstruktivne primjedbe i prijedloge u svrhu unapređenja orijentacijskog sporta, neka ih upute Komisiji za orijentaciju PSH, a ona će im biti zahvalna na svakoj pomoći u propagiranju i poboljšavanju ovog lijepog i korisnog sporta.

Ivica Mesić
Clan Komisije za orijentacijsku
natjecanja Planinarskog saveza
Hrvatske

Planinarski savez BiH na djelu

Na VIII skupštini Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine održanoj 25. aprila 1970. godine, usvojeni su stavovi o organizaciji i radu Saveza u narednom trogodišnjem periodu.

Što je od tih stavova sprovedeno u djelu i što se namjerava sprovesti, objavljivat ćemo u buduće u rubriči »Planinarski savez BiH na djelu«. Uvjereni smo da će naši čitaoci biti zadovoljni uvođenjem ove rubrike, a zadovoljstvo će biti obostrano, ako se i čitaoci budu više javljali sa svojim pitanjima i prijedlozima.

U ovom broju časopisa objavljujemo dvije grupe pitanja koja su zauzimala glavno mjesto u radu Predsjedništva PS BiH. U jednu od ovih grupa možemo svrstati sve one aktivnosti Predsjedništva koje su osnovi organizacionog karaktera kao što su kontakti s upravama planinarskih društava, pomoći društvima u organizacionim i kadrovskim teškoćama, otklanjanje zastarjelih organizacionih formi rada i dr.

No prije svega da našim čitaocima predstavimo članove Predsjedništva Saveza kojima je Skupština dala povjerenje za rukovanje Savezom do 1973. godine:

1. Hadžalić Sefko, ujedno zadužen za organizaciona i kadrovska pitanja — predsjednik Saveza;
2. Gacić Ekrem, potpredsjednik, sa zaduženjem za koordiniranje regionalnih planinarskih savjeta;
3. Želić ing. Vlado, potpredsjednik, zadužen za suradnju sa JNA i opštenarodnom odbranom;
4. Zrinušić Franjo, sekretar Saveza;
5. Bojanović prof. Nenad, predsjednik Komisije za školovanje;
6. Branković Nurko, predsjednik Komisije za rad s omladinom;
7. Hadžabdić Muhamed, predsjednik Komisije za akciju i takmičenja;
8. Haračić Zijo, predsjednik Komisije za objekte;
9. Mešanović Enver, bez posebnog stalnog zaduženja;
10. Miličević Miroslav, predsjednik Komisije za propagandu;
11. Pavićević Danilo, predsjednik Komisije za specijalne djelatnosti i
12. Šehić Mehmed, predsjednik Komisije za planinarske transverzale.

Na planu saradnje s planinarskim društvima, osim pismenih kontakata, članovi Predsjedništva imali su razgovore u Bihaću, Prijedoru, Banja Luci, Konjicu, Goraždu, Pazariku, Zenici, Mostaru, Jajcu, Travniku, Tuzli, Sarajevu i dr. pri čemu su iznijete korisne razmjene mišljenja od opštег i posebnog interesa organizacije. Ovakvi razgovori se nastavljaju kao jedan od stalnih metoda rada Predsjedništva.

Doprinos Predsjedništva posebno je bio značajan pri otklanjanju nekih organizacionih i kadrovskih teškoća u Banja Luci, gdje je nakon četiri godine održana skupština PD »Kozara«. Izbor novog rukovodstva tog društva obećava da će planinarstvo u Banja Luci ponovo stetiči nekadašnji ugled. Ovakav optimizam, pored ostalog prolazlazi i iz ponudene pomoći Opštinskog saveza organizacija za fizičku kulturu, koji će pomoći u održavanju doma na Sibovima. Pomoći je ponuđena pod uslovom do UO Društva aktivno radi na sprovodenju usvojenog plana rada. Za predsjednika PD »Kozara« izabran je Kemal Bešagić kome želimo da uspije u ostvarenju svojih planinarskih želja.

Dosta teškoća Predsjedništvo je imalo i sa Gradskim planinarskim savezom Sarajeva, koji takođe nije dugo održao skupštinu i pored traženja planinarskih društava. Osnovne teškoće koje se pojavljuju kod ovog organa, jesu razmimoilaženja upravnih odbora sarajevskih planinarskih društava s jedne i Gradskog planinarskog saveza s druge strane. S obzirom da je u pripremi održavanje skupštine, nadamo se da će postojeći problemi biti svladani.

Sprovodeći jedan od zaključaka VIII skupštine Saveza, Predsjedništvo je pristupilo razrješavanju pitanja rada, mjesta i uloge alpinizma u našoj Republici. Iako malobrojan, alpinizam je imao dosta dobitih uspjeha u svom radu u proteklom periodu. O tome govore podaci da je dvadesetak penjača, koliko ih imamo, izvršilo i do 140 uspona u jednoj godini, među njima i onih petog i šestog stepena teškoće u smjerovima od 300 pa i do 1200 m dužine. Za žaljenje je, međutim, da alpinisti u svojim društvinama nisu našli i svoje mjesto i priznanje za ovu korisnu aktivnost, nego upravo suprotno; došlo je do nagomilavanja nesporazuma i suprotnosti između alpinista i njihovih organizacija. Ovakvo stanje je razumljivo ako se zna, da su alpinisti više godina bili udruženi u Alpinistički odsjek koji je djelovao izvan društava.

Sadašnji napor Predsjedništva usmjereni su na ukazivanje da je alpinizmu mjesto u osnovnoj organizaciji — u planinarskom društvu, te da svaka aktivnost izvan društva neće naći na podršku.

Nakon desetak obavljenih razgovora o pitanju mesta i uloge alpinizma, od kojih su neki bili i veoma žučni, postaje realni izgled da se i pitanje alpinizma svede u interes planinarske organizacije, što će sigurno pridonijeti uspješnijem razvoju našeg alpinizma. Sada se privodi kraju diskusija o novom Pravilniku o radu i organizaciji alpinizma i ukoliko u tom pogledu dođe do opštег sporazuma bit će to kirurško odstranjivanje jednog neprijatnog čira u planinarskoj organizaciji.

Drugu grupu poslova na kojima je radilo Predsjedništvo, jeste školovanje planinarskih kadrova. U planu školovanja u 1970. godini svakako prvo mjesto zauzima neplanirana serija tečajeva za učesnike omladinskih radnih brigada »Sutjeska — 70« u trajanju od tri mjeseca. Imajući u vidu to da ove tečajeve nismo imali u planu rada, da smo imali manje od dva mjeseca za pripreme, da nemamo dovoljno dobitnih predavača, nije prekratno tvrditi, da je ovo školovanje uspjelo iznad očekivanja. Uspjeh je u toliko veći, što smo dobili 115 novih mlađih članova organizacije, i u mnogo mesta gdje do sada nije bilo planinarske organizacije kao što je to slučaj u Doboju, Bosanskom Brodu, Bosanskom Novom, Čapljini, Derventu i dr.

No, i pored toga što su učesnici ovih tečajeva na ispitu pokazali dobar uspjeh, korist od ove akcije školovanja bit će potpuna, ako uspijemo održati i u buduće stalno unaprediti kontakt s ovom omladinom. Postoje prijedlozi da ovi učesnici budu u buduće organizatori i voditi omladinskih grupa — ekskurzija koje svake godine posjećuju područje Sutjeske, a to bi mogao biti snažan podstrek za prikupljanje i uključivanje velikog broja mlađih članova u našu organizaciju.

Daljnji napor Predsjedništva usmjereni su na dopunu i proširenje znanja aktivista koji već rade u planinarskim društvima. Takav jedan tečaj održava se u Tuzli i u njega je uključeno petnaestak aktivista planinarskih društava Konjuk, Svatovac, Poštar, Husinjski rudar i Majevica. Predavanja se održavaju preko vikenda u pet navrata, a neke teme i u toku sedmice.

Sličan tečaj pripremljen je i za aktiviste planinarskih društava u Zenici, gdje će uskoro početi predavanja. Osim toga u završnoj fazi je i tečaj za pripravnike gorske službe spašavanja u Zenici kome prisustvuje desetak planinara zeničkih društava, pa se s pravom očekuje da će po završetku ovog tečaja biti stvoreni uslovi i osnovana stanica GSS-a u Zenici. U ovom prikazu naveli smo samo dio aktivnosti Saveza kojim Predsjedništvo nastoji opravdati povjerenje VIII skupštine Saveza planinara BiH.

Sarajevo, krajem januara 1971.

FRANJO ZRINUSIC

Vijesti

PRIZNANJE SARAJEVSkim PLANINARIMA

Amfiteatar Doma mlađih u Kulturno-sportskom centru »Skenderija« 15. decembra 1970. doživio je jedinstven spektakl. Taj dan će svi prisutni dugo pamiti. U svečanoj ukrašenoj dvorani okupili su se ljudi koji su kroz proteklih 25 godina bili najbolji sportisti i istaknuti rukovodioци fizičke kulture u gradu na obalama Miljacke.

Većina prisutnih bili su u srednjim ili poodmaklim godinama, sa dovoljnom zalihom godina života i rada. Svi su bili izuzetno raspoloženi, radosni i srećni, jer su se sastali da skromno i tihom sumiraju rezultate za protekle dvije i po decenije.

Tim povodom uručene su spomen-plakete sportista i sportskim radnicima koji su kroz proteklih 25 godina najviše učinili i pridonijeli za razvoj fizičke kulture u gradu podno Trebevića. Među 166 najzaslužnijih sportista koji su dobili spomen plakete, nalazio se i 15 planinara:

1. Bačić Josip
2. Bek Štefan
3. Beširović Uzeir
4. Božija Drago
5. Crnković Zlatko
6. Entraut Drago
7. Gaon Jakov
8. Grbo Paša
9. Jurčić dr Ante
10. Kulenović Nijaz
11. Mešanović Enver
12. Obradović Aleksandar
13. Rusijan Lazar
14. Solak Abdulah i
15. Srempić Josip.

Jajatović Salem dobio je plaketu posmrtno.

Ovako velik broj priznanja planinarima i planinarskim aktivistima Sarajeva rječito govori da su planinari i planinarska organizacija za proteklih 25 godina dali vidan doprinos razvoju i uspjesima fizičke kulture u tom gradu. U odnosu na druge sportske grane, planinari su najbrojniji po broju dodjeljenih plaketa, što nesumnjivo govori o aktivnosti ove organizacije, odnosno o zaslugama nagradenih. Ovo tim više, što je kriterij za dodjelu spomen-plaketa bio veoma strog. U prilog tome svjedoči činjenica da od desetinu hiljadu sportista i sportskih radnika svega je 166 dobitilo plakete.

Iako u Sarajevu postoji 12 planinarskih društava, nijedno od njih nije moglo dobiti ovo priznanje, i pored toga što bi neka po svojoj aktivnosti zaslužila, jer nemaju 25 godina rada i postojanja.

Uzeir Beširović

PRIZNANJE PLANINARU IZ DONJE STUBICE

Nagrada fizičke kulture općine Donja Stubica, koja se dodjeljuje svake godine najistaknutijim sportskim radnicima na području ove općine, a ista osoba može je primiti samo jedanput, dodjeljena je koncem 1970. godine petorici sportskih radnika. Među njima je i član Planinarskog društva »Stubišćan« u Donjoj Stubici Tomislav Stunić. To je ujedno prvi slučaj da je ovim visokim općinskim priznanjem, koje se dodjeljuje u obliku specijalnog pokala, nagraden jedan planinari.

Tomislav Stunić je planinarski aktivist punih dvadeset godina. Za to vrijeme on je inicirao i učestvovao u nizu planinarskih akcija ovoga društva, posebno je pak zaslužan za oživljavanje i proširenje rada društva osnivanjem i vodenjem sekcije podmlatka. Učesnik je preko 250 raznih planinarskih izleta, pohoda, logorovanja, radnih akcija i drugih planinarskih akcija. Cesto puta bio je inicijator i voda puta u takovim akcijama. U više navrata pisao je o planinarskim aktivnostima za »Naše planine«, »Vjesnik« i radio stanice Zabok i Zagreb. Primio je i brončanu plaketu SOFKO za desetogodišnji aktivni sportski rad, te srebrnu i zlatnu značku PS Hrvatske.

(S.—)

BURA OŠTEТИLA DOM U PAKLENICI NA VELBITU

Dana 4. 2. 1971. godine poslijе podne olujna bura, od 120 km na sat, srušila je veliku bukvu, staru više stoljeća, na planinarski dom i priključne objekte u Velikoj Paklenici na Velbitu. Razbijena su jedna vrata, polupano nekoliko stakala, oštećene stepenice i djelomično srušen njihov ogradi zid, razbijen i ulupljen krov drvarnice itd. Steta se cijeni na oko 7.000 dinara.

Požrtvovan i po život opasan rad jedne grupe zadarskih planinara, koja je bila blagovremeno upućena na mjesto događaja i koja je bila prinudena da odsječe i drugu bukvu, jer je postojala opasnost da se i ona sruši, spasio je dom od još većeg razaranja, a možda i od uništenja. Ipak planinarskom društvu »Paklenica« iz Zadra nanesena je velika šteta.

D. P.

NESTO O SKAKAVCU

Sarajevo sa svojom bogatom bližom i daljom okolinom predstavlja za pasionirane planinare pa i izletnike neiscrpno bogatstvo ljepota u svim godišnjim dobima. Ovaj put želim čitaocu upoznati s jednim manje poznatim izletištem s još manje poznatim vodopadom, koji su vrijedni da se o njima malo više čuje.

Dom na Skakavcu (1136 m) je izgrađen 1958. godine na srušenim temeljima predratnog doma planinarskog društva »Kozmos« koji je u toku rata uništen. Raspolaže s velikom salom, kuhinjom, umivaonicima te malim i velikim sobama. Kapacitet doma je 50 kreveta. U neposrednoj blizini je izgrađen pomoći objekt koji također ima sobe, prirodni frižider i pekaru.

Dom ima u neposrednoj blizini bazen za vlasitu električnu centralu kojom snabdijeva dom električnim osvjetljenjem. Voda izvire 200 metara od doma u obliku malog potoka i veoma je studena. Sam dom je smješten na visoravni između dvije strme strane obrasle gustom crnogoričnom šumom.

Najatraktivniji je vodopad Skakavac smješten na sjeverozapadnoj strani, od doma udaljen svega 4-5 minuta. Visina vodopada iznosi 98 metara i on po visini spada u najviše vodopade u našoj zemlji. Najljepši je u proljeće kada nadodu vode, i u zimi kada se odjene u ledeno ruho.

Pola sata od doma prema Lukama nalazi se veliko bogumilsko groblje s 50 — 60 očuvanih stečaka koje je vrijedno pogledati.

Prlaz domu od Sarajeva je moguć raznim markiranim putevima. Svi putevi su pristupačni i raznoliki. Ako odaberemo put od Sarajeva preko sela Nahoreva, onda se može stići na četiri sata hoda. Oni koji su motorizovani, mogu do sela doći na četiri točka, a od sela za sat i po hoda do doma. Nešto kraći put je preko Pašinog brda, Cavljaka i Bukovika (oko tri sata). Može se i preko Crepoljskog do kojeg se može doći kolima, a odatle za sat i po pješice.

Dom nije opskrbljen hranom, a otvoren je svake subote i nedjelje. Omiljen je među posjetiocima jer je tu uvijek veselo. Dodite i bit ćete prijatno iznenaditi.

Josip Filčić, Sarajevo

PLANINARSKA ORGANIZACIJA ORGANIZALA SPORTSKI SERVIS

Savez planinarsko-smučarskih organizacija jugoistočne Srbije (SPOJS) sa sjedištem u Nišu (ul. braće Taskovića 75) nesumnjivo spada među vodeće planinarske organizacije u SR Srbiji. Među njegovim mnogostrukturim aktivnostima izdvajaju se kao originalni servisi za planinarske rezervite i putovanja. SPOJS organizira izlete i uspone u zemlji i inozemstvu, osigurava smještaj u planinama, na moru i jezerima, i kod toga planinarskim organizacijama pruža naročite povlastice. Nedavno je svim planinarskim organizacijama poslao ilustrirani katalog planinarske opreme, među kojom je zanimljiva mala i jeftina kamp-kućica, zatim šatori, šatorska krila, vjetrovke i naprtnjače. Planinarske organizacije naročito će zanimati izbor trofejskih i sletskih planinarskih zastavica, raznih veličina i od različitog materijala, te metalni markački znak standardne veličine i postojane boje, koji se može jednostavno pribiti na drvo.

Dr. Z. P.

Iz redakcije

Kao što smo obećali, urednim preplatnicima koji su do 31. I 1971. uplatili preplatu za NP, poslali smo zajedno s prvim dvobrojem na poklon jednu planinarsku knjigu (almanah »Planinar«). Da bismo uštedjeli na poštarnini, koja nije mala, knjigu smo uvezali zajedno s časopisom tako da je neki čitaoci nisu ni opazili pa nas pitaju, kad će dobiti obećani poklon. Da su malo pažljivije prolistali časopis, našli bi na drugoj stranici omota natpis otisnut velikim slovima: »Prilog: POKLON VJERNIM ČITAOCIMA I PRETPLATNICIMA«. Budući da smo imali nešto viška te knjige, ostatak smo poslali i nekim čitaocima koji nisu baš najuređniji preplatnici. Poklon nam ne trebaju vratiti, ali...

Ček za preplatu redovito šaljemo s posljednjim brojem u godini, pa smo tako i za 1971. godinu ček poslali s brojem 11—12/1970. Neki su nas čitaoci pitali, zašto ponovno šaljemo ček s brojem 1—2/1971, a neki su preplatu poslali s tim čekom. Da su bili malo pažljiviji mogli su na str. 26. u uokvirenom oglasu pročitati da ček služi za slanje dobrovoljnog priloga Hrvatskoj ekspediciji na Grönland. Također je i na čeku stajalo upisano: »za ekspediciju«. One koji su tim čekom poslali preplatu za NP možemo umiriti: tko god je među pošljacima dužnik časopisa, a na čeku nije označio zašto novac šalje, mi smo novac knjižili kao preplatu ili isplatu duga.

Neki su čitaoci opazili, a neki možda i nisu, stanovite grafičke promjene u časopisu počevši od broja 1—2. Na primjer: bijeli rub uz slog je znatno smanjen. Tu novost u »prijelomu« uveli smo zbog toga da što bolje iskoristimo prostor i da objavimo što više materijala. Na to su nas ponukali protesti suradnika koji ponekad moraju vrlo dugo čekati na štampanje svojih priloga. Ponovno molimo sve suradnike za strpljenje. Trebaju imati na umu da časopis nije isto što i novine, te da od primitka članka do njegovog objavljuvanja redovito prode bar tri mjeseca. Već samo tiskara zahtijeva dva mjeseca vremena, što je, istina, predugo, ali su po njihovom računu časopisi nekurentna roba i izdavači trebaju biti sretni da su im vrata otvorena.

Čitav niz brojeva NP pošta nam vraća s motivacijom da je adresa nedovoljna ili da se preplatnik odselio. Planinarski savez Bosne i Hercegovine moli sve niže navedene preplatnike da jave svoju novu adresu savezu na adresu: 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Također molimo njihove planinarske znance da ih na to upozore.

Ljevak ing. Nikola, Sarajevo (nedovoljna adresa)

Petar Knežević, Sarajevo, Tomislavova 20 III

Fijan Josip, Banja Luka (nedovoljna adresa)

Marić Milovan, Zenica, Brodska cesta, Tetovo bb.

Karabegović Ahmed, Sarajevo, Đakovićeva 31

Hašimbegović Mustafa, Sarajevo, Sarači 10

Ivanović Obrad, Narodna banka, Tuzla

Ivanišin Mirko, Sarajevo, Bratstva i jedinstva

Korač Dragan, Sarajevo, Hasana Brkića 50 X

Savić Srbobranka, Sarajevo, Lovćenska 39a

Tufo Refik, Sarajevo, Breka 11

Dorić Ferid, Sarajevo, Tešanska ?

Smailbegović Nedad, Sarajevo, Frontovska 28

Bećar Fuad, Sarajevo, Mikrivode 16

Hajdarpašić Rašid, Sarajevo, Zagrebačka 55

Fetić Sinan, Zenica, M. Čurukovića 28

Gerzina Stanislav, Novi Travnik, Hotel »Bratstvo«

Korač Dragan, Sarajevo, H. Brkića 50/X

Turkić Suad, Sarajevo, Iličanska cesta 34-e

Šaubert Ana, Sarajevo, Iličanska cesta 72.

AKO POVJERITE VAŠE TRANSPORTE U UVODU I IZVOZU

MEĐUNARODNOJ ŠPEDICIJI

»TRANSJUG RIJEKA«

RIJEKA

Tršćanska Obala 8

Telefoni (051) 31-111 (30 linija)

POB. 290

Telex 24115 YU TNG RI (C linija)

SA SVIM NJENIM ORGANIZACIONIM JEDINICAMA

PO ČITAVOJ DRŽAVI

**MOĆI ĆETE MIRNO IĆI NA IZLETE JER ĆE VAŠI TRAS-
PORTI BITI U DOBRIM RUKAMA I STRUČNO OBRAĐENI!**